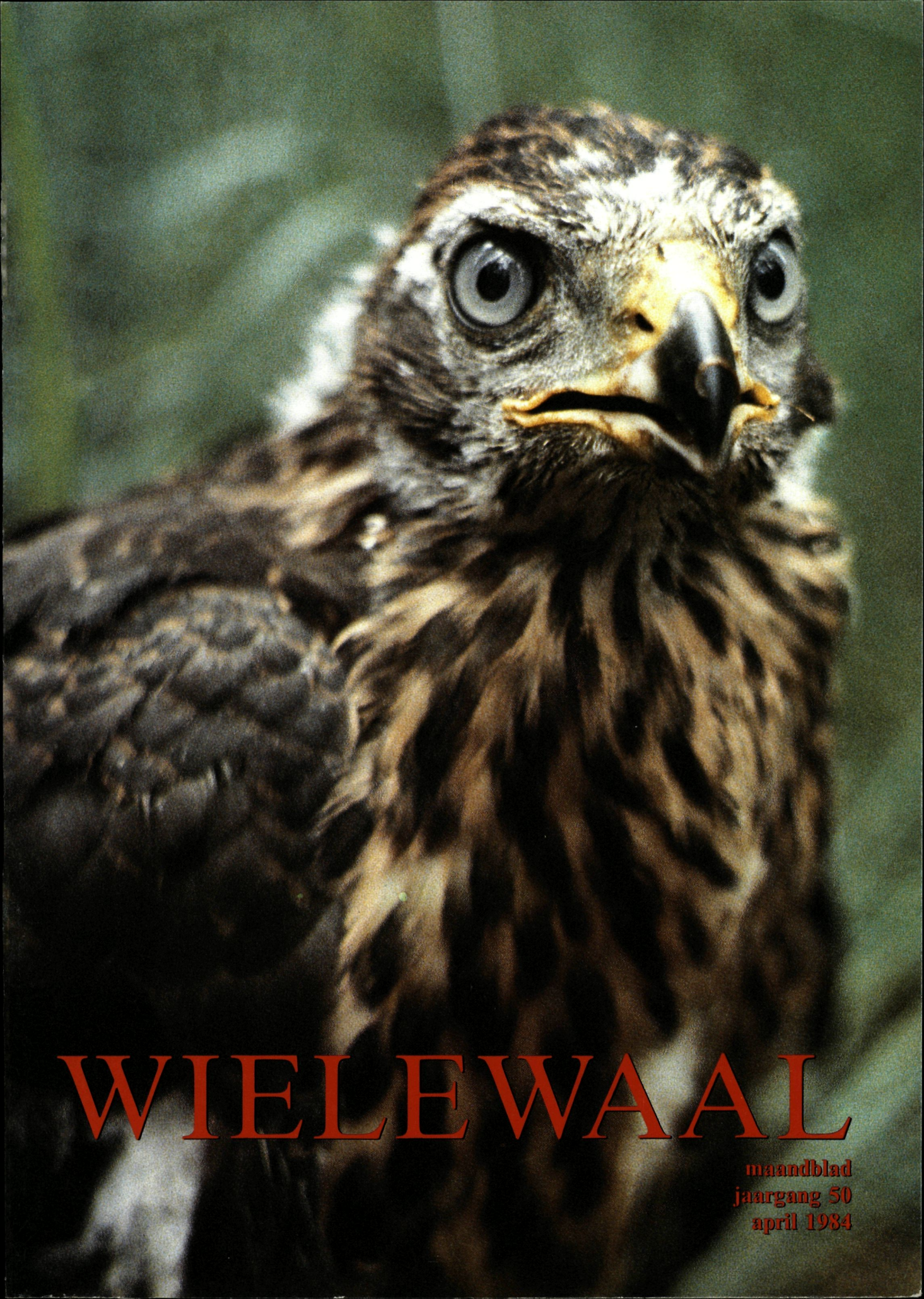

WIELEWAAL

maandblad
jaargang 50
april 1984

WIELEWAAL

Vlaams tijdschrift voor vogelstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur.

Vroegere hoofdredacteurs: E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23
Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46

Hoofdredacteur

Dr. H. MEEUS, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout (014/41 57 58)

Redactieraad

H. FRANCKX, Dr. Fr. GROOTAERS, G. HUYSKENS, J. BLOEMEN, A. DE JONGHE, J. KIEBOOMS, R. WILLOCKX, G. LUYTS, Prof. Dr. A. DHONDT, P. VAN DEN BREMT, M. BECUWE, Dr. R. EYCKERMAN, J. VAN WINKEL, H. VOET, Dr. M. LOUETTE, Ir. G. BULTEEL, J. GABRIELS, Dr. J. VAN GOMPEL, Dr. J. PAULUSSEN, G. BURGGRAEVE, P. MAES, Graaf L. LIPPENS, Dr. H. WILLE.

WIELEWAAL is een uitgave van de Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers. Ze telt nu meer dan 6.000 leden, verdeeld over 52 afdelingen. Een waaier van voordrachten, dia- en filmavonden, lessen, tentoonstellingen, geleide wandelingen, studieprojecten, deelname aan regionale en internationale onderzoeken en inventarisaties, beheerswerken in natuurreservaten, uitstappen en reizen in binnen- en buitenland staat jaarlijks op de agenda. De vereniging heeft niet minder dan 64 natuurreservaten in beheer met een totale oppervlakte van meer dan 4.000 ha, verspreid over geheel Vlaanderen. Ze bezit bovendien een eigen „Wielewaal-huis” te Turnhout waar naast het secretariaat ook een ornithologisch museum, een bibliotheek, vergaderzalen en een boekhandel zijn ondergebracht.

Raad van beheer

Dagelijks bestuur:

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (03/480 47 32)
W. VAN SPAENDONK, ondervoorzitter, Zevenbergen 50, 2500 Lier (03/480 54 24)
F. VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (03/645 02 52)
J. PEETERS, penningmeester, Hertevoetweg 3, 2958 Weerde (015/61 20 86)

Overige leden:

R. WILLOCKX, Sparrenstraat 23, 2930 Hombeek; E. WELLENS, Statiestraat 89, 3900 Lommel;
D. VAN DAELE, Garenmarkt 4 bus 2, 8000 Brugge; J. DHOLLANDER, Bergstraat 5, 2780 St.-Gillis-Waas;
W. ROGGEMAN, Parklaan 139 bus 8, 9300 Aalst; P. HERROELEN, Van Asschestraat 33, 1910 Melsbroek

Technisch adviseur voor de natuurreservaten:

Ir. S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 450 F. Andere landen: 600 F. Bijlid (zonder abonnement): 50 F.
Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41.22.52.

Alle briefwisseling in verband met de inhoud van het maandblad dient gericht aan het redactieadres, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout. Briefwisseling aangaande administratie en bestelling van het tijdschrift dient gestuurd naar het secretariaat van de vereniging, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

De Steppearend *Aquila rapax*, een nieuwe soort voor België

Jos Henderickx en Hubert Meeus

Steppe Eagle *Aquila rapax* in Belgium

Zondag 18 december 1983.

„Gaan we deze namiddag ergens naar toe?” vroeg Miel Janssen. „Misschien kunnen we te Mol-Postel, op de Zevenheerlijkhedenheide eens naar de reeën gaan zien” stelde Jos Henderickx voor.

De Zevenheerlijkhedenheide, vroeger één grote heide, is nu hoofdzakelijk landbouwgebied geworden waarin enkele percelen dennenbos voorkomen.

Met de reeën vlotte het aanvankelijk niet te best; het was ook te zonnig en te vroeg op de dag. Er was echter geen reden tot klagen: eerst zagen wij in de verte een Rode Wouw *Milvus milvus*, nadien dichterbij een Smelleken *Falco columbarius* en ook nog een Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* op jacht. Ondertussen hield ergens een Havik *Accipiter gentilis* niet op met roepen. Ook drie, vier Buizerds *Buteo buteo* waren van de partij. Bij het afspeuren van het terrein, steeds naar reeën, kregen we plots een grote vogel in de gaten,

omringd door een twintigtal Zwarte Kraaien *Corvus corone corone*. De vogel zat waarschijnlijk op de verhoogde oever van een der afwateringsslootjes die door dit gebied van oost naar west gegraven zijn.

„Miel, is dat geen arend?”.

Zeker waren we niet, gezien de afstand (500... 600 meter of meer) en tegenlicht, waardoor in de verte alles wazig wordt.

Veldwaarnemers weten hoe onder bepaalde lichtomstandigheden vertrouwde dieren plots veel groter lijken. En met mijn 10x40 en dat „dingske” van Miel... Maar als die ene vogel groter werd, moesten de kraaien ook groter worden, en dat was niet het geval. Toen de „grote” eindelijk moeizaam opvloog, nog verder weg, was er geen twijfel meer. De vleugels waren zeker langer dan die van een Blauwe Reiger *Ardea cinerea*. We verloren nadien de vogel uit het gezicht.

's Anderendaags 's morgens belde ik Michel van Buggenhout. Deze beambte van Waters en Bos-

Zevenheerlijkhedenheide

Foto: J. Henderickx

sen komt beroepshalve, en anders ook, meer in die omgeving. Ik vroeg hem, wanneer hij daar nog eens in de buurt zou komen, goed uit te kijken omdat ik dacht daar een arend gezien te hebben. „Oh” zei Michel, „die vogel heb ik op 14 december daar al op de grond zien zitten, terwijl Zwarte Kraaien aan zijn vleugeltoppen trokken; maar ik durfde het u niet te zeggen uit angst dat gij mij zoudt uitlechten”.

Op 19 december is Jos Henderickx alleen terug ter plekke geweest en had het groot geluk de arend vlakbij aan te treffen op een van de hopen kippemest die her en der over het veld verspreid lagen. Steeds in tegenlicht. „Vlakbij” bleek achteraf zo'n 180 schreden te zijn.

Op 21 december werd de vogel op dezelfde plaats aangetroffen door Jef Sas, Jan Loos en Gerd Deckx, die hem met telescopen konden observeren. Toen Jan Loos de dag nadien nog eens ging kijken ontmoette hij daar Peter Dhondt uit Mol-Gompel. Zo'n twee en een halve week vroeger had deze te Postel een grote roofvogel gezien. Mogelijk verbleef ons exemplaar dus reeds sinds 4 december 1983 in de streek.

De arend bleef ter plaatse tot 26 december. In januari 1984 werd de vogel herontdekt te Someren-Maarheeze in Noord-Brabant, Nederland.

Pas op 24 december 1983, na langdurig en herhaald observeren door meerdere waarnemers, en heel wat literatuurstudie, kon de vogel met zekerheid op naam worden gebracht: het ging om een subadulte Stepparend *Aquila rapax orientalis* van de *nipalensis*-groep.

Naast beide auteurs en de reeds genoemde personen leverden ook volgende veldornithologen een essentiële bijdrage tot het exact determineren van de vogel: R. Vermeyen, M. Smets, J. de Ridder, P. Maes, E. Machielsens, P. Prinsen, K. Eigenhuis, J. en G. Elsermans, A.B. van den Berg, E. van IJzendoorn, L. van Gompel, V. van Gorp, F. Daemen en J. Schaerlaeckens.

Beschrijving van het exemplaar

Het ging om een grote roofvogel, heel wat groter dan de ter vergelijking aanwezige Buizerds.

De kop was egaal donkerbruin, iets lichter dan de erg donkerbruine slagpennen en staart. De snavel was blauwgrijs met zwarte punt, met een opvallende gele washuid. De gele mondhoeken reikten erg ver naar achter, namelijk tot aan de achterrand van het oog, wat een kenmerk is van de soort (ondersoort) (Cramp & Simmons, 1980; Porter *et al.*, 1981). Bij de nominaatvorm *Aquila rapax rapax*, evenals bij de subspecies *belisarius*

Foto: A.B. van den Berg

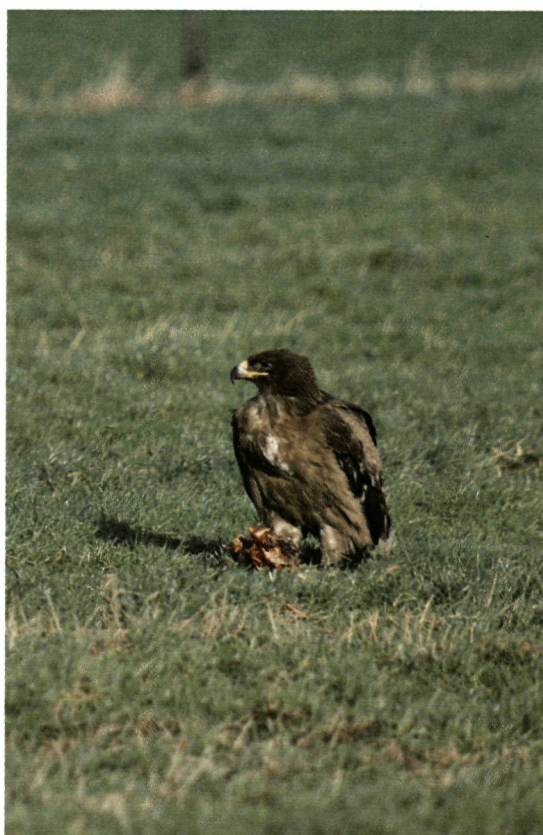

Foto: R. Rop

Steppearend, Postel, 24 december 1983.

Foto: A.B. van den Berg

of enige andere arendsoort reikt de mondhoek hoogstens tot onder het centrum van het oog. Het neusgat, dat door enkelen op een bepaald moment in optimale omstandigheden kon bestudeerd worden, was ovaal en naar voor-boven gericht, wat de soort onderscheidt van de Schreeuwarend *Aquila pomarina* en de Bastaardarend *A. clanga* (Glutz von Blotzheim *et al.*, 1971; Cramp & Simmons, *l.c.*). De iris was donkerbruin. Adulte exemplaren van de ondersoort *belisarius* hebben een gele iris, terwijl adulte exemplaren van de subspecies *vindhiana* en *rapax* respectievelijk geelbruine en lichtgele irissen vertonen. Bij de nominaat *rapax* wordt de iriskleur reeds geel na 2-3 jaar (Cramp & Simmons, *l.c.*).

De nek en rug waren iets lichter dan de kop, en misschien iets grijzer. De vogel had geen lichte nekvlek.

De kleine en middelste bovenzweugeldekenveren vertoonden een „koffie-met-melk”-kleur, vrij egaal, die geleek op de kleur van borst en buik. De grote bovenzweugeldekenveren, uitgezonderd de binnenste, waren donkerbruin met lichte toppen die in vlucht een smalle, lichte vleugelstreep vormden. De hand- en armpennen waren zeer donker. Sommige armpennen vertoonden een smalle lichte eindzoom (of betrof het een sleetzoom?). De binnenste handpennen waren lichter dan de andere, vooral aan de basis, en vormden in de vlucht een licht venster.

De stuit was licht, naar craniaal uitlopend een soort beperkte rugwig vormend, die eindigde met een lichtere vlek. De bovenstaartdekveren waren iets lichter dan de veren van de stuit en vormden een weinig opvallende hoefijzervormige band aan het begin van de staart. Edward van IJzendoorn kon dit goed waarnemen toen de vogel van hem afvloog.

De borst, buik en anaalstreek waren, zoals reeds aangehaald, egaal „koffie-met-melk”, zonder enige streping of vlekking. Hierbij dient wel opgemerkt dat, al naargelang de lichtomstandigheden, de „koffie”-kleur „meer of minder melk” bevatte. Door de wind kwamen op borst, buik en nek soms de witte bases van de veren zichtbaar, de suggestie van witte borstvlekken en witte nekvlek

vormend. Vooral als de veren nat waren, en plakkerig, gaven de onderdelen snel een rommelige en vlekkerige indruk.

De poten vertoonden gele klauwen met donkere nagels; de tarsi waren sterk bevederd.

Gezien op 25 en 26 november het weer afwisselend neerslag en opklaringen leverde konden we de vogel herhaaldelijk observeren met de vleugels halfopen, zoals Aalscholvers *Phalacrocorax carbo* doen. De arend werd tevens voortdurend lastig gevallen door Zwarte Kraaien wat hem herhaaldelijk met de vleugels deed slaan. Dit alles liet ons toe de ondervleugeltekening vrij nauwkeurig te bestuderen. De grote ondervleugeldekenveren, vooral de buitenste, dus de grote handpenonderdekveren, bleken wit. De binnenste, de grote armpenonderdekveren, waren onregelmatiger van kleur, ongeveer even licht als de rest van de onderarmdekveren, een enkele wat lichter. Vooral op de laterale ondervleugel ontstond aldus een lichte diagonaal verlopende band tussen de wat donkerdere bovenste en middelste ondervleugeldekenveren en de erg donkere slagpennen.

De vogel vertoonde flinke sleet. Er ontbraken enkele vleugel- en staartpennen. In de linker-vleugel miste de vogel één slagpen, namelijk de vijfde van binnen uit gerekend. In de rechter-vleugel ontbrak mogelijk een kleine slagpen.

Het geheel van de waargenomen veldkenmerken pleit ons inziens, refererend naar de literatuur (Glutz von Blotzheim *et al.*, *l.c.*; Cramp & Simmons, *l.c.*; Porter *et al.*, *l.c.*), voor een subadulte Steppearend, behorende tot de subspecies *orientalis*. Deze ondersoort wordt ondergebracht bij de *nipalensis*-groep, die door sommigen aanzien wordt als een afzonderlijke soort met twee ondersoorten, namelijk *A. nipalensis orientalis* en *A.n. nipalensis*. In deze laatste taxonomische optiek ging het te Postel dus om een *Aquila nipalensis orientalis*.

De vogel hield zich blijkbaar bij voorkeur dicht bij de grond op: op de hopen kippemest of op kleine verhevenheden op het land zelf, of in de bomen aan de rand van de velden. Hij werd geregeld in vlucht waargenomen, bijna steeds laag boven de grond. Tijdens zijn verblijf te Postel hebben we de arend nooit prooi zien slaan of verorberen. Arnoud van den Berg, Edward van IJzendoorn en Hubert Meeus vonden in de hopen kippemest heel wat botten en poten van kippen waardoor de vogel vermoedelijk werd aangetrokken. In Nederland, waar zoals vermeld, de vogel in januari 1984 een tijd verbleef in de streek rond Eindhoven, bleek hij het hem aangeboden aas te waarderen (zie bijgevoegde foto's). De Steppearend staat in zijn winterkwartier o.m. bekend als aaseter (Glutz von Blotzheim *et al.*, *l.c.*).

Er werden door ons geen duidelijke tekens van domesticatie, of tekens die wezen op een uit gevangenschap ontsnapt exemplaar, opgemerkt.

Het voorkomen van de soort in West-Europa

Onze waarneming is de eerste voor België. In Nederland werd de soort reeds waargenomen in mei 1967 in Zeeuws-Vlaanderen (Tekke, 1970; Voous, 1973).

In augustus en op 29 en 30 oktober 1983 werd in Zweden eveneens een subadult exemplaar geobserveerd. Deze waarnemingen werden reeds in *Var Fagelvärld* 42 (1983): 381 en 477 gepubliceerd en met foto's geïllustreerd. Vroegere Zweedse gevallen zijn vastgesteld in september 1957 (Parsons, 1959), in augustus 1974 (Svensson, 1978) en augustus 1981 (*Var Fagelvärld* 41: 396-397, 1982).

In Hongarije werd de soort in mei 1929 en in mei 1952 vastgesteld; in Tsjecho-Slowakije reeds vijf maal, en in de DDR tweemaal, terwijl een in oktober 1967 in de Bondsrepubliek gevangen exemplaar wellicht een uit gevangenschap ontsnapte vogel betrof. In mei 1960 werd een Stepparend vastgesteld in NW-Frankrijk. Ook in Italië werd de soort reeds waargenomen (Glutz von Blotzheim *et al.*, l.c.).

Voor Denemarken zijn volgende gevallen bekend gemaakt: maart 1975 (Dybbro, 1978), en 1979 (*Dansk Ornithologisk Forenings Tidsskrift* 76: 115, 1982).

In Engeland werd een in april 1968 waargenomen exemplaar (volgens sommigen ten onrechte) niet aanvaard (Ferguson-Lees, 1972; *Limosa* 46: 236-237, 1973).

Stepparenden van de *nipalensis*-groep zijn, in tegenstelling tot de vogels van de *rapax*-groep, overwegend trekvogels: zij overwinteren talrijk in Oost-Afrika.

Onze waarneming betreft de eerste winterwaarneming voor West-Europa.

Samenvatting

Van begin december tot en met 26 december 1983 werd te Mol-Postel, in de Turnhoutse Kempen, een subadulte Stepparend *Aquila rapax orientalis* geobserveerd. Het betreft de eerste waarneming van deze soort voor België. In januari 1984 werd dezelfde vogel herontdekt in de aangrenzende provincie Noord-Brabant, Nederland. De vogel wordt beschreven. Tevens wordt een overzicht gegeven van de waarnemingen van deze soort in West-Europa.

Dankwoord

Onze oprechte dank aan dokter K. Eigenhuis, Drs. A.B. van den Berg, E. van IJendoorn, apotheker H. Voet, P. Maes en Dr. H. Wille voor hun gewaardeerde hulp bij het tot stand komen van deze nota. Eveneens dank aan Dr. F. Grootaers en Mej. lic. A. van Hees voor *résumé*, *Zusammenfassung* en *summary*.

Bibliografie

- Cramp S., K.E.L. Simmons, 1980. *The Birds of the Western Palearctic*, Volume II. Oxford, Oxford University Press.
- Dybbro T., 1978. *Oversigt over Danmarks Fugle 1978*. København, Dansk Ornithologisk Forening.
- Ferguson-Lees I.J. *et al.*, 1972. Records Committee: seventh report (April 1972). *Ibis* 114: 446-447.
- Glutz von Blotzheim U.N., K.M. Bauer, E. Bezzel, 1971. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*, Band 4. Frankfurt am Main, Akademische Verlagsgesellschaft.
- Parsons A.G., 1959. Stäppörn (*Aquila rapax*) för första gången anträffad i Sverige. *Vår Fågelvärld* 18: 37-41.
- Porter R.F., J. Willis, S. Christensen, B.P. Nielsen, 1981. *Flight Identification of European Raptors*. Calton, T. & A.D. Poyser.
- Svensson L., 1978. *Sveriges Fåglar*. Stockholm, Sveriges Ornithologiska Förening.
- Tekke M.J., 1970. Ornithologie van Nederland 1968. *Limosa* 43: 39-58.
- Voous K.H., 1973. Stepparend in Nederland. *Limosa* 46: 233-238.

Résumé

En décembre 1983, dès le début du mois et jusqu'au 26 inclus, un Aigle des steppes *Aquila rapax orientalis* a été observé à Mol-Postel en Campine anversoise. Il s'agissait d'un exemplaire sub-adulte.

Première observation de l'espèce pour la Belgique. En janvier 1984 le même oiseau a été remarqué dans la province néerlandaise de Noord-Brabant. Suivent une description de l'oiseau et un aperçu des apparitions de l'espèce en Europe occidentale.

Zusammenfassung

Vom Anfang Dezember bis zu dem 26. Dezember 1983 wurde zu Mol-Postel, in der Kempen (in der Provinz Antwerpen), Belgien, ein Steppenadler *Aquila rapax orientalis* observiert. Es betraf hier die erste Beobachtung dieser Art in Belgien.

Im Januar 1984 wurde dasselbe Exemplar wiederentdeckt in der angrenzenden Provinz Nordbrabant in den Niederlanden. Der Vogel wurde beschrieben und eine Uebersicht von den Beobachtungen dieser Art in Westeuropa wird gegeben.

Summary

From the beginning of December until December 26, 1983 a subadult Steppe Eagle *Aquila rapax orientalis* was observed at Mol-Postel in the Campine (province of Antwerp), Belgium. It concerns the first observation of this species in Belgium. In January 1984 the same specimen was rediscovered in the adjacent province of North Brabant in the Netherlands. The bird is described and a survey of the records of this species in Western Europe is given.

J. Henderickx, Lariëndijkweg 50, B-2400 Mol.
Dr. H. Meeus, Langvenstraat 25, B-2300 Turnhout.

ontvangen op 15 februari 1984

Eerste waarneming van de Sporenkievit *Hoplopterus spinosus* in België

Gilbert Hardy

First record of Spur-winged Plover *Hoplopterus spinosus* in Belgium

Zondag 23 oktober 1983 hebben Ivan en Ghislain Hardy, Theo Schaelenbergs en ikzelf de Sporenkievit *Hoplopterus spinosus* voor het eerst gezien, rond 9.30 uur, te Kotem, in de provincie Limburg, dicht bij de brug over de Maas. Het weer was heel zonnig. Aanvankelijk dachten we aan een of andere kleurafwijking toen we de zeer opvallende vogel opmerkten. Na het raadplegen van onze vogelgids konden we hem echter snel met zekerheid determineren als Sporenkievit. Onze verbazing was natuurlijk groot. Ik ben dadelijk mijn fototoestel gaan halen. Omstreeks 11.30 uur was ik terug ter plaatse. Ik kon de vogel fotograferen, eerst vanop ongeveer 50 meter, nadien kon ik steeds dichterbij komen, zelfs tot op een goede tien meter. Nog dichter was echter niet te geraken: hij vloog steeds een vijftal meter

verder. Terug op de grond maakte hij telkens knikkende bewegingen. Z'n vlucht was eerder langzaam. Bij het rusten zat hij meestal in een ineengedoken houding.

Bijgevoegde foto's tonen ons inziens voldoende duidelijk het verenkleed van het bewuste exemplaar.

De vogel vertoefde in de uiterwaarde van de Maas te Kotem. De Maas vormt er de grens tussen Nederland en België, met aan de Belgische zijde een relatief grote vlakte met weiden. In deze uiterwaarde bevonden zich ook Kieviten *Vanellus vanellus*, Roeken *Corvus frugilegus*, Zwarte Kraaien *Corvus corone corone* en Spreeuwen *Sturnus vulgaris*. De Sporenkievit zat steeds alleen.

Sporenkievit *Hoplopterus spinosus* te Kotem, 23 oktober 1983

Foto: G. Hardy

Uiterwaarde van de Maas te Kotem waar de Sporenkievit vertoefde.

Foto: G. Hardy

Zondag 30 oktober 1983 tegen 10 uur was ik samen met Theo Cleven en Tjeu Dreesen opnieuw ter plekke. Ditmaal was het mistig en het had lichtjes gevroren. De Sporenkievit zat nu onder de brug, helemaal in elkaar gedoken. Vanuit de auto konden we hem tot op ongeveer 3 meter benaderen. Eens gestopt vloog hij echter springlevend weg, ditmaal voorgoed. Een zoektocht langs de Maas leverde niets op, ook herhaalde bezoeken later bleven zonder resultaat: de vogel bleek spoorloos.

De Sporenkievit is broedvogel in Zuidoost-Europa (o.a. Griekenland en Turkije). Graaf L. Lippens en Dr. H. Wille waren zo vriendelijk mij het manuscript van het hoofdstuk over de Sporenkievit voor hun in voorbereiding zijnde boek over de zeldzaamste vogels van België en West-Europa te laten inzien, waarvoor mijn oprechte dank. Zij vermelden nog volgende landen waar de Sporenkievit als dwaalgast werd waargenomen: Zuid-Rusland, Roemenië, Bulgarije, Joegoslavië, Malta, Spanje, Tsjecho-Slowakije en West-Duitsland (Westfalen, 21 april 1964 en Nedersaksen, 3 september 1978).

Onze waarneming betreft het eerste geval voor België en de Benelux.

Samenvatting

Van 23 tot 30 oktober 1983 werd te Kotem (Limburg) een Sporenkievit *Hoplopterus spinosus* geobserveerd. Het betreft de eerste waarneming van deze soort voor België.

Résumé

Du 23 jusqu'au 30 octobre 1983 un Vanneau éperonné *Hoplopterus spinosus* a été observé à Kotem dans la province du Limbourg. Il s'agit de la première observation de l'espèce en Belgique.

Summary

From 23 till 30 October 1983 a Spur-winged Plover *Hoplopterus spinosus* could be observed at Kotem (Limburg, Belgium). This is the first record of this species in Belgium.

G. Hardy, Sportlaan 12, B-3650 Dilsen.

ontvangen op 22 januari 1984

Aanwezigheid van eerstejaars-Grasmus *Sylvia communis* in het broedgebied van de Demervallei (1971-1982)

Rogier de Fraine

Presence of young Whitethroat *Sylvia communis* in the breeding area of the valley of the Demer (1971-1982).

De Grasmus *Sylvia communis* is een gewone broedvogel van de Demervallei tussen Aarschot en Diest. Doel van dit artikel is na te gaan wanneer de eerstejaars-Grasmussen worden geconstateerd, hoe deze zich gedragen in het broedgebied en of er tekenen zijn van doortrek in de najaarsperiode.

Spectaculaire resultaten zijn er uit dit onderzoek niet naar voor getreden, maar wel enkele vaststellingen die in de bestaande Belgische literatuur onvoldoende of onjuist belicht werden.

Broedvogel van de Demervallei

De Grasmus is een jaarlijkse broedvogel in de vallei van de Demer. Het aantal kan van jaar tot jaar verschillen. Enkele redenen kunnen zijn:

1. Het verdwijnen of creëren van geschikte broedbiotopen. Het rooien van een bos bv. kan het aantal broedende Grasmussen doen toene-

men. Maar toenemende bebossing doet dan ook de broedaantallen afnemen.

2. Een grote of kleine terugkeer van de broedvogels ten gevolge van zaken die op trek of in het overwinteringsgebied van Equatoriaal-Afrika voorvallen en die deze terugkeer in gunstige of ongunstige zin kunnen beïnvloeden. De droogte die de Sahel nu reeds meer dan 20 jaar teistert, zou de algemene teruggang van de soort in West-Europa verklaren.

3. Een mislukt of gelukt broedseizoen. In de Demervallei is het zo dat de geschikte biotopen in bosloze, laaggelegen en vochtige gebieden liggen. Bij een overstroming zoals in juli 1979 gingen in de vallei heelwat broedsels verloren. Een droog seizoen daarentegen, zoals in 1977, had broedsucces tot gevolg.

Voor de Demervallei is het moeilijk vast te stellen of er nu ten opzichte van 10 jaar geleden een wezenlijke achteruitgang te bespeuren valt (zie

Sylvia communis

Foto: M. Raes

tabel 1). De enige opvallende vaststelling is dat na de strenge winter 1978-1979 het aantal vogels dat geringd werd, teruggelopen is. Een vaststelling die even duidelijk is bij twee andere „onvervalste” zomervogels als de Bosrietzanger *Acrocephalus palustris* en de Fitis *Phylloscopus trochilus*. De Bosrietzanger is een Z.O.-trekker en de Fitis een Z.W.-trekker:

Soort	'76	'77	'78	'79	'80	'81	'82
Bosrietzanger	185	301	410	190	177	112	127
Fitis	80	181	163	112	82	34	24

Dit kan toeval zijn, hoewel we niet mogen vergeten dat deze strenge winter ernstige schade heeft toegebracht aan bloemen en planten en zo een storende invloed bracht in de geschikte biotopen.

Het wisselend karakter van de aantallen broedvogels in de Demervallei kan dus verschillende oorzaken hebben: een catastrofale overwintering

JAAR	volgroeid/adult	(%)	eerstejaars	(%)
1971	89	(59)	63	(41)
1972	61	(37)	105	(63)
1973	45	(42)	63	(58)
1974	24	(32)	51	(68)
1975	48	(46)	56	(54)
1976	81	(41)	118	(59)
1977	126	(38)	208	(62)
1978	104	(44)	133	(56)
1979	41	(32)	86	(68)
1980	52	(37)	89	(63)
1981	22	(47)	25	(53)
1982	32	(26)	91	(74)

Tabel 1: Vangresultaten 1971 - 1982 in de Demervallei. *Sylvia communis* (volgroeid/adult - eerstejaars).

JAAR	01.06/ 10.06	11.06/ 20.06	21.06/ 30.06	01.07/ 10.07	11.07/ 20.07	21.07/ 31.07	01.08/ 10.08	11.08/ 20.08	21.08/ 31.08	01.09/ 10.09
1971	—	—	—	4	13	18	13	8	5	2
1972	—	—	—	2	17	19	2	53	12	—
1973	—	—	14	12	—	9	9	11	7	1
1974	—	—	—	4	21	12	2	7	3	2
1975	—	—	8	12	9	5	7	7	8	—
1976	—	2	1	19	14	55	12	3	1	1
1977	6	17	7	61	38	29	28	15	7	1
1978	—	1	2	22	6	36	40	18	4	4
1979	—	5	—	3	—	60	6	6	2	4
1980	—	—	1	15	7	40	13	8	3	2
1981	—	—	—	1	12	2	5	3	2	—
1982	—	4	—	21	9	47	3	1	6	—

Tabel 2: Aanwezigheid van eerstejaars-Grasmus, *Sylvia communis* (1971 - 1982) in de Demervallei; gerangschikt per decade.

in West- tot Equatoriaal-Afrika, een geslaagde of mislukte terugkeer uit het overwinteringsgebied, de strenge winter 1978-1979 en een droog of nat broedseizoen.

Eerstejaars in het broedgebied

Door eerstejaars wordt in dit onderzoek verstaan: jonge vogels die het nest verlaten hebben en in staat zijn te vliegen.

Eerstejaars Grasmussen worden in het broedgebied van de Demervallei vastgesteld vanaf juni (zie tabel 2): de vroegste in de eerste decade (4 juni 1977: 2), in 1976, 1978, 1979 en 1982 in de tweede decade en in 1973, 1975, 1976 en 1980 in de derde decade van de maand.

Vanaf 1 juli is er een opvallende aanwezigheid in de biotopen: in 1977 een maximum van 61 geringde eerstejaars in de eerste decade van juli, een duidelijk gevolg van een geslaagd eerste broedsel.

Een andere vaststelling is wel dat eerstejaars Grasmussen gedurende de maand juli in nestverband worden gevangen: meestal is er een oudervogel bij en het gaat vooral om groepjes van 3 tot 7 vogels samen. 100 % zeker kan men uiteraard niet zeggen dat al deze vogels van dezelfde familie waren toen ze gevangen werden, maar toch was het zo dat ze elkaar steeds „ter hulp kwamen” wanneer één van de familiegenoten werd gevangen. Deze vaststelling verklaart mijns inziens de hoge vangstcijfers voor juli 652, ten opzichte van juni 68 en augustus 340. In juli vliegen de meeste eerstejaars nog in familieverband, terwijl in augustus en september de eerstejaars autonoom vliegen.

Gedurende augustus-september dalen de aantallen van geringde vogels gestaag: de eerstejaars vliegen nu als enkeling doorheen de biotoop, daar het rondtrekken in familieverband - homing - achter de rug is. In al de biotopen worden

Plaats	leeftijd	ringdatum	ter plaatse	vangdatum	leeftijd
Testelt	eerstejaars	28.06.70	ter plaatse	09.08.70	eerstejaars
Averbode	idem	18.07.76	ter plaatse	03.08.76	idem
Messelbroek	idem	31.07.76	ter plaatse	14.08.76	idem
Messelbroek	idem	29.07.76	ter plaatse	13.08.76	idem
Averbode	idem	19.06.77	ter plaatse	08.07.77	idem
Messelbroek	idem	09.07.77	ter plaatse	13.08.77	volgroeid
Messelbroek	idem	16.07.77	ter plaatse	06.08.77	eerstejaars
Messelbroek	idem	30.07.77	ter plaatse	06.08.77	idem
Messelbroek	idem	06.08.77	ter plaatse	27.08.77	volgroeid
Messelbroek	idem	06.08.77	ter plaatse	13.08.77	eerstejaars
Messelbroek	idem	06.08.77	ter plaatse	13.08.77	idem
Messelbroek	idem	28.08.78	ter plaatse	08.09.78	idem
Zichem	idem	22.07.79	ter plaatse	24.07.79	idem
Zichem	idem	27.07.79	ter plaatse	19.08.79	idem
Messelbroek	idem	15.08.80	ter plaatse	23.08.80	idem
Messelbroek	idem	23.08.80	ter plaatse	30.08.80	idem
				06.09.80	idem
Messelbroek	idem	08.08.81	ter plaatse	15.08.81	idem

Tabel 3: Hervangsten ter plaatse van eerstejaars-Grasmus, *Sylvia communis* tijdens het eerste levensjaar (Demervallei).

geregeld vogels hervangen die in juni en juli waren geringd. Daarenboven is het quasi zeker dat het gros van de eerstejaars-Grasmussen uit het eerste broedsel de broedbiotoop definitief heeft verlaten. Alleen vogels van een vervangelsel wiens „homing” in begin augustus pas begonnen is, blijven rondhangen.

Van de 17 hervangsten ter plaatse (zie tabel 3) in hetzelfde jaar van eerstejaars-Grasmussen die in de Demervallei werden geringd, werd *geen enkele* buiten de eigen biotoop hervangen. Dit wijst op een 100 % trouw aan het levensgebied. Hieruit kunnen we besluiten dat de eerstejaars-Grasmussen, nadat ze uitgevlogen zijn, samen met minstens één oudervogel de onmiddellijke omgeving gaan verkennen („homing”) totdat ze zelfstandig zijn. Dat zelfstandig worden kan eventueel verband houden met de volledige rui van de oudervogels die in juli start (Svensson, 1975) en die het hen moeilijker maakt om rond te vliegen met de eerstejaars.

Doortrek in de Demervallei

De *Avifauna van België* (1967), Lippens en Wille (1972), Herroelen en De Fraine (1975) en Verheyen (1948) spreken alle over doortrek in juli, augustus en september.

Het enige objectieve criterium om de hierboven aangehaalde doortrek op zijn juistheid te controleren is de hervangstgegevens voor België na te gaan die bepaalde periode.

Deze hervangsten zijn bijzonder schaars, het zijn er slechts twee: een Nederlandse vogel werd in België op 14 augustus gecontroleerd; de andere hervangst is er een uit de Demervallei: een eerstejaars geringd op 12 juli 1970 te Testelt werd

uit West-Duitsland, omgeving van Düsseldorf (51.27 N, 06.41 E) dood teruggemeld op 20 juni 1971. Bij de laatste hervangst zou het dus kunnen gaan om een *doortrekkende* *Grasmus* op 12 juli 1970 die het volgende jaar uit zijn broedgebied werd teruggemeld.

Echter, het aanbod hervangsten is bijzonder laag en het is bijna onbegrijpelijk dat heel de Belgische literatuur eensgezind spreekt over doortrek in juli-augustus-september.

Wanneer we echter Zink (1973) raadplegen, komen we tot de conclusie dat de doortrek in België minimaal *moet* zijn: de vogels die ten noorden van 10° Oost zijn geboren, verlaten het broedgebied in richtingen die tussen Z.Z.W. en Z.Z.O. liggen. Concreet betekent dit dat alleen Nederlandse en vogels uit Nordrhein-Westfalen (Duitse Bondsrepubliek) in ons land kunnen doortrekken. De noordelijker vogels verlaten hun broedgebied oostelijk van ons land en de kans om hen bij ons te zien is dan ook bijzonder klein. Daarenboven gebeurt het wegtrekken uit het broedgebied zeer vlug: een vogel geringd op de zuidwestkust van Engeland was reeds drie dagen later in Noordwest-Spanje; waarschijnlijk werd deze afstand in één etmaal afgelegd omdat de vogel heel de tijd boven zee heeft gevlogen.

De cijfers uit de Demervallei kunnen weinig uitsluitsel geven over eventuele doortrek in juli-september; één decade echter geeft een idee over mogelijke doortrek (zie tabel 2): het gaat om de periode van 11 tot 20 augustus 1972 wanneer er 53 vogels werden geringd in de Demervallei. In het geheel van het cijfermateriaal is dat een uitzonderlijk hoog aantal. De dagcijfers voor die periode zien er uit als volgt:

13 augustus 1972: 3 eerstejaars geringd
17 augustus 1972: 16 eerstejaars geringd
20 augustus 1972: 34 eerstejaars geringd.

De cijfers van 13 augustus zijn normaal en het ging hier vermoedelijk om broedvogels want één ervan werd later op dezelfde plaats als ♂ op 27 mei 1973 gecontroleerd; de cijfers tussen 17 en 20 augustus echter zijn abnormaal en duiden op een doortrek. Geen enkele van deze 50 vogels werd later nog uit de Demervallei gemeld, wat erg uitzonderlijk is.

Uit de gegevens van het Koninklijk Meteorologisch Instituut te Ukkel (me bereidwillig meege-deeld door J. Depré) blijkt dat de weersomstandigheden op dat moment verre van ideaal waren: „Tot 17 augustus 1972 's middags bevonden onze streken zich tussen het hogedrukgebied van de Azoren en een krachtig lagedrukgebied met middelpunt boven Noord-Scandinavië. Vanaf 17 augustus 1972 rond 18 u. kwamen we volledig onder de invloed van voormeld lagedrukgebied. Dit laatste voerde vanaf dat ogenblik rechtstreeks polaire lucht met talrijke buien, vergezeld van hagel, en soms onweer aan over ons land. Deze toestand duurde tot 19 augustus 1972 's avonds. Nadien haalde de anticycloon van de Azoren opnieuw de bovenhand”.

Het lagedrukgebied dat tussen 17 en 19 augustus 1972 boven ons streken heerste, is er de oorzaak van geweest dat er een concentratie is opgetreden van aanwezige Grasmussen. Het is een algemeen bekend feit dat nachttrekkers, zoals de Grasmus, hogedrukgebieden prefereren om te trekken. Het ongunstige weer heeft hen vermoedelijk gedwongen te landen en er te blijven totdat er beter trekweer voorhanden was.

Toch blijft de tweede decade van augustus 1972 een uitzondering: alleen het verslechterende weer was er de oorzaak van dat er een concentratie Grasmussen in de Demervallei aanwezig was. We moeten dus voorzichtig zijn om dit éne bekende trekgegeven te veralgemenen.

Besluit

In tegenstelling met wat er geciteerd is in de avifaunistische literatuur van ons land blijkt de doortrek van Grasmussen in Vlaanderen eerder een uitzondering; indien er doortrek optreedt dan zijn dit Nederlandse of Westduitse (vooral uit Nordrhein-Westfalen) broedvogels die door de weersomstandigheden gedwongen worden hun nachtelijke trek te onderbreken. Het is dan ook nodig dat, in het vooruitzicht van de publikatie van een nieuwe *Avifauna van België*, de status van de Grasmus in ons land kritisch onderzocht wordt.

Samenvatting

De Grasmus, *Sylvia communis*, is in het broedgebied van de Demervallei (tussen Aarschot en Diest) een gewone broedvogel, in wisselend aantal. Op grond van het aantal geringde vogels (zie tabel 1, 2) wordt het gedrag nagegaan van de eerstejaarsvogels in het najaar. Dit schijnt weinig te verschillen van dat van andere vogels: er is een korte periode van homing in het bijzijn van de adulten, later worden ze zelfstandig en verlaten het broedgebied in de loop van augustus-september.

Doortrek is er nauwelijks: door slechte weersomstandigheden zullen populaties die ten zuiden van 10° Oost broeden, gedwongen worden hun nachtelijke trek te onderbreken; dit kan concentraties tot gevolg hebben (50 ex. tussen 17 en 20 augustus 1972).

De doortrekstatus van de Grasmus in ons land zal in het licht van bovenvermelde vaststellingen gewijzigd moeten worden.

Bibliografie

- Commissie voor de Belgische Avifauna, 1967. *Avifauna van België*. Brussel, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.
- Herroelen P., R. de Fraine, 1975. *Inventaris van de vogels van Brabant 1900-1974*. Brussel, De Wielewaal.
- Lippens L., H. Wille, 1972. *Atlas van de Vogels in België en West-Europa*. Tielt, Lannoo.
- Svensson L., 1975. *Identification Guide to European Passerines*. Stockholm, Naturhistoriska Riksmuseet.
- Verheyen R., 1948. *De zangvogels van België*. Brussel, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.
- Zink G., 1973. *Der Zug europäischer Singvögel*, 1. Lieferung. Möggingen.

Résumé

Le comportement de la Fauvette grisette *Sylvia communis*, spécialement des jeunes de l'année, est décrit au départ des captures et recaptures durant la période de juin à septembre dans la vallée du Demer. En juin-juillet les jeunes se déplacent localement et deviennent petit à petit indépendants; ils quittent la vallée en août - septembre. Le passage d'automne est quasi nul à moins que la migration nocturne soit interrompue à cause du mauvais temps, ce qui provoque une concentration (50 ex. bagués entre le 17 et le 20 août 1972).

A la lumière de ce qui précède le statut de la Fauvette grisette en Belgique est à revoir.

Summary

The Whitethroat *Sylvia communis* is a common breeding-bird in the breeding area of the valley of the Demer (between Aarschot and Diest) but the number is variable. On the basis of the number of ringed birds (see table 1,2) the young birds' behaviour in autumn is examined. There seems to be little difference with other birds' behaviour: there is a short period of homing in the presence of the adults, but later on they become independent and leave the breeding area in August-September. There is hardly any passage: because of very bad weather populations breeding south of 10° East are forced to break their night migration, which results in concentrations (50 specimens between August 17th and 20th 1972). In the light of the preceding facts the passage status of the Whitethroat in Belgium will have to be changed.

R. de Fraine, Molenbergstraat 3, B-3288 Testelt.
ontvangen op 23 februari 1983

Voedseltrek van eenden - slaaptrek van meeuwen Verslag van een gedetailleerde avondtelling in het Blankaartgebied

Konjev Desender en Paul Houwen

Inleiding

De laatste vijf winters werden in het Blankaartreservaat (80 ha, grotendeels eigendom van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten) en het waterspaarbekken „De Blankaart” (60 ha, Nationale Maatschappij der Waterleidingen) met hun omgeving regelmatig (wekelijks of om de twee weken) watervogeltellingen verricht (zie o.a. Desender, 1978, 1980, 1982).

Hieruit bleek duidelijk dat het Blankaartbekken een gebied is van internationaal belang voor doortrekkende en overwinterende eenden (in volgorde van belangrijkheid voor Smient, Wintertaling, Slobeend en Wilde Eend).

Deze zwemeenden zoeken overwegend 's nachts hun voedsel o.a. in de IJzerbroeken in de omgeving (vooral Merkembroek, Noordschotebroek, het Westbroek te Reninge en de polders van Lampernisse en Oostkerke) (Desender, 1978).

Omdat we hieromtrent nog weinig kwantitatieve gegevens bezitten, alsmede door het feit dat het belang van het Blankaartbekken als overwinteringsgebied voor watervogels de laatste winters sterk gestegen is, werd besloten op 21 februari 1982 een uitgebreide avondtelling te organiseren in het gebied.

Sedert het bestaan van het waterspaarbekken (sedert 1973) fungeerde dit als slaapplek voor meeuwen.

Door met onze avondtelling reeds in de late namiddag te starten, lag het dan ook in onze bedoeling eveneens de meeuwen slaaptrek te volgen. Hoewel dit tot nog toe slechts de eerste telling betreft, vonden we het toch reeds interessant om het bekomen gegeven pakket hier samengevat weer te geven.

Uiteraard ligt het in onze bedoeling in de toekomst analoge tellingen te organiseren.

De waarnemingen

Op 21 februari 1982 werd vanaf 17 uur gelijktijdig op 7 plaatsen gestart met het tellen van alle overvliegende meeuwen, eenden en andere watervogels.

Daarbij werden vliegrichting en aantallen zo nauwkeurig mogelijk genoteerd.

Fig. 1. situeert deze plaatsen in het gebied, samen met de wei- en hooilanden in de omgeving (voedselgebieden). Voor de meeuwen werd enkel onderscheid gemaakt tussen Kokmeeuwen en grote meeuwen (Storm-, Zilver- en Mantelmeeuwen).

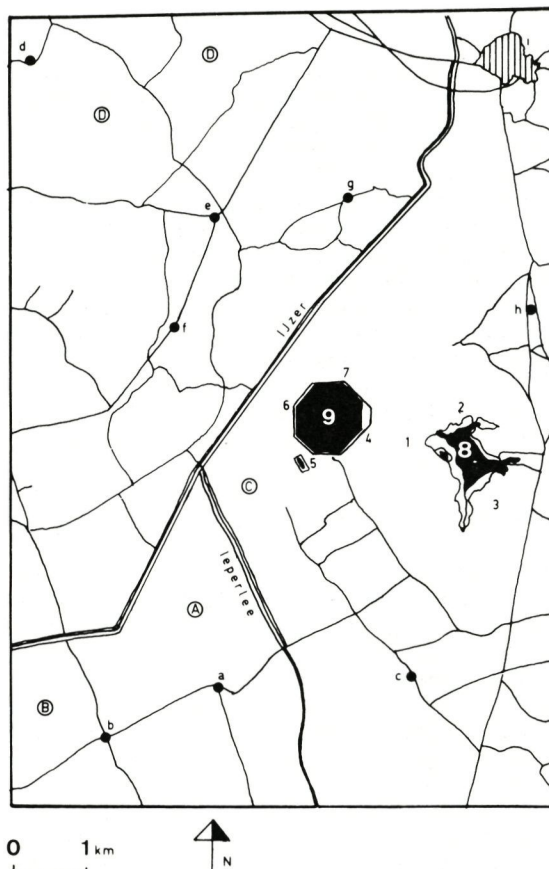

Fig. 1. Situering van de waarnemingsplaatsen.

1-3 = waarnemingsplaatsen rond het Blankaartreservaat

4-7 = waarnemingsplaatsen rond het spaarbekken 8 = natuurrezervaat „De Blankaart” (Belgische Natuur- en Vogelreservaten)

9 = waterspaarbekken van de Nationale Maatschappij der Waterleidingen

a = Noordschote, b = Reninge, c = Merkembroek, d = Lampernisse

e = Oudekapelle, f = Nieuwkapelle, g = St. Jacobskapelle, h = Woumen, i = Diksmuide

A = Noordschotebroek

B = Westbroek

C = Merkembroek

D = Polders van Lampernisse en Oostkerke

De weersomstandigheden waren de gehele dag ideaal (gemiddelde temperatuur ca 0°C) door het ontbreken van bewolking en neerslag, wat ook het verrichten van waarnemingen na zonsondergang mogelijk maakte.

De waterstand in het gebied (Blankaartreservaat en IJzerbroeken) was normaal (geen inundaties), in het spaarbekken bedroeg hij 5 m 10.

De tellingen werden uitgevoerd tot ongeveer 19.20 uur (behalve Blankaart 3 tot 18.30 uur).

Op dit ogenblik was tellen door de duisternis onmogelijk geworden.

Het was echter duidelijk dat dan nog niet alle eenden (vooral Smienten) het spaarbekken en het Blankaartreservaat verlaten hadden.

Overdag werd ter aanvulling een grondige eendentelling verricht in het gebied (met inbegrip van de IJzerbroeken). Juist vòòr de avondtelling werden op het spaarbekken de reeds aanwezige meeuwen geteld om een volledig totaal van de slaapplaats te kunnen bekomen.

Overzicht van de gegevens

Tabellen 1, 2 en 3 vatten de gegevens samen van de avondtelling, terwijl Tabel 4 de gegevens weergeeft van de telling overdag.

SECTOR	meeuwen	Wilde Eend	Smient	Wintertaling
NW	597	143	60	
N	1360	9	120	10
NO	2513	150	100	
O	6391	268	141	
ZO	8132	1652	267	
Z	7610	382	78	
ZW	3769	3442	1056	110
W	4199	2078	605	
Totaal	34571	8124	2427	120

Tabel 1: Samenvatting van de gegevens per sector rond het spaarbekken (meeuwen: vliegend naar het spaarbekken; eenden: wegvliegend van het spaarbekken; avondtelling 21 februari 1982).

Figuren 2 en 3 stellen de tijdsdistributies (in intervallen van 5 min.) voor van overvliegende Kokmeeuwen, respectievelijk grote meeuwen, terwijl op Fig 4 de tijdsdistributies van meeuwen (totaal), Wilde Eenden en Smienten tegelijk worden weergegeven (voor ieder van deze groepen is het maximum op de Y-as de waarde voor het tijdsinterval met maximaal aantal

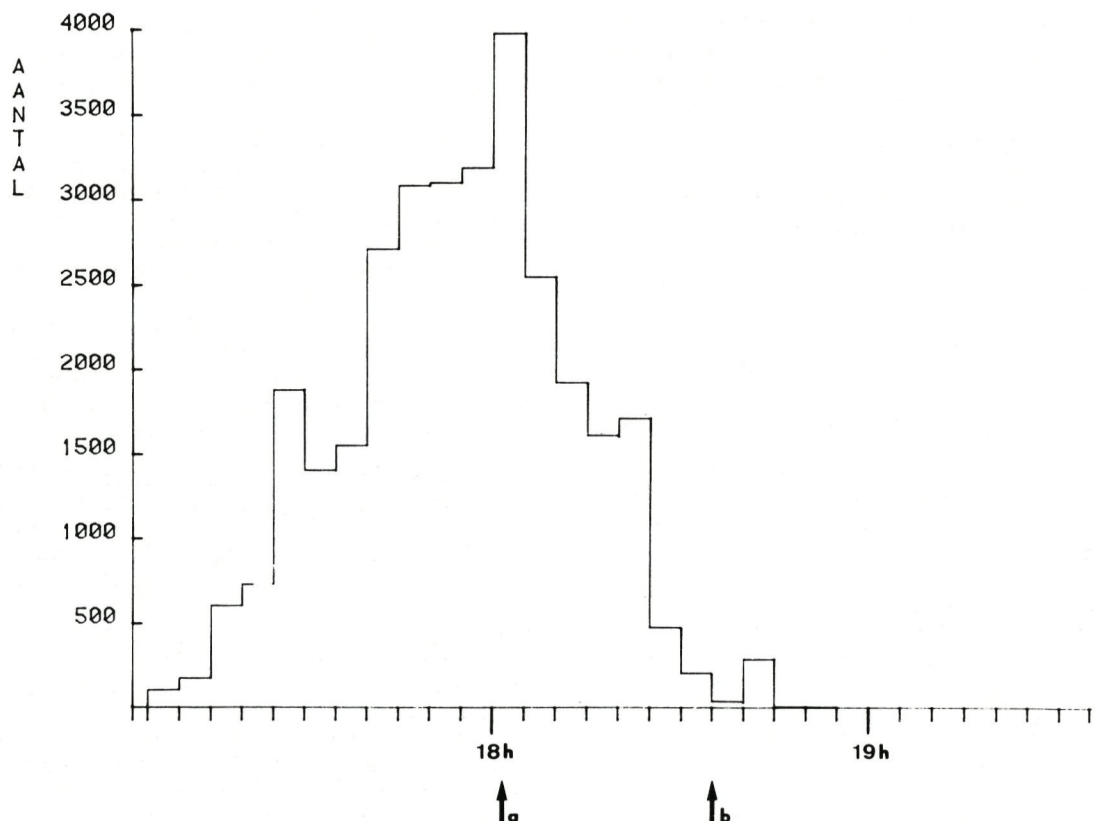

Fig. 2. Tijdsdistributie van aankomst van Kokmeeuwen op de slaapplaats (spaarbekken) met vermelding van het tijdstip van zonsondergang (a) en burgerlijke schemering (b) (gegroepeerde waarnemingen per 5 minuten).

waarne- mingsplaats	meeuwen	Wilde Eend	Smient	Wintertaling
1	7945 (nr W)	1650 (nr O)	15 (nr O)	11 (nr W)
2	8371 (nr W)	1163 (nr ZO)	356 (nr NW)	45 (nr NW)
3	1742 (nr NW)	—	—	—

Tabel 2: Samenvatting van de gegevens per waarnemingsplaats rond het Blankaartreservaat (met vermelding van de voornaamste vlieg-richting; plaats 1 en 2 hebben voor meeuwen en Wilde Eenden betrekking op voor een groot deel dezelfde waargenomen exemplaren (cfr. Figuur 1); plaats 3: geen eenden waargenomen; avondtelling 21 februari 1982).

	Spaarbekken	Blankaartreservaat
Slobeend	2	—
Bergeend	12	—
Gauwe Gans	8	—
Kleine Zwaan	19	19
Aalscholver	5	4
Grutto	118	114
Wulp	49	32

Tabel 3: Samenvatting van watervogelwaarnemingen van minder talrijke soorten telkens voor het spaarbekken en het Blankaartreservaat (avondtelling 21 februari 1982; totaal van alle sectoren; voor Kleine Zwaan en Aalscholver ging het om dezelfde groep die op verschillende plaatsen werd waargenomen; overige soorten trokken hoog over in duidelijk verschillende vliegrichtingen en werden hoogstwaarschijnlijk niet dubbelgeteld).

waargenomen vogels: dit is voor meeuwen 4200 ex. (18 u. - 18.05 u.), voor Wilde Eenden 2500 ex. (18.35 u. - 18.40 u.), en voor Smienten 835 ex. (19.10 u. - 19.15 u.).

Deze figuren volgen enkel uit de waarnemingen rond het spaarbekken omdat de gegevens voor het Blankaartreservaat onvolledig zijn (slechts drie plaatsen).

Telkens vermelden we hierop het tijdstip van zonsondergang en van het einde der burgerlijke schemering (= het ogenblik waarop het centrum van de zon zich 6 graden onder de horizon bevindt, ca. 33 minuten na zonsondergang).

Figuur 5 geeft, eveneens voor het spaarbekken, de verdeling van de waarnemingen over de windrichtingssectoren weer (gegevens uit Tabel 1).

Tenslotte worden op Figuur 6 alle vindplaatsen van meeuwen, geringd op het spaarbekken of daar teruggemeld, weergegeven (terugmeldingen binnen de tien dagen).

Blankaart spaarbekken IJzerbroeken

Wilde Eend	3500	3600	—
Smient	3900	1800	—
Wintertaling	350	—	120
Slobeend	81	70	—
Kuifeend	—	165	—
Tafeleend	21	280	—
Brilduiker	—	29	—
Pijlstaart	3	6	—
Krakeend	4	—	—
Grote Zaagbek	—	1	—
Aalscholver	3	10	—
Meerkoet	1450	200	100
Bergeend	—	28	—
Kleine Zwaan	19	—	—
Knobbelswaan	1	—	—

Tabel 4: Watervogeltelling (uitgezonderd steltlopers en meeuwen) op 21 februari 1982 in de late voormiddag op de Blankaart, het spaarbekken en in de IJzerbroeken.

Bespreking

a. Meeuwen

Bij de aanvang van de avondtelling (ca. 17.00 u.) bleken reeds ongeveer 3000 meeuwen (waaronder zowat 2500 Kokmeeuwen) in het spaarbekken aanwezig.

In totaal werden daarna nog ca. 31.000 Kokmeeuwen en 3600 grote meeuwen geteld.

De omvang van deze meeuwenlaapplaats bedraagt dus ongeveer 38.000 exemplaren waaronder ruim 4000 grote meeuwen.

De grootste aantallen blijken uit de sector Z tot O te komen (dus verder landinwaarts, cfr. Fig. 5). Uit Figuur 2 en 3 blijkt dat zowel Kokmeeuwen als grote meeuwen vooral op de slaapplaats toekomen rond zonsondergang en dat zowat alle exemplaren bij het einde van de burgerlijke schemering op de slaapplaats aanwezig zijn.

In de jaren 1975 tot 1980 werden ruim 7500 meeuwen op deze slaapplaats geringd, waarvan ongeveer 5800 Kokmeeuwen, 700 Stormmeeuwen, 900 Zilvermeeuwen en 100 Kleine Mantelmeeuwen. Terugvangsten van Kokmeeuwen, die op de voedselterreinen (vuilnisbelten) waren geringd en 's avonds van dezelfde dag op het spaarbekken werden vastgesteld, wezen uit dat de vogels uit Menen (3 ex.), Rekkem (4 ex.) en Warneton (1 ex.) kwamen.

Ook één Stormmeeuw, geringd op een vuilnisbelt te Menen op 15 februari 1976 werd dezelfde dag 's avonds op het spaarbekken teruggevangen.

Gezien de regelmatigheid van deze slaaptrek mag worden aangenomen dat - mits zich geen grote weersveranderingen voordoen - een groot gedeelte van deze meeuwen gedurende ten

minste een aanzienlijk deel van de winter hetzelfde trekpatroon vertonen van voedselterrein naar slaapplaats en omgekeerd.

De vindplaatsen van Kokmeeuwen die tijdens de winter binnen de tien dagen werden teruggemeld werden in kaart gebracht (Figuur 6). Hierbij werden de ringplaatsen gevoegd van Kokmeeuwen die binnen de tien dagen op het spaarbekken werden teruggevangen. Het betreft de volgende plaatsen (tussen haakjes het aantal vogels): Menen (16), Rekkem (16), Frelinghien (7), Zeebrugge (3), Warneton (3), Tourcoing (2), Bornem (1), Mesen (1), De Panne (1), Staden (1), Rollegem (1), Armbouts-Cappel (1), Wattrelos (1) en Calais (1).

Hierbij voegen zich drie Stormmeeuwen, teruggemeld respectievelijk te Koksijde, Bray-Dunes en Armbouts-Cappel. Alleen de lokaliteiten Bornem (op 95 km) en Calais (op 65 km) werden niet in het kaartje opgenomen.

Het betreft hier duidelijk twee vogels, die onder de druk van winterweer hun winterkwartier enigszins hebben verlegd, op zoek naar betere levensomstandigheden.

De ene vogel, Kokmeeuw 2T31618 werd geringd to Bornem op 10 februari 1978 en 's anderendaags te Woumen vastgesteld.

Op 10 en 11 februari 1978 werd te Ukkel een gemiddelde temperatuur vastgesteld van respectievelijk -3.6 en -3.5 °C. Op beide dagen viel sneeuw (*Maandbericht van het K.M.I. van België*, februari 1978).

De andere vogel, Kokmeeuw 2T55455, geringd te Woumen op 29 januari 1976 werd op 4 februari 1976 te Calais doodgevonden.

De gemiddelde temperaturen te Ukkel genoteerd voor 29 januari tot 4 februari 1976 waren respectievelijk -4.9 , -6.9 , -5.3 , -4.8 , -4.7 , -2.2 en -2.6 °C; geen neerslag (*Maandbericht van het K.M.I. van België*, januari en februari 1976).

Het is duidelijk dat de genoemde lokaliteiten niet alleen een beeld geven van de verspreiding overdag van de meeuwen die op het spaarbekken overnachten, maar eveneens van de activiteiten van ringers in een bepaalde streek.

Toch is er een opvallend positief verband tussen de waarnemingen op 21 februari 1982 en de terugvangsten in de loop der jaren (vergelijk Figuur 5 met Figuur 6).

De gemiddelde afstand (berekend op 66 terugvangsten) tussen foerageerterrrein en slaapplaats bedraagt ongeveer 31 km.

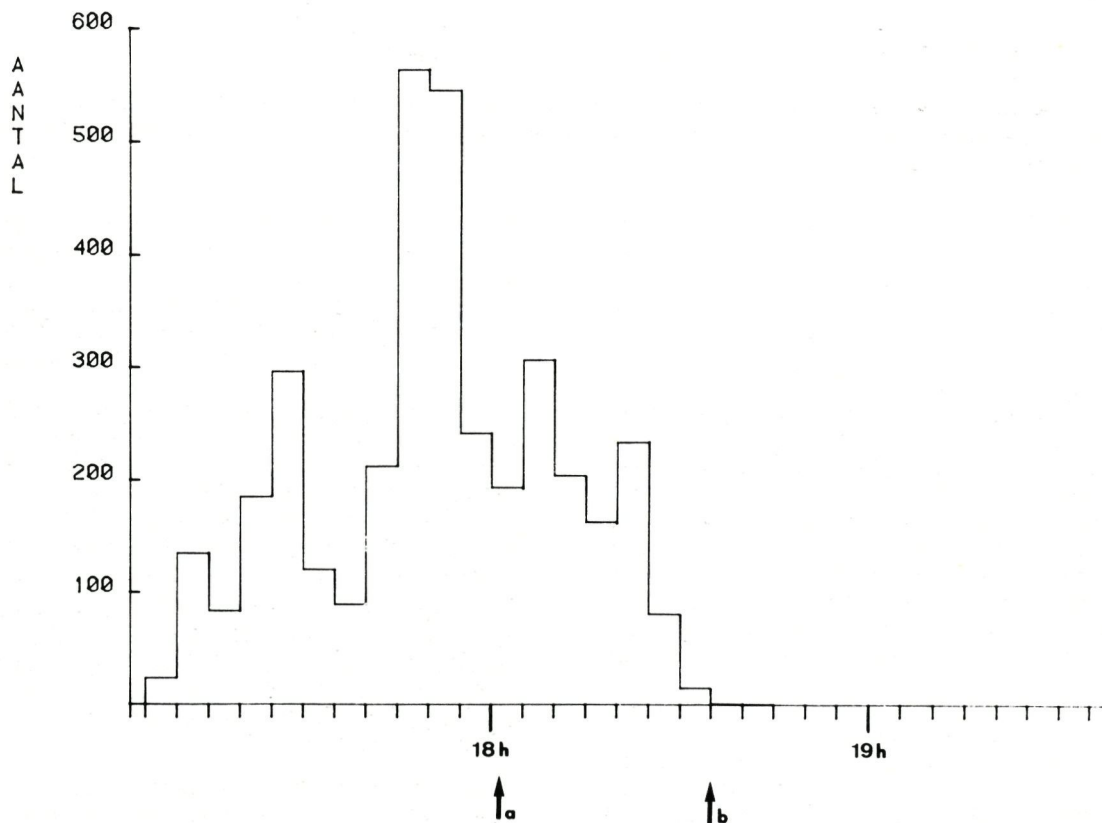

Fig. 3. Tijdsdistributie van aankomst van grote meeuwen op de slaapplaats (spaarbekken) (cf. Fig. 2).

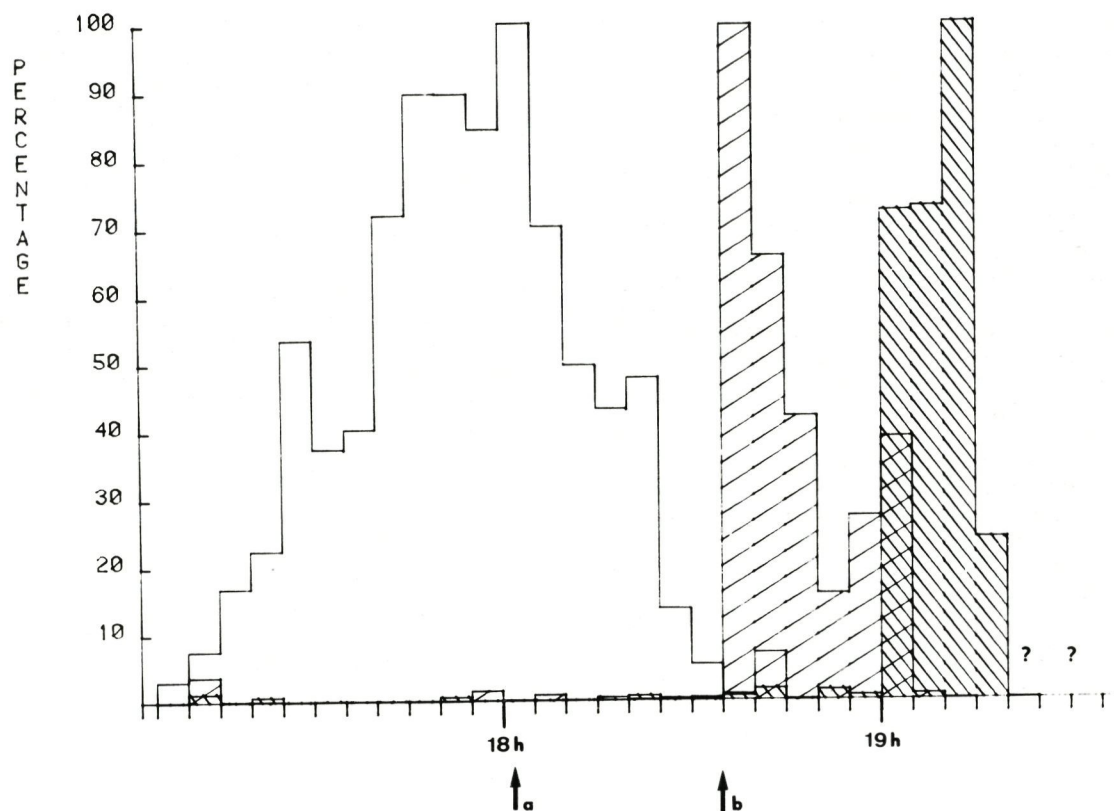

Fig. 4. Tijdsdistributies van aankomst van meeuwen en vertrek van Wilde Eend (enkel gearceerd) en Smient (dubbel gearceerd) (spaarbekken, 100 % voor meeuwen = 4200 ex., voor Wilde Eend = 2500 ex. en voor Smient = 835 ex.) (cf. Fig. 2).

b. Eenden

Enkel van Wilde Eend en Smient werden voldoende aantallen geteld om enkele voorlopige conclusies te kunnen trekken (cfr. Figuur 4 en 5). Ruim 1500 Wilde Eenden verlieten het spaarbekken op het einde van de burgerlijke schemering en begaven zich naar de Blankaart.

Terzelfdertijd vlogen nog een groot aantal Wilde Eenden weg in W-ZW richting, waarschijnlijk vooral naar Noordschotebroek en het Westbroek te Reninge.

Smienten verlieten duidelijk nog later het spaarbekken, eveneens vooral in de richting van laatstgenoemde plaatsen.

Volledigheidshalve moeten we nog vermelden dat reeds vóór zonsondergang drie kleine groepen Smienten foeragerend werden waargenomen:

omstreeks 17.15 u.: 480 ex. in de weilanden ten N van het spaarbekken;

omstreeks 17.20 u.: 140 ex. aan het Blankaartreservaat (weiden bij waarnemingsplaats 1);

omstreeks 19.00 u.: 500 ex. in de weilanden ten N van het spaarbekken.

Tenslotte blijkt uit vergelijking met de telgegevens van overdag dat in totaal iets meer Wilde

Eenden 's avonds werden genoteerd, in tegenstelling tot minder dan de helft van de overdag waargenomen Smienten.

Wellicht komt dit door het feit dat de meeste Smienten later hun rustgebieden verlaten, in ons geval wanneer de duisternis reeds volledig ingevallen was.

Daarenboven is het ook duidelijk dat overdag verplaatsingen optreden tussen het spaarbekken en het Blankaartreservaat (bv. overdag 1400 Smienten op het spaarbekken, 's avonds meer dan 2400 wegvliegend uit het bekken terwijl nog duidelijk veel exemplaren gehoord werden in het spaarbekken).

Het hoger aantal Wilde Eenden 's avonds kan, naast telfouten, ook te wijten zijn aan de mogelijkheid dat overdag een aantal exemplaren zich ophielden in de eendekooien (Merkem, Blankaartreservaat; slecht bereikbaar en/of moeilijk toegankelijk zonder verstoring).

In de toekomst zullen we ter aanvulling proberen de functie van de voedselgebieden meer in detail te benaderen door, naast dergelijke avondtellingen, eveneens te proberen 's nachts voedselzoekende exemplaren en groepen te noteren (met

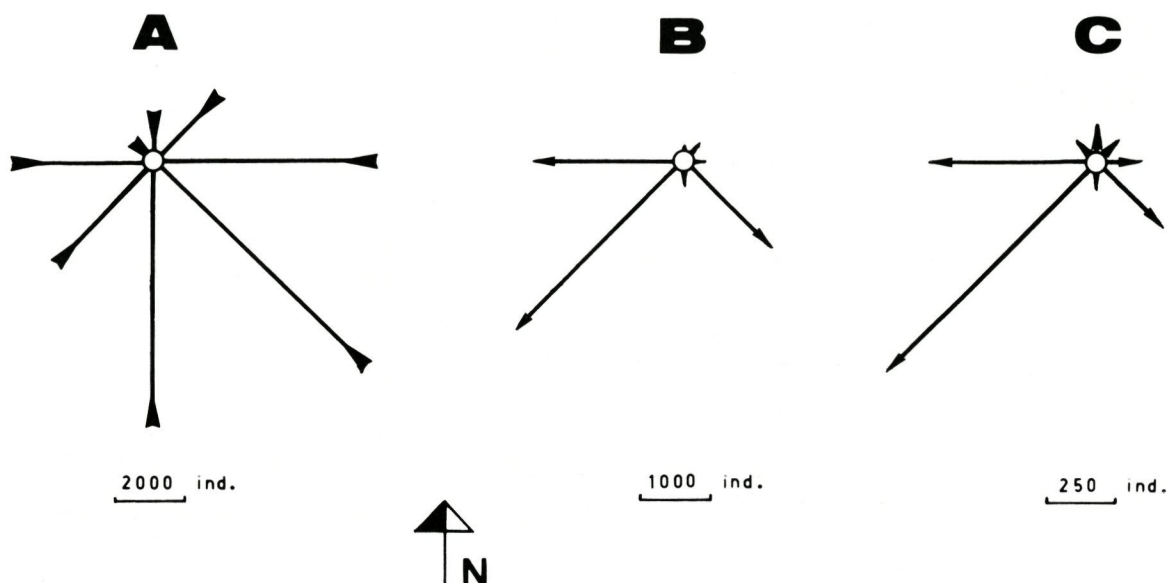

Fig. 5. Verdeling van de waarnemingen per sector (A = meeuwen, B = Wilde Eend, C = Smient, spaarbekken).

een nachtkijker) alsook door in potentiële voedselgebieden uitwerpselen te zoeken en indien mogelijk kwantitatief te noteren. Tenslotte is het noodzakelijk dergelijke tellingen te herhalen om het eventueel meer aan bod komen van andere voedselgebieden te kunnen nagaan (wanneer bv. hogere aantallen eenden in het gebied aanwezig zijn of gewoon tijdens andere periodes).

Samenvatting

Dit artikel vat de gegevens samen die verzameld werden in verband met voedseltrek van eenden een slaaptrek van meeuwen op een uitgebreide avondtelling op 21 februari 1982. De waarnemingen werden verricht rond het Blankaartreservaat (68 ha vijver en rietmoeras) en het nabijgelegen waterspaarbekken (60 ha) dat gekend is als meeuwenlaapplaats. Op het spaarbekken bleek een slaapplaats van ongeveer 38.000 meeuwen aanwezig.

Voor meeuwen, Wilde Eend en Smient worden kort de vastgestelde hoofdvliegrichtingen besproken.

Aan de hand van ringgegevens gebeurt dit gedetailleerd voor meeuwen.

Uit de tijdsdistributies van overvliegende meeuwen en eenden blijkt dat in dit geval:

- meeuwen het talrijkst toekomen rond zonsopgang;
- Wilde Eenden in grote groepen hun rustgebieden verlaten vanaf het einde van de burgerlijke schemering;
- Smienten ongeveer nog 25 minuten later pas beginnen hun voedselgebieden op te zoeken.

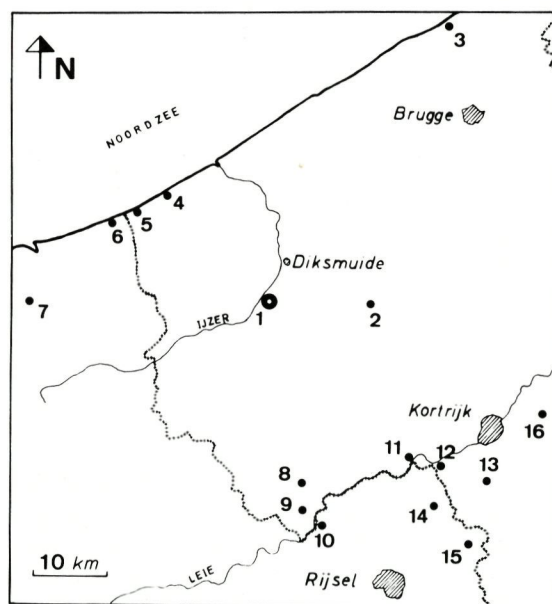

Fig. 6. Vindplaatsen van op het spaarbekken geringde Kokmeeuwen en ringplaatsen van op het spaarbekken gecontroleerde exemplaren (1 = spaarbekken Woumen-Merkem, 2 = Staden (13 km), 3 = Zeebrugge (45 km), 4 = Koksijde (20 km), 5 = De Panne (21 km), 6 = Bray Dunes (23 km), 7 = Armouds-Cappel (33 km), 8 = Mesen (25 km), 9 = Warneton (27 km), 10 = Frelinghien (31 km), 11 = Menen (29 km), 12 = Rekkem (32 km), 13 = Rollegem (38 km), 14 = Tourcoing (37 km), 15 = Wattrelos (41 km), 16 = Deerlijk (39 km).

Dankwoord

Hartelijk dank aan alle personen die met volle inzet hielpen deze telling te realiseren: H. en P. de Groot, R. Debruyne, J. Boonefaes, K. Gheysens, J. Royeaerd, P. Meire, A. Anselin, R. Desender en A. Huysseune.

W. Roggeman zijn we zeer erkentelijk voor het verstrekken van de ringgegevens.

Tenslotte willen we hiermee onze dank betuigen aan de Nationale Maatschappij der Waterleidingen voor het verstrekken van de toelating tot het uitvoeren van tellingen op het waterspaarbekken.

Bibliografie

Desender K., 1978. *Inventarisatie en oecologie van fauna-elementen in het natuurreservaat 'De Blankaart'* (Prov. West-Vlaanderen). Licentiaatsverhandeling, Rijksuniversiteit Gent.

Desender K., 1980. Watervogels in het Blankaartbekken tijdens het winterhalfjaar. *Natuurreservaten* (Bulletin B.N.V.R.) 27: 54-57.

Desender K., 1982. Eenden in het Blankaartbekken. Overzicht van de vier laatste winters (1977-1981). *Wielewaal* 48: 49-53.

Summary

This paper summarizes the results from a detailed evening count of *Laridae* flights to their roosting grounds as well as *Anatidae* flights to their feeding grounds.

The count was performed on the 21th February 1982 around the Blankaart nature reserve (68 ha lake and marsh) and an adjacent water-reservoir (60 ha), which is known as roost for *Laridae*.

About 38.000 *Laridae* were counted on this roost.

The main directions of movement are discussed briefly for *Laridae*, Mallard and Wigeon.

Ringed data for *Laridae* are further elaborated.

The time distributions of *Laridae* arrivals and Mallard and Wigeon departures show that:

- *Laridae* arrive with a peak at about sunset;
- Mallards immediately start leaving their roosting grounds at the end of civil dusk;
- Wigeons wait about 25 minutes more to leave their roost.

K. Desender, *Laboratorium voor Oecologie der Dieren, Zoögeografie en Natuurbehoud* (dir. Prof. Dr. J. Hublé), *Rijksuniversiteit Gent, K.L. Ledeganckstraat 35, B-9000 Gent*.

P. Houwen, *Iepersesteenweg 77, B-8150 Houthulst*.
ontvangen op 10 april 1983

Foto: P. Munsterman

Opnieuw massale zeevogelsterfte aan onze kust tijdens de winter 1982-1983

door John van Gompel

Inleiding

Ook de winter 1982-1983 werd, ondanks de zachte temperaturen, weer een zwarte bladzijde voor de voor onze kust overwinterende zeevogels. Vooral het gezamenlijk optreden van twee factoren, nl. stookolielozingen op zee en stormweer, was weer de oorzaak van een massale sterfte. De winter was nochtans vrij goed begonnen: de temperatuur bleef zacht en na de eerste stormen op 18-19 november en 18-19 december spoelden weinig vogels aan. Vanaf 27 december stegen toen plots de aantallen, aanvankelijk zonder duidelijk aanwijsbare oorzaak. Meerdere vogels, voornamelijk Zeekoeten en Alken, werden in de opvangcentra binnengebracht en ook op het strand begonnen er aan te spoelen, op 28 december bijv. 4 à 5 per km. Verscheidene nog levende Zeekoeten zaten ook in de havens of voor de kust, allen besmeurd met stookolie. Tot half januari werden dagelijks nog kleine aantallen levende stookolieslachtoffers in de opvangcentra afgeleverd maar vanaf het weekend van 15-16 januari stegen dan plots de aantallen: op 16 januari bijv. werden er in Nieuwpoort, Blankenberge en het Zwin samen, niet minder dan 36 binnengebracht. Ook de volgende dagen bleef deze stroom aanhouden. Strandtellingen bevestigden onze vrees: tientallen zeevogels spoelden dood aan, en vele nog levende zaten voor de kust. Opvallend was dat ze allen met eenzelfde soort dikke, brijige stookolie waren besmeurd, die zeer moeilijk te verwijderen was. Op 16 januari begon, vooral aan de Westkust, ook stookolie aan te spoelen. De oorzaak werd kort daarop gevonden, toen een helikopter van de zeemacht ter hoogte van Koksijde twee, kilometers grote stookolievlekken ontdekte, die langzaam voorbij onze kust dreven. Van 18 tot 20 januari kwam er tot overmaat van ramp dan nog een storm bij, wat een nieuwe piek van aanspoelende stookolieslachtoffers veroorzaakte. Nog steeds waren het vooral Zeekoeten, opvallend talrijk echter ook Alken evenals meeuwen, zeeëenden enz. Begin februari was er een nieuwe storm, onmiddellijk gevolgd door een nieuwe piek van vogels. Ter illustratie: tussen Blankenberge en Oostende werden op 4 februari 85 vogels verwijderd, op 6 februari 's morgens weer 20, en 's namiddags nog eens 15 nieuwe. Op 12 februari lagen er alweer meer dan veertig. Een groter percentage waren nu wel echte stormslachtoffers: bijna de helft was niet besmeurd door stookolie. Regelmatige tellingen langs de stranden toonden aan dat tot na half februari veel vogels bleven aanspoelen. Op 26 februari werd de

volledige kust geteld als onderdeel van de jaarlijkse internationale stookolieslachtoffertelling. Nog 188 vogels werden gevonden, duidelijk minder dan in januari en begin februari, wat tevens aantoonde dat een jaarlijkse eenmalige telling onvoldoende is om een beeld te bekomen van de werkelijke sterfte. Tenslotte werden na stormen eind maart en half april nog enkele stookolieslachtoffers binnengebracht in de opvangcentra. In april waren het alleen nog Drieteenmeeuwen. Op de stranden lag nog stookolie, echter gelukkig weinig vogels.

Tijdens en na stormweer bereiken een groter aantal vogels levend de kust wat de aantalspieken verklaart van zeevogels die dan in de opvangcentra worden afgeleverd. Deze winter werden er bijna 350 binnengebracht in de asielen te Nieuwpoort, Blankenberge en het Zwin. Vrijwel allen waren ze besmeurd met stookolie, vele in zo'n hoge mate, dat ze enkel nog pijnloos konden afgemaakt worden. In totaal kon slechts een dertigtal vogels na een maandenlange verzorging weer in vrijheid worden gesteld. Dit is nog geen 10% en eigenlijk nog een succes wanneer we rekening houden met de omstandigheden. De verzorging van zeevogels is immers een zeer gespecialiseerde zaak qua voeding en behandeling, en zeevogels zijn bovendien bijzonder stressgevoelig. Het is in dit verband ook zonder meer een feit dat de tientallen vogels, die ook nu weer door particulieren verzameld werden om ergens in het binnenland verzorgd te worden, verloren zijn. Deze „verzorging” is ongetwijfeld goed bedoeld, en voldoet voor sommigen aan de behoefte om „iets te doen”, maar betekent voor de vogels in feite een nutteloze lijdensweg. Meestal sterven ze vrij spoedig en de enkele die het toch overleven, vinden wij dan terug in het voorjaar, ergens op het strand waar ze werden geplaatst, meestal in totaal onderkomen toestand of stervend, en met onmiskenbare tekenen, meestal aan het verenkleed, van de voorbije gevangenschap. Overigens is het ook nog de vraag in hoeverre het kleine aantal vogels, dat na verzorging in de zelfs meer gespecialiseerde opvangcentra, in vrijheid wordt gesteld, werkelijk overleeft. Het ringwerk zal hier hopelijk ooit meer gegevens over bezorgen. Eén zaak is in ieder geval duidelijk: gezien de geringe overlevingskansen van nog levende slachtoffers, en de nog veel grotere aantallen die dood aanspoelen, is het verzorgen van met stookolie besmette zeevogels géén oplossing voor het stookolieprobleem. De enige oplossing ligt in de bestrijding van de oorzaak: het lozen van stookolie in zee!

Verenigingsberichten De Wielewaal - april

- 1 **Brussel.** Ochtendwandeling omgeving Peutie. Vertrek station Vilvoorde. Openbaar vervoer. Tram 58 tot Vilvoorde kerk of trein. Brussel Z.826, Noord 8.33 u. Vilvoorde om 8.41 u. Leiding: R. Gielen. Laarzen, kijker.
- 1 **Demer en Dijle.** Werkgroep botanie. Vertrek kerk Wezemaal om 8 u. Einde: 12 u.
- 1 **Kortrijk.** Voormiddag langsheen de Franse grens. Verzameling om 8 u. aan de afrit nr. 30 Maubray van de Waalse autoweg. Leiding: F. Deckers.
- 1 **Middenkust.** Praktijk revalidatie: centrum Ruiselede: roofvogels. In „De Ploate” 8 u., Langestraat 82, 8400 Oost. Leiding: A. Craey. Mee te brengen: Overall - picknick - werkhandschoenen. Einde: 18 u.
- 6 **Krekenland.** Jaarlijkse ledenavond in Het Landbouwershuis Markt Assenede om 19 u.
- 6 **Netevallei.** Neteling met dia-reeks. 20 u. Klein zaaltje achter Parochiezaal Hallaar.
- 7 **Brechtse Heide i.s.m. Voorkempen.** Gourmet-avond. Zaal St. Maarten, Lindedreef Halle. Aanvang: 19.30 u. Prijs: 400 F vóór 25 maart '84 op PR. 000-0098691-42.
- 7 **Schelde en Leie.** Aansluiten bij de nationale werkgroep botanie. Tocht naar de vallei van de Bocq: studie van de voorjaarsflora in de Ardennen. Vertrek: kerk Yvoir om 9 u. Leiding: A. de Jonghe. Mee te brengen: flora, loupe, laarzen.
- 8 **Antwerpen-Centrum.** Dagwandeling in de omgeving van Walem. Vertrek: Links vóór de brug over de Nete te Walem (Antwerpse Waterwerken) - Oude baan van Antwerpen naar Mechelen om 9 u. Leiding: R. Huysmans en K. Labens. Mee te brengen: Laarzen gewenst.
- 8 **Brugge.** Halve dagtocht langs het strand, de nieuwe Westdam en de Fonteintjes te Zeebrugge - Blankenberge. Vertrek: 13.30 u. station Brugge. 14 u. monument St. Georges. Zeedijk Zeebrugge. Leiding: J. van Gompel, conservator v/d „Fonteintjes”. Mee te brengen: Verrekijker, telescoop, laarzen & excursieklédij.
- 8 **Brussel.** Geologische uitstap naar de kust, per autocar. Een bustocht langsheen de kust voor wie zich voor geologie interesseert. Vertrek Brussel zuid, Frankrijkstraat (goederenstation) om 8.30 u. Inschrijvingen bij afd. Halle, R. Desmet, tel. 355.90.53. Leiding: Prof. dr. Walschot, R.U.G.
- 8 **Gent.** Morgenangtocht in het H. Geestgoed te Munte. Bijeenkomst om 8 u. aan de ingang van het H. Geestgoed. Leiding: E. van Renterghem.
- 8 **Hageland Zuiderkemp.** Dagbusuitstap naar Oostduinkerke. Prijs: Leden 300 F, niet leden: 350 F, jongeren: 150 F. Inschrijving tot 31 maart bij W. Mulders. Vertrek: Averbode-Gemeentehuis 7.30 u. Testelt Dr. Janssen 7.45 u. Aarschot Kr. Koning 8.00 u. Mee te brengen: Laarzen en knapzak.
- 8 **Land van Waas-Noord.** Studie van de stuifzanding - onderzoek van de broedvogels. Vertrek: De Wal - Kemzeke om 8.30 u. Leiding: J. D'Hollander. Einde: 12 u.
- 8 **Lier.** Hooidonkse beemden. Vertrek: 13.45 u. Lier-station; 14 u. Boshuisje Zoersel. Leiding: Y. Peeters. Einde: 17.15 u. Zoersel.
- 8 **Mechelen.** Kalmthoutse Heide. Vertrek: 7 u. Station Mechelen NMBS. Leiding: R. Vergaelen.
- 8 **Middenkust.** Zeetrek Oosterstaketsel. Vertrek vanaf zonsopgang. Leiding: L. Boudolf. Mee te brengen: Verrekijker - notamap. Einde: 12 u.
- 8 **Mol.** Grutto-wandeling naar De Graaf en De Wateringen. Vertrek: Brug 2 (baan Retie-Postel) om 8 u. Leiding: D. Draulans. Einde: Brug 2 - ca. 12.30 u.
- 8 **Mortsel.** Themawandeling: Ecologie. Voormiddagtocht in het bos van Zevenbergen. Ranst, een klein maar heel gevarieerd natuurgebied. Vertrek eigen wagens - station Oude God 8.30 u. Leiding: R. Vansevenant. Mee te brengen: Laarzen. Einde: 12 u.
- 8 **Schelde en Leie.** Lentewandeling in het Hospicebos te Nazareth. Vertrek: Om 9 u. aan ingang militair domein te Nazareth. Leiding: J. Demeester en S. Raevens. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgidsen, Einde om 12 u.
- 8 **Schelde en Leie.** Bronboswandeling in het Bos ter Rijst te Schorisse. Vertrek kerk Schorisse om 14 u. Leiding: L. Kinds. Mee te brengen: laarzen, flora, verrekijker. Einde: 17 u.
- 8 **Scheldeland.** Bustocht naar het Zwin te Knokke & strandwandeling. Vertrek: 8 u. Kerk-Serskamp; 8.10 u. Markt-Wetteren; 8.20 u.: Oprit E 5 te Wetteren. Leiding: G. Gurdebeke. Mee te brengen: Laarzen, verrekijker, natuurgidsen, picknick. Einde: 20 u. Prijs: 200 fr. Bestuursleden verwittigen of nog plaatsen vrij zijn, A. Tavernier 69.65.74.
- 8 **'s Heerenbosch.** Voorjaarswandeling te Imde. Vertrek: om 14.30 u. aan de kerk te Imde. Leiding: W. van Ingelgem.
- 8 **De Stern.** Boswandeling in het Hospicebos van Nazareth. Vertrek: 9 u. Ingang militair domein. Leiding: J. de Meester.
- 8 **Turnhout.** Ochtendwandeling in de Laks te Oud-Turnhout. Vertrek: Oosthoven kerk om 7 u. Leider: L. Cuylaerts.
- 9 & 30. **Netevallei.** Werkgroep natuurfotografie, cursus natuurfotografie. 20 u. Lokaal - Hallaar. Leiding: S. Pot. Mee te brengen: Fotomateriaal.
- 10 **Schelde & Leie, Gent en De Stern.** Paddestoelenwerkgroep. Vergadering rond het thema: „voorjaarspaddestoelen”. Begin om 20 u. in de Veldstraat nr. 50 te Zevergem (Oude gemeenteschool). Leiding: J. Rogge. Mee te brengen: paddestoelen, loupe, microscoop, paddestoelen. Einde 22.30 u.
- 10 **De Stern.** Paddestoelenwerkgroep. 20 u. Veldstraat 50, Zevergem. Leiding: J. Rogge.
- 11 **De Stern.** Paddestoelenwerkgroep. 20 u. Veldstraat 50, Zevergem. Leiding: J. Rogge.
- 13 **Middenkust.** Vorming ornithologie: filmlezing, migraties. In „De Ploate” 20 u., Langestraat 82, 8400 Oostende. Leiding: P. Lingier. Mee te brengen: notamap, vogelgids. Einde: 23 u.
- 13 **Schelde en Leie.** Bijeenkomst van de fotowerkgroep. Bekijken en beoordelen dia genomen in Saefthinghe + andere landschapsdia's. Begin om 20 u. in de Kring in de Hoogstraat te Kruishoutem. Leiding: G. Mornie. Mee te brengen: uw dia's in universele lader a.u.b. Einde 20 u.
- 14 **Denderland.** Werkgroep botanie. Bezoek km hok D 3 27 44. Berlare-Quots. Vertrek: Aalst, Square J. Geerinx (Kerk St. Anna) om 8.30 u. Leiding: P. van den Bremt, L. Annaert en A. Kampen. Mee te brengen: Loupe, flora's en verrekijker.
- 14 **Gent.** Werkgroep botanie. Determinatietocht in het natuurreservaat van de Kwakstraat te Sint-Martens Latem. Bijeenkomst om 14 u. aan de kerk van Sint-Martens Latem.
- 14 **Lier.** Rietmatten leggen op Anderstadvisvijvers. Voor meer gegevens: 015/31.48.40. Vertrek: 9 u. Andersradvisvijvers. Einde: 12 u.
- 14 **Midden-Limburg.** Lenteuitstap naar het Bunderbos, bij Valkenswaard met eigen wagens. Vertrek: Op de parking van de Middelbare School Zonhoven om 8 u. Leiding: S. Bloemen. Mee te brengen: Stevig schoeisel en picknick voor wie nog een bezoek brengt aan de grintkuilen van Ophoven en Maaseik. Einde: 13.30 u.
- 14 **Mol.** Watervogelteldag: Zware fietstocht langs alle waterplassen van de regio (JNM's op post!). Vertrek: Parking Prinsenspark om 8 u. of Brug Zilvermeer tussen 11 en 11.30 u. Leiding: J. Loos. Mee te brengen: Knapzak en kijkers.
- 14 **Netevallei.** Natuurwandeling langs de Nete voor de jeugd. Vertrek: 9.30 u. Lodijk (Baan Heist-Hulshout). Leiding: M. Verstrep - S. Wuyts. Mee te brengen: Laarzen - verrekijker. Einde: Lodijk 12 u.
- 15 **Brussel.** Ochtendwandeling nabij Merchtem: Hobosch-wandeling. Vertrek: 9 u. aan de kerk van Merchtem. Leiding: M. en H. de Coninck, tel. 460.24.12. Mee te brengen: laarzen.
- 15 **Demer en Dijle.** Werkgroep ornithologie naar Tremelo-Begijnendijk, Raamvallei, per fiets. Vertrek: Werchter brug om 8 u. Leiding: F. Wuyts.
- 15 **Gent.** Bezoek aan de Plantentuin v.d. R.U.G. en aan de serres o.l.v. H. Evrad. Bijeenkomst om 10 u. aan de ingang van de Plantentuin.
- 15 **Kortrijk.** Voormiddagtocht ergens ten zuiden van de Kluisberg. Verzameling om 8 u. in Avelgem op de parking

- van de hoek Leopoldstraat en Doornikstraat. Leiding: M. Verstraeten.
- 15 Land van Waas-Zuid.** Flora van de Wase Questa. Vertrek: 13.30 u. Stadhuis Sint-Niklaas. 14 u. dries te Lombeke. Leiding: J.P. de Beley (v.z.w. Durme).
- 15 Lier.** Werkgroep botanie: Inventarisatie kilometerhok C5.51.11 en C. 51.33. Vertrek: 9 u. benzinstation GB (ring rond Lier). Leiding: A. de Jonghe. Mee te brengen: Loupe, flora. Einde: 12 u. Lier
- 15 Maasland.** Dagwandeling Hoge Venen. Rocherath - Holze Warche. Per auto - Markt Maasmechelen 7.30 u. Leiding: gids, Dhr. Pfeiffert. Mee te brengen: laarzen, picknick, vogelgids, verrekijker.
- 15 Meetjesland.** Dagtocht naar de Westhoek (natuurreserveaat) en het strand van De Panne. Vertrek: Markt te Eeklo om 8 u. Leiding: G. van Bastelaere. Mee te brengen: picknick, regenkleidij, laarzen, strand-schelpen, vogelgids. Einde: 17 u.
- 15 Merelbeke.** Tocht door de Scheldevallei. Vertrek: om 14 u. aan de kerk van Merelbeke centrum of om 14.30 u. aan de kerk van Zevergem. Leiding: E. Coolsaet. Mee te brengen: laarzen, kijker.
- 15 Mortsel.** Autocartocht naar de voorjaarsbloei in de vallei van de Lesse, tussen Houyet en Gendron-Cellex (Prov. Namen). Prijs: 325, 275, (3e lft), 225 (-21 j.) storten vóór 6 april PCR 000-0178083-88. Vertrek: station Oude God 7.30 u. Leiding: A & Y Waeterschoot Tf. 322.12.75. Mee te brengen: laarzen, pick-nick, regenkleidij, kijker, loupe. Einde: 20.30 u.
- 15 Netevallei.** Boswandeling in „Averegten” - Hallaar. Vertrek: 10 u. grote parking. Leiding: M. Geens. Mee te brengen: Wandelschoeisel - kijker.
- 15 Noorderkempen.** Fietstocht naar Buisse Heide. Vertrek: Heuvelplein Essen 8 u. Leiding: F. van Meel. Einde: 13 u.
- 15 Schelde en Leie.** Dagtocht in de lente: van Etikhove naar Louise-Marie. Bezoek aan enkele bosjes in volle lenteprijs. Terugkeer met de lijnbus naar Etikhove. Vertrek: Kerk Etikhove om 9 u. Leiding: J. Papignies (055/31 10 67). Mee te brengen: verrekijker, goed schoeisel, picknick. Einde omstreeks 17 u.
- 15 De Stern.** Wandeling in de Scheldevallei. Vertrek: 14.30 u. Zevergem-dorp. Leiding: W. Galle en H. de Bruyker.
- 15 Westkust.** Stuivkenskerke Res. Vertrek: Vicogna hoeve 14 u. Leiding: L. Dewulf. Mee te brengen: laarzen + verrekijker.
- 15 De Wulp. Oud-Turnhout.** Geleid bezoek aan het Frans Segersreserveaat. Gids: conservator: R. de Prins. Vertrek: Brug over E3 Philipsfabrieken Turnhout zijde richting Gierle te 8 u. Mee te brengen: Laarzen. Einde: ingang reserveaat 11 u.
- 15 Zwalmvallei.** Wandeling Michelbeke. Vertrek: 14 u. Station Michelbeke.
- 19 Brugge.** FTWG-(Fotowerkgroep) activiteit. „Gespreksavond” o.l.v. L. van Quickenborne. Er wordt tevens een kleine reeks getoond over de „Marquenterre”. 20 u. in zaal Retorica te St.-Michiels. Mee te brengen: Fototijdschriften & Fotomateriaal.
- 19 Mechelen.** Bezoek industrieterrein Mechelen-Noord. Vertrek: Watertoren Mechelen Walem 19.30 u.
- 19 De Stern.** Werkgroep ornithologie. 20 u. Dienstencentrum Dorp Zevergem. Leiding: V. Geers.
- 20 De Stern.** Werkgroep botanie. 19 u. Zevergem-dorp. Leiding: H. Notebaerd.
- 21 Lier.** Uitstap naar Tallaerthof (Koningshoeft). Vertrek: 13.45 u. station Lier. Leiding: Y. Peeters. Mee te brengen: Laarzen, verrekijker. Einde: 18 u. Lier.
- 21 Middenkust.** Migraties in de praktijk (van staketsel naar duinen). Vertrek: Oosterstaketsel 9 u. Leiding: D. van Hoecke. Mee te brengen: Notamap + verrekijker + vogelgids. Einde: 12 u.
- 21 22 en 23. Schelde en Leie.** Propaganda en boekenstand op de Paashandelsfoor te Kruishoutem. Sporthall te Kruishoutem van 10-12 en 14-19 u. Leiding: M. Nachtergaele (091/83.56.36).
- 21 22 en 23. De Stern.** Paasweekend te Wirtzfeld (provincie Luik). Leiding: H. de Bruyker (85.61.90).
- 22 Kreekenland.** Halve dagtocht naar het groot Eiland te Hulst. Vertrek: om 8 u. op de markt te Assenede. Leiding: I. Lammens. Einde: 12 u.
- 23 Brussel.** Bloesemtocht rond Asse. Vertrek om 9 u. aan het station van Asse. Openbaar vervoer: Bus AL vertrek Noord. 8.34 u., aankomst Asse 9 u. Leiding: J. de Brier, tel. 428.74.49. Mee te brengen: laarzen.
- 23 Gent.** Traditionele tweede paasdagtocht in het Gentbos o.l.v. W. Sierens. Bijeenkomst om 9 u. aan de vijver van de Hollebeek te Merelbeke.
- 23 Klein-Brabant.** Vroege ochtendwandeling, speciaal voor de studie van de vogelzang. Vertrek: 5.30 u. Abdij te Bornem. Leiding: H. D'Hertefelt. Einde: 8 u.
- 23 Merelbeke.** Tocht in Hollebeekpark en Gentbos. Vertrek: 8.45 u. centrum kerk of om 9 u. aan de Hollebeek. Leiding: F. de Sutter. Mee te brengen: Laarzen, verrekijker, gidsen. Einde: Hollebeek 12 u.
- 23 Mortsel.** Traditionele voorjaarsstocht naar de Kalmthoutse Heide. Een must. Vertrek: eigen wagens. Station Oude-God 8.30 u. Leiding: L. Gonnissen. Mee te brengen: Laarzen - picknick, goed humeur.
- 23 Turnhout.** Uitstap naar de Tikkebroeken voormiddag. Vertrek: gemeentehuis Oud-Turnhout om 7 u. Leider: M. Smets.
- 27 tot en met 1 mei. Brussel.** Verlengd weekend in de zuidelijke Gaume. Inschrijvingen en inlichtingen L. Mertens, tel. 524.28.52. Logement: Hotel in Montmédy (Fr) Kosten 4 overnachtingen en half pension circa 650 F per dag, daarbij kosten vervoer en picknick en drank. Leiding: J. Dewyselaere.
- 27 Denderland.** Voordracht door de Nationale Zoogdieren werkgroep. Aalst 't Apostelen (Kerk Hylbeek) om 20 u. Leiding: Nationale Zoogdierenwerkgroep.
- 28 Denderland.** werkgroep botanie. Bezoek Km. hok D3 28 13 Zele Meerskaut. Vertrek: Aalst Square J. Geerinx (Kerk St.-Anna) om 8.30 u. Leiding: P. van den Bremt, L. Annaert en A. Kampen. Mee te brengen: Loupe, flora's en verrekijker.
- 28 Gent.** Determinatietocht v. de voorjaarsflora in de Damvallei met de werkgroep botanie. Bijeenkomst om 14 u. aan de kerk van Destelbergen.
- 28 Lier.** Werkgroep botanie. Inventarisatie C5. 31.12 (bos van Ranst). Vertrek: 13.30 u. station Lier. Leiding: A. de Jonghe. Mee te brengen: Flora, loupe. Einde: 17 u. Ranst.
- 28 Mortsel.** Voormiddagtocht naar de Blokkersdijk (L.O.) Samen met de WVO hopen we reeds heel wat vogels aan te treffen. Vertrek: Eigen wagens. Station Oude-God 8 u. of 8.30 u. hoek De Costerlaan ingang tunnel voor voertuigen. Leiding: J. Moonen Tel. 457.42.23. Einde: 12 u.
- 28 Rupelstreek.** Kleiputten van Niel. Voormiddag: vogelgeluiden. Namiddag: flora. Vertrek: 8 u. Tribune Boom F.C. Leiding: H. de Ceulaer. Mee te brengen: laarzen, eten + drank, flora, vogelgids, loupe, kijker. Einde: 18 u. Kleiputten parking.
- 28 Schelde en Leie.** Korte natuurexploratie te Michelbeke gevolgd door labo-onderzoek. Vertrek: kerk Michelbeke om 14 u. Inschrijven verplicht. Deelnemers beperkt tot 12! Leiding: J. Papignies (055/31 10 67). Einde 18 u.
- 29 Antwerpen-Centrum.** Bezoek aan de plantentuin te Meise. Voormiddag: het park. Namiddag: Plantenpaleis. Vertrek: Hoofdingang van de plantentuin (oude weg Antwerpen-Boom-Brussel: afrit in Meise. Bijeenkomst om 9 u. Leiding: M. de Boosere.
- 29 Brugge.** Combi-excursie fotowerkgroep en werkgroep botanie naar de Vlaamse Ardennen. Vertrek: voor nadere bijzonderheden cfr. april nr. afdelingsblad „Doedeljo”. Leiding: J. Verschuere. Mee te brengen: Fotomateriaal & flora.
- 29 Demer en Dijle.** Vlaamse Ardennendag. Vertrek: aan Covee te Kampenhout-Sas om 7 u. met eigen wagens. Mee te brengen: picknick.
- 29 Gent.** Vlaamse Ardennendag o.l.v. Schelde & Leie. Voormiddag- en namiddagwandeling, 's middags aansluiting mogelijk aan de Brouwerij van Roman te Mater. Vertrek om 8 u. op het Sint-Pietersplein. Privé wagens.
- 29 Kreekenland.** Deelname aan de Vlaamse Ardennendag per autobus. Vertrek: 8 u. op de markt te Assenede. Leiding: plaatselijke gidsen. Einde: Assenede 18 u.

- 29 Land van Waas-Noord.** Vlaamse Ardennendag. Vertrek: 8 u. markt Sint-Niklaas. Leiding: K. de Waele en P. Cardon. Einde: 18 u.
- 29 Land van Waas-Zuid.** Vlaamse Ardennendag. Vertrek: 's morgens 8 u. stadhuis Sint-Niklaas (Dagtocht). Leiding: Wielewaal afdeling Schelde & Leie. Mee te brengen: laarzen en picknick. Vervoer met eigen wagens.
- 29 Lier.** Deelname aan Vlaamse Ardennendag. Tel. 03/480.21.92 voor inschrijvingen en verdere gegevens.
- 29 Mandelstreek.** Daguitstap - Vlaamse Ardennendag. Vertrek: Polenplein 8 u. Eigen wagens. Leiding: M. Dumoulin.
- 29 Meetjesland.** Vlaamse Ardennendag. Voormiddag: Diggie-Brakel. Namiddag: Sint-Blasius Boekel. Vertrek: Markt te Eeklo om 7.30 u. Leiding: Voormiddag: E. Saveyn & H. de Jonghe. Namiddag: M. van der Straeten. Einde: 17 u.
- 29 Middenkust.** Zeetrek. Vertrek: Vanaf zonsopgang. Leiding: L. Boudolf. Mee te brengen: Verrekijker + notamap + vogelgids. Einde: 12 u.
- 29 Mol.** Wandeling in het Reservaat De Maat. Speciale aandacht voor de vogelzang! Vertrek: Brug Sas 3 (baan Mol-Postel) om 9 u. Leiding: Conserv. J. Henderickx. Mee te brengen: Kijkers en laarzen. Einde: 12 u. Brug Sas 3.
- 29 Netevallei.** Bezoek aan het „Hallerbos“, Dagtocht met eigen wagens. Vertrek: Heist-station 8 u. Dworp-kerk 9.30 u. (Afrit 15 op E-10). Leiding: W.A. Halle. Mee te brengen: Eten voor hele dag - laarzen - kijker. Einde: 18 u. Heist-station.
- 29 Schelde & Leie.** Zevende Vlaamse Ardennendag. Voormiddagwandeling te Louise-Marie voor eigen afdeling en losse deelnemers. Vertrek: Parking bij de Boekzitting om 9 u. boven op de muziekberg te Ronse (Louise-Marie). Leiding: P. van Ceunebroeck. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, gidsen. Einde 11.30 u.
- 29 Schelde en Leie.** Middagbijeenkoms voor picknick en uitgebreide boekenstand voor alle deelnemers aan de 7de Vlaamse Ardennendag. Vertrek: Brouwershuis Roman te Mater om 11.30 u. Leiding: afdelingsbestuur & Stichting Omer Waltez. Barbecue-worst, taart, bier ter plaatse verkrijgbaar. Einde 13.30 u.
- 29 Schelde en Leie.** Zevende Vlaamse Ardennendag. Namiddagwandeling voor eigen afdeling en losse deelnemers te Everbeek-Trimpont. Vertrek: Brouwerij Roman te Mater om 13.30 u. Leiding: P. van Ceunebroeck. Mee te brengen: verrekijker, laarzen, veldgidsen. Einde 17 u.
- 29 's Heerenbosch.** C.V.N. wandeling in Buggenhout-bos. Vertrek: Buggenhout-boskapel om 9.30 u. Leiding: P. Polfliet.
- 29 's Heerenbosch.** Deelname aan Vlaamse Ardennendag. Vertrek: Buggenhout-station om 7.30 u. Leiding: Stefan en Agnes.
- 29 De Stern.** 7de Vlaamse Ardennendag. Vertrek: 8 u. Zevergem-dorp.
- 29 Hervuren.** Futenwandeling in de Warande. Vertrek: St. Hubertuskapel - Warande 13.30 u. Leiding: E. Osselaer.
- 29 Voorkempen i.s.m. Brechtse Heide.** Ochtendwandeling. Vertrek: kerk 's Gravenwezel om 5 u.
- 29 Zwalmvallei.** Vlaamse Ardennen. Voorm.: Muziekberg Louise-Marie, Nam.: Everbeek - Trimpont. Vertrek: 9 u. - parking - muziekbos. Leiding: P. van Ceunebroeck.

MEI

- 1 Antwerpen-Centrum.** Ochtendwandeling in de Oude Landen. Bijeenkomst: Kasteel Veltwijck te Ekeren om 6 u. Leiding: A. Vervoort.
- 1 Brussel.** Voormiddag in het Schulens Broek. 7.30 u. aan de abdij van Averbode, ofwel 7.45 u. aan de afrit van de A2, Halen (onder brug richting Hasselt wachten) om 8 u. vertrek naar kerk van Linkhout. Vervoer: per wagen. Contact nemen met P. Herroelen, tel. 751.85.76. Leiding: R. de Fraine. Mee te brengen: Laarzen onmisbaar.
- 1 Demer en Dijle.** Familiewandeling in de Demerbroeken te Rotselaar-Heikant. Vertrek: kerk Werchter om 14 u. Leiding: F. Wuyts. Mee te brengen: Laarzen noodzakelijk. Einde 17 u.
- 1 Denderland.** Jaarlijkse uitstap naar „Het Kravaalbos“. Vertrek: Kerk Hazenhele om 9 u. Leiding: N. de Meester. Mee te brengen: laarzen, kijker en gidsen.
- 1 Hageland-Zuiderkempem.** Voormiddaguitstap Schulensbroek samen met afdeling Brussel. Vertrek: Averbode-abdij 7.30 u.; Halen-afrit (onder de brug wachten) 7.45 u.; Linkhout-kerk 8 u. Leiding: R. de Fraine. Mee te brengen: laarzen noodzakelijk.
- 1 Krekendland.** Traditionele 1-mei uitstap naar de Asseneedse Kreen. Vertrek: Markt te Assenede om 6 u. Leiding: R. de Lust. Einde: Rond de middag.
- 1 Lier.** Ronde put + omgeving „De Graaf“ en „visvijvers“. Vertrek: 8 u. station Lier. Trefpunt 13.30 u. aan brug 2 op de weg Retie-Postel. Leiding: J. Cuypers + L. Deckx. Mee te brengen: laarzen, knapzak. Einde: 17.30 u. Lier.
- 1 Schelde en Leie.** Natuurfotografie: Fotograferen van voorjaarsbloeiërs. Uitstap naar een bosje te Leupegem. Let wel: geen wandeling. Vertrek: Kerk Leupegem om 14 u. Leiding: G. Mornie. Mee te brengen: fototoestel, lenzen, statief. Einde 17 u.
- 1 Schelde en Leie.** Vogelbeleving aan de moerassen van Harchies o.a. Blauwborst: observatie en zang, evenals talrijke watervogels. Vertrek: Markt Oudenaarde om 6 u. Leiding: W. Aelvoet. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, telescoop, vogelgidsen. Terug omstreeks 12.30 u.
- 3 Mol.** Initiatie in het determineren van planten en gebruik van de „Flora van België“ - De Langhe et al. Vertrek: Mediatheek van het Kon. Atheneum Mol (Guido Gezellestraat 21) om 19 u. Leiding: E. Vaes. Mee te brengen: Schrijfgerei, flora's (indien mogelijk), loupe (10 à 15 x) fijn pincet of naald.
- 4 Gent.** Avondwandeling in de Bourgoyen o.l.v. F. van den Bossche. Bijeenkomst om 19 u. aan de Grutto, onthaalcentrum achter Rooigem zwembad (Ghandistraat).
- 5 Merelbeke.** Vroege morgenzangtocht door het Leen. Vertrek: 6.30 u. aan de kerk van Merelbeke centrum of om 7.30 u. aan de parking van Het Leen. Leiding: G. de Meulemeester.
- 5 Nationale werkgroep botanie.** Inventarisatie Kravaalbos. Vertrek: kerk van Meldert 9 u. - 14 u. Leiding: A. Kampen en P. van den Bremt. Mee te brengen: Flora's, loupe. Einde: 17 u.
- 5 Schelde en Leie.** Aansluiten bij de nationale werkgroep botanie in het Kravaalbos. Vertrek: Kerk te Meldert om 9 u. of om 14 u. Leiding: A. Kampen. Mee te brengen: Flora, loupe, laarzen. Einde 17 u.
- 5 Schelde en Leie.** Derde morgenzangtocht in het stadscentrum van Oudenaarde. Typische stadsgeluiden: Zwarte Roodstaart, ook Europese Kanarie. Vertrek: Markt Oudenaarde om 5 u. Leiding: M. Nachtergaele en G. Mornie. Mee te brengen: verrekijker, goed schoeisel of laarzen, vogelgidsen. Einde 8.30 u.
- 6 Antwerpen-Centrum.** Namiddaguitstap in de omgeving van het Land van Saafte. Bijeenkomst aan de Noorse Kerk, Tunnelplaats te Antwerpen om 13 u. Leiding: R. Huysmans en K. Labens.
- 6 Brechtse Heide i.s.m. Voorkempem.** Busuitstap: Voormidd. Zeeuws-Vlaanderen. Namidd. Reservaat Zwin met plaatsel. gids. Vertrek: Prijs: 350 F op PCR 000-0148034-12. Inlichtingen P. Poppe, tel. 383.09.32.
- 6 Brugge.** Bustrip naar Noisy & de Vallei van de Bocq. Inschrijven door storting v. 500 F (studenten: 400 F) op PCR 000-0534662-95 v. A. Keukeleire Leopold I laan 110, 8000 Brugge (tel. 050/31.60.55). Vertrek: station Brugge om 6 u. Leiding: D. Huysseune. Mee te brengen: Flora, orchideeëngids, kijker en lunchpakket. Einde: Brugge 21 u.
- 6 Demer en Dijle.** werkgroep botanie: hele daguitstap naar de voerstreek. Vertrek: aan Covee te Kampenhout-Sas om 8 u.
- 6 Denderland.** Daguitstap naar het meer van Vireilles en omgeving. Vertrek: Vireilles ingang om 10 u. Leiding: M. de Wolf. Mee te brengen: Laarzen, kijkers, gidsen en picknick. Einde: 17 u.
- 6 Gent.** Vroege morgenzang in het H. Geestgoed te Munte o.l.v. E. van Renterghem. Bijeenkomst om 7 u. aan de ingang van het H. Geestgoed.
- 6 Land van Waas-Zuid.** Ochtendtocht voor de zangvogels (zeer gevarieerd domein) Moerbeke (Boompieper, Nachtegaal, Spotvogel,...). Vertrek: 4.30 u. 's morgens Stadhuis Sint-Niklaas, 5 u. 's morgens Boswachtershuis Moerbeke. Leiding: D. Elskens en E. Thoen.
- 6 Lier.** Uitstap naar het Zomerklodjesreservaat. Vertrek: 14 u. ingang CBR (Marnixdreef, Lier). Leiding: L. van den Broeck. Mee te brengen: laarzen. Einde: 17.30 u. Marnixdreef.

6 Schelde en Leie. KNNV Helmond nodigt ons uit: Bustocht naar de Deurnse Peel en de Stabrechtse Heide. Aanbevolen aan planten- en vogelliefhebbers. Inschrijven bij J. Vanheeuverswyn (091/84.43.82). Leiding: Gidsen KNNV Helmond. Meer inlichtingen worden bezorgd aan hen die inschreven.

6 Scheldeland. Dagtocht naar Naardermeer (Bootocht) & Ankeveense plassen. Vertrek: 6.30 u. kerk Serskamp. 6.45 u. Markt-Wetteren. 7 u. kerk - Laarne. Leiding: Gids Ned. Natuurmonumenten. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, picknick, gidsen. Inschrijven door storten van 370,- p.p., niet leden 420, p.p.; gezinnen 1100, op rek nr. 001-1264471-55. De Wielewaal, Kwatrechtsteenweg 93. 9200 Wetteren. Boottocht (10 gulden) niet in prijs inbegrepen. Einde: 21 u.

6 Zwalmvallei. Wandeling Leeuwergem. Gids: K. van Vossel.

VOORAANKONDIGING

1 juli tot 14 juli. Brussel. Vakantie in Zuid-Tirol in de Dolomieten in Wolkenstein/Gröden (Selva/Val Gardena). Er staan 3 appartementen voor telkens 6 personen ter beschikking, die wij gezamenlijk bewonen. Er wordt met eigen wagens gereisd en passagiers meegenomen. Dagelijks worden op vrije basis, exploratieve wandelingen ondernomen onder leiding van P. Herroelen en R. Gielen, ornithologen en natuurgids. Wij koken ons eigen potje of gaan naar wens naar een restaurant. Kostprijs voor het logies: circa 5000 F. De kosten voor verplaatsing en eten komen voor eigen rekening.

Enkele plaatsen zijn nog vrij. Belangstellenden nemen dringend contact met L. Mertens, Mensenrechtenlaan 22, 1070 Brussel, tel. 02/524.28.52.

31 mei - zondag 3 juni. Gent. Vierdaagse in de streek van Loam vooral voor planten (orchideeën). Voorinschrijving vereist alle inlichtingen in volgende Parus en alle inlichtingen bij D. Danhieux 091/22.74.91.

9 juni - maandag 11 juni. Gent. Driedaagse met afd. Merelbeke & Gent naar Dourbes. Voorinschrijving vereist alle inlichtingen in volgende Parus en bij W. Sierens, tel. 091/30.96.51.

EEN STEUNTJE VOOR ONZE NATUURRESERVATEN OP 19 EN 20 MEI.

De Wielewaal beheert landelijk zowat 4.000 ha. natuurgebied verspreid over 64 natuurreservaten.

De meeste van deze reservaten zijn tot stand gekomen doordat de eigenaars van deze natuurgebieden bereid waren hun eigendom tot reservaat te verheffen.

Anderzijds worden enkele terreinen gepacht of zijn ze eigendom van de Wielewaal.

Bij het verwerven van nagenoeg al onze reservaten ging het initiatief uit van de plaatselijke afdelingen.

Een goed beheer van een reservaat vraagt echter een onophoudelijke inzet van de conservators en zijn helpers. Daarbij komen nog de geldelijke beslommingen.

Denk hierbij maar even aan de aankoop van het noodzakelijke materiaal, verzekeringen, plantgoed, omheiningen en noem maar op.

Soms moet er ook overgegaan worden tot aankoop van stukjes natuur.

Voor dit alles zijn de financiële mogelijkheden én van de afdelingen én van de vereniging te beperkt.

Voor het verwerven van fondsen voor onze reservaten werd vorig jaar de actie „Je Geld of hun Leven” gehouden. Met het ingezamelde geld werd een ruil in de „Tikkebroeken” betaald, een perceel aangekocht langs het Frans Segersreservaat en tenslotte wordt de aankoop van een orchideeënweide overwogen.

Door de werkgroep Natuurbehoud werd een brochure boordevol informatie over onze reservaten gepubliceerd. De vereniging staat terecht op een puik beheer van onze reservaten en speciaal hiervoor start dit jaar

een project waarbij 2 werkrachten gedurende een jaar zich uitsluitend zullen toeleggen op onze reservaten. U ziet dus dat er heel veel belang wordt gehecht aan beheer en informatie van onze natuurreservaten. Daarom zijn wij zo vrij nogmaals beroep te doen op de medewerking van alle afdelingen.

BENEFIETWANDELING 19/20 MEI 1984

Hoe kan U en Uw afdeling helpen?

Door op een van hogergenoemde dagen een of meerdere wandelingen te organiseren naar een natuurgebied in het eigen afdelingsgebied.

Uitzonderlijk vragen wij aan elke deelnemer 50 F, voor wat hoort wat en daarom krijgen de deelnemers als aandenken één zelfklever.

Uiteraard mogen de deelnemers meer schenken dan 50 F en mogen er ook zelfklevers gekocht worden à 30 F per stuk of 4 voor 100 F.

Dus zoveel mogelijk deelnemers om het natuurbehoud dit steuntje te geven.

Voor de werkgroep Natuurbehoud
R. Willockx

BEPERKTE INVENTARISATIE VAN DE WESTHOEK

Door de VWG-afd. Westkust wordt gevraagd aan de bezoeker-Wielewaler aan onze streek om mee te werken aan een beperkte broedvogelinventarisatie van de Westhoek. Het gaat alleen om de hieronder vermelde soorten. Onder de Westhoek wordt verstaan het gebied dat begrensd is tussen de IJzer, de Franse grens en de zee. Er wordt gevraagd de gegevens op te sturen naar de LOC-Westkust: J. Gaytant, Abdijlaan 94, 8460 Koksijde. Voor de gegevens wordt de code van het atlasproject gebruikt. Bij publikatie worden uiteraard alle waarnemers vermeld.

Soorten:

Dodaars, Zomertaling, Slobeend, Patrijs, Kwartel, Waterhoen, Meerkoet, Holenduif, Houtduif, Wilde Tortel, Gierzwaluw, Groene Specht, Kleine Bonte Specht, Grote Bonte Specht, Kuifleeuwerik, Oeverzwaluw, Graspieper, Gele Kwikstaart, Nachtegaal, Zwarte Roodstaart, Gekraagde Roodstaart, Roodborsttapuit, Paapje, Tapuit, Grote lijster, Sprinkhaanrietzanger, Rietzanger, Kleine Karekiet, Bosrietzanger, Spotvogel, Vuurgoudhaantje, Staartmees, Wielewaal, Vlaamse Gaai, Kraai, Vink, Europese Kanarie, Geelgors, Grauwe Gors.

ZONDAG 27 MEI 1984

CONGRESUITSTAP: „Het Wase en Oost-Zeeuws-Vlaamse krekengebied”.

Samenkomst om 9.30 u. aan de „Saleghemkring” Margrietstraat Meerdonk (Sint-Gillis-Waas). Er zijn twee geleide uitstappen (vóór- en namiddag) voorzien. Iedere deelnemer krijgt de kans aan beide deel te nemen. Het meegebrachte lunchpakket wordt samen genoten in de „Saleghemkring” waar drank verkrijgbaar is. Einde rond 17 u.

Toelichting bij de wandelingen

Kreken en polders zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De Wase kreken zijn ontstaan als geulen en schorren in het getijdegebied van het Scheldeestuarium. Na indijking van het overstroomde gebied bleven er heel wat elementen achter die enerzijds levendig herinneren aan de woelige periode van vier eeuwen terug, de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) en zijn militaire inundaties, en anderzijds de basis leggen voor een rijke natuur.

De Kreken van Saleghem te Meerdonk liggen aan de rand van de polders. De overstromingsgeulen volgden er het reeds aanwezige reliëf en de typische polderklei is er meestal dun of afwezig. Dichter bij de Schelde zijn de afzettingen dikker en de kreekplassen zijn er rechtlijniger. We hebben hier te doen met de zware kleipolders. De Vlaamse kreek en omgeving, tussen Clinge en Graauw, zijn hiervan een mooi voorbeeld. Op de congresuitstap van 27 mei worden beide landschapstypen bezocht. Het Land van Waas verwacht u.

BLAUWE REIGERS MET KLEURMERKEN

In het kader van ons onderzoek naar de ecologische relaties tussen reigerkolonies en hun omgeving, werden tijdens de broedseizoenen 1981, 1982 en 1983 Blauwe Reigers gemerkt met kleurmerken in verschillende kolonies in België. Ook dit broedseizoen 1984 zullen we deze merkexperimenten weer verder zetten. De vogels werden voorzien van een officiële metaalring van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen te Brussel, waaraan een gekleurd plastiek vlaggetje werd bevestigd. Dit vlaggetje hangt verticaal en is voorzien van een code, bestaande uit 2 cijfers, 1 cijfer en 1 letter of 3 cijfers, onder elkaar geschreven. De vlaggetjes hebben verschillende kleuren (oranje, geel, groen, blauw, paars en wit). Tevens werden in verschillende kolonies reigers gemerkt met kleurringen (rood, blauw, geel, groen, wit en combinaties).

De bedoeling van dit merken is na te gaan hoe de vogels zich verspreiden na het broedseizoen en of er een getrouwheid van de vogels bestaat aan de kolonie en aan de gebruikte voedselgronden.

Nu vragen wij aan al diegenen die in het veld een dergelijk gemerkte reiger waarnemen om nauwkeurig te noteren waar deze vogel zich bevond (datum, plaats, provincie, biotoop) en waarmee hij gemerkt was (kleur van de vlag, code op de vlag en/of kleur van de ring) en, eventueel, het gedrag van de vogel en of hij alleen was of zich in groep bevond.

Deze gegevens worden met dank verwacht op onderstaand adres. Aan elke inzender zal weer een kort rapportje gezonden worden betreffende de herkomst van de door hem/haar waargenomen vogel.

Nogmaals veel dank bij voorbaat aan alle medewerkers.

J. van Vessem, Laboratorium voor Ecologie en Faunabeheer, Katholieke Universiteit Leuven, Naamsestraat 59, 3000 Leuven.

**Werkgroep Natuurbehoud Linkeroever vzw
Galgenweellaan 5 bus 1, 2050 Antwerpen.**

PERSBERICHT: NEEN AAN DE STORMSTUW!

1. Waarom wijzen wij de stormstuw af?

Een eerste reeks bezwaren heeft slechts betrekking op de plaats van inplanting van de stormstuw.

1. De bouw van de stormstuw betekent de vermindering van het Sint-Annabos.

Voor de prefabricatie van de onderdelen - o.a. de vier 120 meter hoge betonnen pijlers - moeten op de linkeroever van de Schelde ter hoogte van Oosterweel 3 bouwputten worden gegraven. Openbare werken geeft voor de werf verschillende oppervlakten aan, gaande van 17 tot 30 ha. (en geen 4 ha, zoals nu wordt gesuggereerd!). Als men weet, dat het Sint-Annabos 60 ha groot is, en dat juist daar de werf moet komen, dan ligt de conclusie voor de hand: minstens 1/3 van het bos zal moeten verdwijnen! Dit zou dramatisch zijn, vermits het Sint-Annabos het grootste bos van de Antwerpse agglomeratie is (in feite het enige echte bos!).

Het hierboven aangegeven gedeelte van het bos gaat

definitief verloren, vermits daar ook de bedrijfsgebouwen van de stormstuw zullen worden opgetrokken. Bovendien valt te vrezen voor het overblijvende gedeelte van het bos. Vast staat dat door de bouwactiviteiten de rust in het bos 10 jaar lang verdwenen zal zijn. Bovendien stelt zich de vraag, welke invloed de grondwaterpeilverlaging op de overblijvende bomen zal hebben. Met het voorbeeld van de bomen in de Antwerpse Zoo (uitdroging van de bodem t.g.v. de metrowerken) voor ogen, valt het ergste te vrezen.

2. Het natuurgebied Blokkersdijk wordt in zijn bestaan bedreigd.

In 1980 werd het ruim 100 ha grote natuurgebied Blokkersdijk bij Koninklijk Besluit als waardevol landschap beschermd. Blokkersdijk is dan ook zo maar geen stukje groen: na het Zwin te Knokke is het het voornaamste watervogelgebied van België. Sinds 1973 werden ruim 240 vogelsoorten vastgesteld, waarvan er 65 in het gebied broeden. Het gebied is ook belangrijk als overwinterings- en ruigebied, terwijl heel wat soorten er tijdens de trekperiode verblijven. Daardoor is Blokkersdijk niet alleen van nationaal, maar ook van internationaal belang!

Die vogelrijkdom heeft het gebied grotendeels te danken aan de 50 ha grote plas. Te vrezen valt, dat door de verlaging van het grondwaterpeil in het Sint-Annabos ook de daaraan grenzende plas zal droogval len. Dat zou meteen het einde betekenen voor dit uitzonderlijk waardevolle en belangrijke watervogelgebied. Tevens zou het gebied zijn sociale en educatieve functie grotendeels verloren zien gaan.

— Daarnaast heeft WNLO echter nog een reeks bezwaren tegen het stormstuwproject als dusdanig.

1. De hoge kostprijs.

De bouwkosten worden op 30 miljard geraamd, te spreiden over de bouwperiode van 10 jaar. Dit is een enorm bedrag voor wat ons „marginale bijkomende veiligheid” moet brengen!

2. De hoge bedrijfs- en onderhoudskosten

Een waterbouwkundig werk als de stormstuw zal permanent bemand moeten zijn, al was het maar om het bedrijfsklaar te houden en het hoogstnodige onderhoud te verzekeren.

3. De risicofactor

Wie enigszins vertrouwd is met de Schelde, weet hoe grillig deze waterweg is. Hoe vaak lezen we niet, dat een schip een sluis heeft geraamd of op drift is geraakt. Vooral bij ongunstige weersomstandigheden (slecht zicht, veel wind) is de mogelijkheid dat een schip in aanvaring zou komen met de dwars op de vaarrichting gebouwde stormstuw groot.

Wat blijft er van die „marginale bijkomende veiligheid” nog over, als de stormstuw t.g.v. beschadiging voor maanden buiten dienst is?

4. De esthetische factor

Een betonnen kolos met 4 pijlers, die 120 meter hoog zijn (de toren van de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal is 123 meter hoog!) kan bezwaarlijk als mooi bestempeld worden.

— Tot slot wensen wij hier nog in te gaan op enkele argumenten, die steeds weer aangevoerd worden door de voorstanders van de stormstuw.

1. *De stormstuw vormt het sluitstuk van het Sigmaplan.* Hierbij wordt over het hoofd gezien, dat in het Sigmaplan een zestal mogelijkheden ter voorkoming van overstromingen werden opgesomd. In enkele daarvan (dijkverhogingen en dijkverhogingen + potpolders) was er van meetaf aan geen sprake van een stormstuw!!!

2. De tewerkstelling

Uit de K.U.L.-studie blijkt, dat men bij een eventuele bouw van de stormstuw op een tewerkstelling van 17500 man/jaren zou kunnen rekenen. Met een

bouwperiode van 10 jaar zouden er dus 1750 man aan het werk kunnen. Dit voorstellen, alsof daarmee de werkloosheid opgelost wordt, is wel erg simplistisch.

II. Besluit

Om de hiervoor opgesomde redenen blijft „Werkgroep Natuurbehoud Linkeroever vzw” bij zijn standpunten:

- Geen stormstuw!
- Geen stormstuw ten koste van het Sint-Annabos en Blokkersdijk!
- Degelijk onderzoek en uitvoering van dijkverhogingen, het enige zinnige alternatief!

N.W.G. NATUURBEHOUD

Vergadering van 8 oktober 1983 te Turnhout.

- Steekkaarten van de wielewaalreservaten werden ter vervollediging naar de conservators gestuurd. Ze kunnen dienen om een selectie onder de reservaten te houden.
- Voor de maaibalk, gestationeerd te Mechelen, wordt een onderdeel bijgekocht om het afgemaaid materiaal in rijen neer te leggen.

N.W.G. ORNITHOLOGIE.

Vergadering van 17 december 1983 te Steenokkerzeel.

- Een nieuwe streeplijst voor vogels wordt opgesteld. Hij kan zowel door beginnende als ervaren ornithologen gebruikt worden. De avifaunistische lijst, gepubliceerd door Becuwe en Oreeel in het oktobernummer van de Wielewaal 1981, wordt gevolgd. De indeling van de soorten wordt volgens de systematische lijst opgesteld.
- Een lijst van de bedreigde vogelsoorten in Vlaanderen is in de maak. Deze rode lijst kan dienen om de bescherming van deze vogels en hun biotopen af te dwingen. De lijst is niet absoluut, maar kan in de toekomst gewijzigd worden.
- In West-Vlaanderen, Brabant en Wallonië waren er heel wat waarnemingen van Zwarte Mezen, zelfs in gebieden waar geen bomen voorkwamen. In Brabant werd een exemplaar gecontroleerd met een ring uit Moskou. J. Gabriëls zal hierover een artikel opstellen voor het maandblad.
- Een brochure wordt samengesteld over de vogelrijke gebieden in Vlaanderen. Een modeltekst wordt uitgewerkt voor het Mechels Broek en naar een verantwoordelijke per streek gestuurd. De teksten moeten binnengestuurd worden bij R. Willockx, Sparrenstraat 23, 2930 Hombeek.
- G. van der Kelen, Hutstraat 18, 3090 Kampenhout vraagt hulp in verband met een inventarisatie van de Houtsnip in Vlaanderen, zowel wat winter- als broedpopulatie betreft. Voor de winterpopulatie worden volgende inlichtingen gevraagd: aantallen, soort bos, gemeente, temperatuur, dag en uur. Wat de broedpopulatie aangaat wordt een goede beschrijving verwacht van de biotoop. In België is er nog geen wetenschappelijke studie verricht over de Houtsnip.
- G. Bilcke deed eveneens een oproep tot de vele ornithologen in De Wielewaal om te helpen met de tellingen van de landvogels in Vlaanderen. De methode is gestandaardiseerd wat de resultaten op dit gebied enkel ten goede kan komen.

H. Franckx

VELDORNITHOLOGISCH JAARBOEK VAN ZUID-WEST-VLAANDEREN.

In navolging op en ter aanvulling van een gelijkaardig initiatief in Noord-West-Vlaanderen, verschijnt vanaf dit jaar ons eerste veldornithologisch jaarboek van Zuid-West-Vlaanderen. Een tachtigtal veldwaarnemers een twaalfstal auteurs en een viertal tekenaars werkten mee aan de samenstelling van dit boek.

De hoofdbrok wordt gevormd door de beschrijving van de verschillende vogelsoorten die gezien werden in het eerste halfjaar 1983 in onze regio. We poogden de teksten overzichtelijk, gemakkelijk te begrijpen, maar toch wetenschappelijk gegrond te maken. Er worden vijf hoofdstukken besproken: Zwemvogels, Steltlopers en Reigerachtigen, Meeuwachtigen, Dagroofvogels en Uilen, Zangvogels en varia. Er werd o.a. ook een fenologielijst en een beschrijving van drie zangvogelinventarisaties bijgevoegd.

Het boek werd rijk geïllustreerd met een honderdtal originele pentekeningen. Het is bijna 200 blz. dik en is te koop door overschrijving van 250 F (verzendingskosten exclusief) op rek. nr. 068-2019306-84 van de N.H.W.G. p.a. Stijn Streuvelsstraat 29 te 8710 Heule met als vermelding „Jaarboek 1983 m.i.v. Proloog”. De verzendingskosten bedragen 25 F per boek (eventueel extra te storten).

Vanaf 20 ex. kan een korting van 10 % bekomen worden. Van het boek werden slechts 480 ex. gedrukt. Elk boek is genummerd.

Buiten voornoemd en onderstaand adres zijn de jaarboeken tevens te koop bij:

- August Schamelhout - Westdorp 45 - 8573 Tiegem
- Dirk Vanackere - Elzenlaan 12 - 8730 Harelbeke
- Ignaas Robbe - Lauwestraat 41 - 8610 Wevelgem

De Coördinator, Y. FERYN, Prinses Marie-Joséplein 5, 8500 KORTRIJK

ONS RESERVATENFONDS?

HET NUMMER IS 000/0319785/73

— „De Steenbeemden”. Afdeling Lier wil het laatste belangrijk moeras in de streek aankopen. Er broeden vogels zoals Blauwborst, Rietzanger en Waterral. Er pleisteren allerhande steltlopers en eenden. Bovendien is er een groeiplaats van het Zomerklokje. Het project wordt actief gesteund door het „Rivierland-schap”, een werkgroep bestaande uit afdelingen „Lier”, „Demer- en Dijle” en „Mechelen”. Vermeld bij uw steun „Reservatenfonds „Steenbeemden”.

— „Kempens reservatenfonds”.

De verzamelde fondsen worden besteed aan de verdere uitbouw van onze reservaten in de Kempen. Initiatiefnemer is afdeling Turnhout. Uw giften worden prioritair gebruikt voor de aankoop van een orchideeënweide. Vermeld bij uw steun „Kempens reservatenfonds”.

Indien U een schenking wil doen zonder een bepaalde voorkeur vermeld dan enkel „Reservatenfonds De Wielewaal”.

RESERVATENFONDS

„De Steenbeemden”

R. Willockx 1500 F

M. Rottiers 1500 F

(ontvangst projectie Kreekenland)

„Kempens reservatenfonds”

Dr. H. Meeus 1000 F

INLEIDING TOT DE GEOLOGIE EN GEOMORFOLOGIE VAN BELGIE

De bedoeling van dit werk is de geïnteresseerde leek, de aankomende amateur-geoloog voldoende basisinformatie te verstrekken, om hem of haar enigszins op weg te helpen bij de studie van de Belgische geologie en geomorfologie (het geheel van de aanwezige reliëfvormen).

Deze zijn bijzonder gevarieerd en uitgebreid; het groot aantal geologische lagen, hun vaak ingewikkelde

positie en complexe manier van voorkomen, het groot aantal breuken en verschuivingen, de talloze aanwezige gesteentesoorten en de soms merkwaardige aanpassing van het reliëf aan het onderliggend substraat maakt deze studie bijzonder boeiend.

Na een algemene inleiding, waarin op de principes van de stratigrafie, en indeling van de geologische tijdschaal en de grote lijnen van de Belgische geologie wordt ingegaan, volgt een systematisch overzicht der verschillende geologische lagen, die in België worden aangetroffen.

Zo worden behandeld:

1. de Paleozoïsche, 2. de Mesozoïsche, 3. de Cenozoïsche lagen.

Er wordt ingegaan zowel op de eigenlijke geologie als op het reliëf der gebieden, die uit de besproken geologische lagen zijn opgebouwd.

Zo wordt de geomorfologie der volgende geografische streken behandeld:

de Hoge Ardennen; de Fagne-Famenne; de Condroz; Belgisch Lotharingen; het Land van Herve; het Hageland; de Vlaamse heuvelstreek; de Vlaamse Ardennen; het Brabants-Haspengouws Lössplateau; het Kempens Plateau; de kustvlakte.

Bijna 300 figuren, kaarten en foto's ($\pm$ 75 in kleuren) verduidelijken door hun aanschouwelijke voorstelling het inzicht in de behandelde onderwerpen.

Naast een geselecteerde bibliografie en een uitvoerig register vindt U een verklarende woordenlijst, waarin alle in de tekst gebruikte geologische en geomorfologische termen worden verklaard. Tenslotte is er een lijst met de namen der geologische tijdperken en hun verklaring benevens een systematisch overzicht van de detailstratigrafie van België in tabelvorm.

Als los bijvoegsel zijn ingesloten een geologische kaart en een hypsometrische overzichtskaart van België.

De prijs bedraagt 1850 F. Indien er wordt besteld vóór 1 augustus 1984, wordt een korting van 10 % toegekend. Men betaalt dan slechts 1665 F. Na 1 augustus 1984 geniet men een reductie van 5 % als men minstens 10 exemplaren ineens bestelt. Bestelt men 25 exemplaren ineens, dan bedraagt de reductie 10 %. Bestellen van het boek kan bij de auteur D. Goossens, Dalenstraat 42, 3009 Winksele.

MEDEDELING ZEEVOGELWERKGROEP

Op zaterdag 4 februari 1984 is er te Antwerpen een contactvergadering geweest tussen medewerkers van de „Zeetrekwaarnemers Scheveningen” en van de „Belgische Nationale Zeevogelwerkgroep”.

Er werd besloten tot het inrichten van een simultaantelling en tot driemaandelijkse wederzijdse gegevensuitwisseling. Om dit laatste te vergemakkelijken hebben de vertegenwoordigers van de twee aanwezige Belgische werkgroepen, namelijk Afdeling Middenkust en Zeevogelwerkgroep Nieuwpoort, toegezegd het door hen gebruikte verwerkingssysteem aan te passen aan het Nederlandse model.

De simultaantelling is vastgelegd voor zaterdag 28 en zondag 29 april. Er wordt telkens waargenomen vanaf zonsopgang tot 12 uur 's middags.

Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met één van de volgende personen:

- F. Jansen, J. v. Oldenbarneveltlaan 18, 2582 NP Den Haag
- P. Lingier, Dorpsstraat 128, 8401 Bredene
- B. Vercruyse, Franslaan 93, 8450 Nieuwpoort

VAKANTIEKAMPEN

De Rijksdienst voor Monumenten- en Landschapszorg zoekt gemotiveerde jongeren tussen 18 en 25 om in augustus in Damme mee te werken aan de bescherming en herwaardering van ons bouwkundig en natuurlijk erfgoed.

Aan de belangstellenden worden diverse mogelijkheden geboden. Werkzaamheden op het vlak van de bescherming van het leefmilieu, het opschikken en instellen van merkwaardige monumenten, technische opleidingen in het bouwambt (metsel- en timmerwerk, steekappen...). Er zijn ook studiebezoeken voorzien aan gesaneerde wijken, gerestaureerde woningen en belangrijke natuurgebieden in Brugge en omgeving.

Periode: 1-15 of 15-30 augustus (naar keuze).

Kostprijs: 2.500 F, alles inbegrepen.

Info: R.M.L. Z., Att. Heer R. Coppejans, Jozef II straat 30, 1040 Brussel, tel. 02/219.04.55

N.B.: Nieuws over soortgelijke vakantiecampen in Frankrijk kan je bekomen via ICOMOS (Int. Raad voor Monumenten en Landschappen), Groot Begijnhof 95, 3000 Leuven, tel. 016/22.45.09

TOPOGIDS GR 5 A - WEST OOSTENDE-RONSE

De GR 5 A-West is een wandelpad van 200 km lang. Het is het eerste deel van de grote kring GR 5 A rond de provincies West- en Oost-Vlaanderen die totaal 520 km zal bedragen. Het reeds beschreven deel voert langs de kust en loopt daarna landinwaarts langs de „Schreve”. Bachten de Kupe, het Poperingse Hoppeland, het Heuvelland en de Vlaamse Ardennen, bieden alle een verscheidenheid aan landschap. Het uitzonderlijk geschiedkundig karakter van deze streken komt in de topogids ook ruim aan bod onder de titel „Buiten GR”. De vermelding van een brede waaier aan accommodatie is het resultaat van ter plaatse genomen contacten. Het openbaar vervoer, zo belangrijk voor de wandelaars, werd allerm minst over het hoofd gezien. Achterin de gids wordt de mogelijkheid belicht hoe deze 200 km kunnen worden afgelegd in 11 etappen, hierbij de wagen telkens achterlatende bij een trein- of autobushalte.

Je tocht thuis voorbereiden, indien je dit wenst, wordt ook gemakkelijker. V.V.V.'s, toeristische diensten, openbaar vervoer, overnachtingsplaatsen voor sociaal toerisme, enz. de gids vermeldt i.d.v. ongeveer 120 adressen met hun telefoonnummer. Een algemene blik wordt uiteindelijk geworpen op het net van GR-paden dat in ons land reeds meer dan 3000 km bedraagt.

Topogids GR 5 A-West, Oostende-Ronse.

Omslag in kleur, 96 blz. Het geheel wordt verduidelijkt door 17 kaartjes en diverse foto's. Prijs leden 240 F (verzending incl.) niet-leden 295 F (verzending incl.). N.B. buitenland + 15 F.

Postrekening 000-0395282-07 op naam van v.z.w. Grote Routepaden, Van Stralenstraat 40 - 2008 Antwerpen (03/232.72.18).

RANA-WERKGROEP NODIGT UIT: INFO-NAMIDDAG IN HET RUCA

De kersverse werkgroep van de Wielewaal die ijvert voor de bescherming van de amfibieën en reptielen in België zal op 29 april 1984 in de gebouwen van het RUCA (afdeling Wetenschappen) een informatieve stand opstellen. Via een dia-reeks met gesproken uitleg, info-panelen e.d. zullen de doelstellingen van de werkgroep, de soortenrijkdom van en de bedreigingen voor onze herpetofauna van België behandeld worden. De aanwezige leden van de RANA-werkgroep zullen bereidwillig alle gestelde vragen beantwoorden. Begin: 14 u., einde: 18 u. in de Ruca-gebouwen, Groenenborgerlaan 171, Wilrijk. Iedereen uitgenodigd!

Inlichtingen: M. Vermeylen, Kon. Astridlaan 1, 2500 Lier
Tel. 03/480.54.24, t.a.v. W. van Spaendonck

DUTCH BIRDING Tijdschrift voor fijnproevers!

Dutch Birding bestaat vijf jaar. In die tijd heeft het zich ontwikkeld tot een toonaangevend tijdschrift op het gebied van herkenning en voorkomen van vogels. Publicaties van veelal hoog niveau, soms in het Engels, handelen over vogels in Nederland en Vlaanderen en elders in het Palearctisch Gebied. Kwaliteit en aanbod van fotomateriaal zijn ongeëvenaard en voor kenners een begrip geworden. Gevallen van zeldzame en interessante vogels worden uitvoerig besproken en gedocumenteerd met nauwkeurige beschrijvingen en authentieke foto's; vaak betreft dit soorten die niet eerder in Nederland waren gefotografeerd en die het hart van elke vogelaar sneller doen kloppen.

Dutch Birding beperkt zich niet tot determineren en documenteren, maar besteedt ruimschoots aandacht aan facetten van de morfologie, het gedrag, de verspreiding en de verplaatsingen van vogels. Bepaling van leeftijd en geslacht is een telkens terugkerend onderwerp bij determinaties, evenals bespreking van de rui dat als een onmisbare schakel wordt beschouwd. In de rubriek 'Recente Meldingen' wordt de lezer een ruim overzicht geboden van de belangrijkste en interessantste waarnemingen in Nederland en Vlaanderen uit het voorgaande kwartaal. 'Hot news' over vogels wordt verspreid via de televisie op teletekst pagina 410.

Dutch Birding is het driemaandelijks tijdschrift van de Stichting Dutch Birding Association. De prijs van een jaarabonnement bedraagt fl 27,50 (Nederland) of 500 F (België en Luxemburg). Het bedrag kan worden overgemaakt op postgiro 41 48 343 of op bankrekening 54 93 32 065 van de ABN Bank, ten name van de Stichting Dutch Birding Association, Postbus 473, 2400 AL Alphen-aan-de-Rijn. Voor abonnees op *Dutch Birding* geldt het aantrekkelijke aanbod van een abonnement op het gerenommeerde tijdschrift *British Birds* tegen het sterk gereduceerde tarief van £ 15).

Dutch Birding zoekt meer lezers om zich verder te kunnen ontwikkelen en in de toekomst ten minste dezelfde kwaliteit te bieden. Wanneer u het tijdschrift nog niet eerder heeft ingezien bij vrienden of kennissen, nodigen wij u uit een gratis proefnummer aan te vragen.

„DE KOEBERG” EEN NIEUW NATUURRESERVAAT TE MEERLE.

Zondag 26 februari, een heuglijke dag voor De Wielewaal afdeling Hoogstraten. Op die dag kwam nl. op spontane wijze een overkomst tot stand met de heer L. De Busser uit Hoogstraten, eigenaar van het bovenvermelde gebied, om „De Koeberg” als natuurreservaat te laten beheren. Het ± 12 hectare groot gebied is alles behalve één-tonig, vermits we er minstens 3 verschillende biotopen kunnen aantreffen. De noordelijke grens wordt bepaald door een stuk beekvallei en een gedeelte elzenbroek. De kronkelende bleek „de Heerlese loop” (plaatselijk „De Kaal” genoemd) is spijtig genoeg nogal sterk vervuild waardoor er weinig of geen plantengroei in het water voorkomt. Deze toestand wordt nog in de hand gewerkt door het onkundig en verkeerdelijk toepassen van reinigingsmethodes, vooral dan de gemechaniseerde methodes waardoor de plantengroei nog sterker te lijden heeft en het herstel praktisch onmogelijk gemaakt wordt. Alsof dat alles nog niet genoeg is heeft het laagst gelegen stuk ook nog te lijden van uitspoelende sporelementen van de veel gebruikte kunstmeststoffen uit de omliggende weilanden, welke naar het beekdal afvloeien en alzo entrofiering in de hand werken. Ook hier weer nadelige gevolgen vanwege ruilverkavelingsstructuren.

Het zuidelijk gelegen gedeelte omvat een belangrijk veengebiedje, dat met wat beheerswerk de natuurlijke verlanding kan tegen werken.

De verschillende „Tilt” plaatsen zullen deze werken wel bemoeilijken maar daarom niet minder aangenaam maken. Het tussen (noord-zuid) liggende gebied bestaat hoofdzakelijk uit gemengde loofhoutsoorten waaronder vooral zomereik, Amerikaanse eik, berk, populier en enkele exemplaren zoete kers. Tevens is er een aanplant van naalddhoutsoorten waaronder vooral gewone den, corsicaanse den, fijnspar en enkele exemplaren zeeden.

Het gebied geeft door zijn verscheidenheid dan ook tal van mogelijkheden voor de fauna en flora.

Tot slot de technische gegevens:

Eigenaar: dhr. L. de Busser, De Konincklaan 352, 2328 Hoogstraten

Ligging en oppervlakte: ca 12 ha te Meerle, genaamd De Koeberg.

Conservators: L. Van den Heuvel, L. de Konincklaan 395, 2328 Hoogstraten.

J. Leestmans, Vliedenseweg 54, 2328 Hoogstraten
De raad van beheer betuigt het bestuur van de jonge afdeling Hoogstraten evenals de heer de Busser zijn oprechte dank en gelukwensen.

BROEDPOTTEN

Nestkastje:

geschikt voor mezen en Gekraagde Roodstaart
afneembaar dak

kan ook tegen een boom gehangen worden 220 F

Broedje:

eveneens geschikt voor mezen en Gekraagde Roodstaart

165 F

Vliegenvangerspot:

geschikt voor Grauwe Vliegenvanger, Winterkoning en Witte Kwik,

kan ook tegen boom gehangen worden 165 F

Tongpot:

geschikt voor Huismus, Spreeuw, Roodborst en Zwarte Roodstaart

265 F

De Kop:

geïnspireerd op een pot, gevonden te Neerrepn
geschikt voor mezen en mussen

380 F

Traditionele broedpot:

bestaat in drie grootten:

— spreeuwepot met vlieggat Ø 55 mm 165 F

— mussepot met vlieggat Ø 45 mm 165 F

— mezepot met vlieggat Ø 35 mm 165 F

Deze potten worden verkocht ten voordele van de „Steenbeemden” te Emblem. Te bekomen op de Wielewaalcentrale te Turnhout of bij M. Vermijlen, Koningin Astridlaan 1, 2500 Lier en bij W. van Spaendonck, Zevenbergen 50, 2500 Lier, Tel. 03/480.54.24).

VERENIGING VOOR ZOOGDIERKUNDE EN ZOOGDIERBESCHERMING

De „Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming” is een Benelux-vereniging, die zich bezighoudt met de studie en de bescherming van zoogdieren in een zo ruim mogelijke context. De vereniging is vooral in Nederland erg actief. De Belgisch-Luxemburgse sectie is daarentegen jarenlang min of meer in de vergeethoek geraakt. Daarin hopen we nu enige verandering te brengen. Wij trachten zowel de professionele als de niet-professionele natuurliehebber te bereiken die zich voor zoogdieren interesseert. Vooral deze laatste zijn veelal zeer moeilijk te bereiken. Daarom verzoek ik alle geïnteresseerden om met mij contact op te nemen.

V. van Cakenberghe, Universiteit Antwerpen (U.I.A.),
Departement Biologie, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk
(03/828.25.28, toestel 255).

BESTUURSCONTACTEN

Raad van deelgenoten, gehouden te Turnhout op zondag, 18 maart 1984.

1) Buitengewone algemene vergadering.

Er waren 82 aanwezigen; 2/3 van de stemmen bedroeg dus 54,6.

Bij de stemming over het opnemen van de bijleden als volwaardige leden, met lidmaatschapskaart maar zonder abonnement op het maandblad, waren slechts 39 deelgenoten akkoord. Vermits de 2/3 niet bereikt werden, werd dit voorstel verworpen en blijven artikel 5 en 17 van de statuten ongewijzigd.

Voor het opheffen van de wielewaaljongeren waren 66 deelgenoten akkoord. In artikels 5, 6, 8, 10, 17 en 18 van de statuten wordt dus alles geschrapt wat betrekking heeft op de jongeren.

Praktisch betekent dit de terugkeer naar de statuten van vóór 1970.

Vanaf 18 maart 1984 heeft De Wielewaal dus geen jongerenafdeling meer.

In naam van De Wielewaal wenste de voorzitter de J.N.M. geluk met de uitslag. Tevens drukte hij zijn hoop uit op een goede en nauwe samenwerking in de toekomst. Peter Delvaux, ex-voorzitter van de Wielewaaljongeren, dankte op zijn beurt De Wielewaal voor de samenwerking in het verleden en voor het betuigde vertrouwen in de nieuwe bond. Zoals reeds vast te stellen is in vele afdelingen zal er in de toekomst niet veel veranderen.

2) Jaarlijkse algemene vergadering.

Er waren 82 deelgenoten, verdeeld over 40 afdelingen. Twee afdelingen lieten zich verontschuldigen, 12 waren afwezig.

De algemene secretaris, F. van den Broeck, las het verslag van de algemene vergadering van 13 maart 1983.

Daarna deelden de commissarissen het kasverslag, de balans van 1983 en de begroting van 1984 mee.

Het ledenaantal evolueerde als volgt:

	1983	1982
Wielewaalleden	5998	6010
Wielewaalbijleden	494	458

Op 31 december 1983 waren de leden verspreid over 53 afdelingen. De omzet van de boekhandel bedroeg ongeveer 2.620.000 frank en steeg met circa 895.000 frank of bijna 52 %. Hierop werd een winst geboekt van ongeveer 770.000 frank.

De subsidies van de openbare besturen bedragen:

Ministerie van Landbouw	210 000 F
Vlaams Gewest	1 121 784 F
Provincie Antwerpen	28 000 F
	1 359 784 F

De subsidie van de stad Turnhout, vorig jaar 30.000 F werd geschrapt. Voor het tijdschrift is er voor het jaar 1984 een oplage voorzien van 6 200 exemplaren.

Op de balans vertoont het vastliggend een stijging met 173 225 F voor de natuurreservaten. De inventariswaarde van de boekhandel verhoogde met 290 863 F of ruim 29 %. Het beschikbaar verminderde met ongeveer 296 000 F. De beschikbare en quasi beschikbare middelen (ongeveer 5 900 000 F) blijven zeer aanzienlijk.

De begroting steunt op de gegevens die door de Raad van Beheer in januari 1984 aan het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur werden overgemaakt.

Voor de abonnementen wordt een verhoging met circa 375 000 F voorzien, rekening houdende met de nieuwe abonnementsprijzen. Deze verhoging werd doorgevoerd omwille van de stijging van de verzendingskosten. Voor wedden en sociale lasten werden de bedragen aangepast aan de huidige personeelsbezetting.

Daarna volgde de verkiezing van 2 leden van de raad van beheer, provinciaal afgevaardigden.

Ten slotte deelde de voorzitter de voornaamste activiteiten van 1984 mee. Vooral voor de benefietwandelingen van 19 en 20 mei vroeg hij de medewerking van de afdelingen. Speciaal voor deze gelegenheid kreeg elke afdeling 10 nieuwe affiches van De Wielewaal, 10 invulaffiches voor de afdeling en 10 bladen met 4 zelfklevers voor het reservatenfonds. Tevens vroeg hij de afdelingen te trachten via de plaatselijke bladen de nodige ruchtbaarheid te geven aan deze manifestatie. Tijdens de vergadering van de raad van beheer, dezelfde namiddag gehouden, werd het dagelijks bestuur in zijn functie bevestigd.

H. Franckx

Voornaamste punten uit het verslag van de vergadering van de raad van beheer, gehouden te Turnhout op zaterdag, 25 februari 1984.

- Afdeling „Zwalm” veranderde haar naam in „Zwalmvallei”.
- Afdeling Maasland stelt voor in 1985 het jaarlijks Wielewaalcongres in te richten.
- Naar aanleiding van de benefietwandelingen zal R. Willockx een artikel schrijven voor het maandblad. Van de afdelingen wordt verwacht dat ze een tekst in de plaatselijke bladen zullen kunnen laten verschijnen. Bij deze gelegenheid worden eveneens nieuwe stickers gedrukt. Ze zullen verkocht worden aan 30 F per stuk en aan 100 F per blad van 4. Op voorstel van de provinciale veranderingen ontwierp R. Willockx eveneens 2 affichen: een voor De Wielewaal nationaal, een voor de afdelingen (aankondigingsaffiche). Voor elke afdeling zal op 18 maart een pak klaar liggen van 10 nationaal en 10 afdelingsaffiches en van 10 bladen van elk 4 stickers. Alleen de zelfklevers moeten betaald worden met 10 % korting.
- De raad van beheer kreeg het verzoek tot aankoop van een orchideeënweide en een elzenbos te Zevendonk (Turnhout), samen 70 a. 30 ca. groot.
- De Wielewaal diende twee B.T.K.-projecten in: een voor de natuurreservaten (zetel te Turnhout), een tweede voor vogeltelling in Vlaanderen (zetel te Wilrijk).

H. Franckx

UIT ONZE WINKEL

Cassettes Bird Songs

1700 F/set van 4

NIEUWE AFDELING

Tijdens zijn vergadering van 18 maart 1984 verklaarde de raad van beheer zich akkoord met de oprichting van afdeling Hoegaarden.

De afdeling is beperkt tot Groot Hoegaarden met als deelgemeenten Hoegaarden en Outgaarden.

Het bestuur is als volgt samengesteld:

Voorzitter: P. Taverniers

E. Ourystraat 54, 3320 Hoegaarden

Sekretaris: G. Taverniers

E. Ourystraat 54, 3320 Hoegaarden

Ondervoorzitters:

W. Revers, Hoogstraat 8, 3321 Outgaarden

A. Reniers

Rochusstraat 2, 3321 Outgaarden

Bestuursleden: M. Sonval

E. Ourystraat 57, 3320 Hoegaarden

Fl. Wouters

Rommersom 14, 3320 Hoegaarden

De raad van beheer hoopt dat de nieuwe afdeling een vruchtbare werking mag hebben, overeenkomstig de Wielewaal-statuten en tradities.

DE WIELEWAAL, KONINKLIJKE VERENIGING VOOR VOGEL- EN NATUURSTUDIE.

Tekst van de statuten, zoals gewijzigd op de buitengewone algemene vergadering van zondag, 18 maart 1984.

Wijziging der statuten

Tijdens de buitengewone algemene vergadering van 18 maart 1984 te Turnhout, werden volgende wijzigingen aan de statuten van de vereniging goedgekeurd:

Artikel 5.

Er zijn werkende leden, gewone leden en ereleden; de raad van beheer bepaalt de voorwaarden om lid of erelid te zijn. Het door de raad van beheer jaarlijks vastgesteld lidmaatschapsgeld van de gewone leden geeft recht op een jaarabonnement op het uit te geven tijdschrift De Wielewaal en op een gewone lidmaatschapskaart.

Artikel 6.

Er zijn twee soorten werkende leden, hierna te noemen deelgenoten: bestuursleden of leden van de raad van beheer, en leden-afgevaardigden.

Artikel 8.

Al de gewone leden voor zover het fysieke personen betreft zijn verenigd in plaatselijke afdelingen zonder rechtspersoonlijkheid, erkend en opgericht door de raad van beheer. De afdelingen duiden hun plaatselijk bestuur aan onder hun leden. Het plaatselijk bestuur duidt de afgevaardigde(n) naar de algemene vergadering aan, naar rato van één afgevaardigde per honderd leden of begonnen schijf van honderd.

De benoeming tot afgevaardigde moet blijken uit het overleggen aan de raad van beheer van een geloofs-brief, waaraan de raad zijn adhaesie moet geven.

Artikel 10.

Niemand kan deelgenoot worden die geen gewoon lid is, en ten volle achttien jaar op het ogenblik van zijn aanduiding als bedoeld in artikel 8, derde zin.

Artikel 17.

Het beheer van de vereniging wordt toevertrouwd aan een raad, aangesteld door de algemene vergadering der deelgenoten. De raad van beheer bestaat uit ten minste drie deelgenoten, verkozen voor een termijn van drie jaar. De leden van de raad moeten in meerderheid van Belgische nationaliteit zijn, en hun woonplaats in België hebben.

De leden van de raad van beheer moeten de burgerlijke meerderjarigheid bezitten op het ogenblik van hun

verkiezing door de algemene vergadering en in het bezit zijn van een gewone lidmaatschapskaart.

Artikel 18.

Het mandaat van de beheerders wordt vernieuwd overeenkomstig de regeling vastgesteld door de algemene vergadering en door het lot in werking gesteld. De beheerders zijn herkiesbaar; hun mandaat eindigt door afsterven, ontslag of afstelling.

Wanneer afgevaardigden van een provincie gelijktijdig herkiesbaar zijn wordt een aparte stemming gehouden om de vertegenwoordiging van de provincie te verzekeren. Voor de eerste cyclus wordt bij afwijking geen rekening gehouden met de termijn van drie jaar in artikel 17.

De raad voorziet in de vervanging van een weggevalen beheerder tot aan de definitieve vervanging door de eerstvolgende algemene vergadering.

Artikel 27.

Het dagelijks beheer van de vereniging met het gebruik van de maatschappelijke handtekening aan dit beheer verbonden, wordt opgedragen aan de voorzitter.

Artikel 32.

Er zal ten minste een 's jaars een algemene vergadering gehouden worden, tijdens het eerste kwartaal van het maatschappelijk jaar. De plaats en de datum worden door de raad van beheer bepaald. Bij afwijking zal de eerste algemene vergadering gehouden worden voor één juli 1953.

BERICHT AAN DE AFDELINGEN

Om het contact tussen de afdelingen en de raad van beheer te verbeteren heeft deze laatste, tijdens zijn vergadering van 18 maart j.l., de taak van de beheerders, provinciale verantwoordelijken, duidelijk omschreven en uitgebreid.

In de toekomst staat de provinciale verantwoordelijke in voor de organisatie en de leiding van de provinciale vergadering. Het programma wordt echter opgesteld door de voltallige raad van beheer.

De provinciale verantwoordelijke zou herhaaldelijk minder goed werkende afdelingen moeten bezoeken.

Tijdens zijn ambtsperiode (3 jaar) zou hij ten minste eenmaal aanwezig moeten zijn op een bestuursvergadering van de afdelingen. Tijdens deze vergadering kan de beheerder het standpunt van de raad van beheer verklaren. Tevens moet hij trachten de afdeling te stimuleren tot medewerking aan landelijke activiteiten van de vereniging.

Na het bezoek kan de provinciale verantwoordelijke de voorstellen van de afdeling overmaken aan de raad van beheer, evenals volgende inlichtingen: de samenstelling van het bestuur, de lijst van de reservaten en conservators, de lijst van het materieel in het bezit van de afdeling, het kasverslag, enz.

De uitnodiging tot de contactname kan uitgaan, zowel van de afdeling als van de provinciale verantwoordelijke.

UIT ONZE WINKEL

Viking 10 x 50 BW quel fours 6595
8 x 40 ZW Rubber 6045

Verzoeken tot medewerking

TELLING VAN LANDVOGELS IN VLAANDEREN

Net voor het broedseizoen begint willen we nogmaals de medewerking vragen van de Vlaamse amateur-ornithologen voor het project „Telling van landvogels in Vlaanderen”.

Deze oproep is tweeledig. In de eerste plaats vragen we aan de mensen die vorig jaar geteld hebben om dit jaar deze tellingen opnieuw uit te voeren en eventueel daarnaast in nieuwe gebieden te tellen. Anderzijds richten we ons tot de personen die nog niet meewerkten: door gestandaardiseerde tellingen uit te voeren (minimum een half uur per jaar!) kan U mee belangrijke informatie verzamelen over de vogelstand in Vlaanderen.

Alle nodige informatie over de werkwijze kan bekomen worden bij Dr. Geert Bilcke, Departement Biologie, Universitaire Instelling Antwerpen, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk (03/828 25 28 binnenpost 256 of 03/829 07 42).

INVENTARIS BROEDPAREN DODAARS, NACHTZWALUW EN OEVERZWALUW IN VLAANDEREN

Opnieuw wordt om de medewerking van alle actieve veldornithologen verzocht bij een geplande inventarisatie van de broedparen van **Dodaars**, **Nachtzwaluw** en **Oeverzwaluw** in Vlaanderen in 1984. Met de keuze van Dodaars en Oeverzwaluw, die beide een ruime verspreiding kennen, wordt onder meer tegemoet gekomen aan de wens om zoveel mogelijk onderzoekers bij het project te betrekken. Met de Nachtzwaluw wordt een inzicht in de bestandsontwikkeling beoogd met verwijzing naar een eventuele aanvulling van een recent overzicht (*Wielewaal* 48: 243-255). Alle gegevens, indien mogelijk vergezeld van een nauwkeurige plaatsbepaling en een beknopte biotoopbeschrijving, worden voor eind augustus verwacht op het redactieadres: Langvenstraat 25, 2300 Turnhout. Ook oude gegevens die een zinvolle vergelijking met vroeger toelaten zijn welkom. Een snelle verwerking van alle gegevens met publikatie van de resultaten in dit maandblad zal zoals steeds nagestreefd worden. Bijkomende inlichtingen worden graag verstrekt door onderstaande initiatiefnemers:

H. Voet, Oude Baan 5, 2070 Ekeren

P. Maes, Houthulstraat 21, 2060 Merksem

H. Meeus, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout

DE ORTOLAAN IN VLAANDEREN

Aansluitend bij het initiatief van de Nederlandse Stichting Mondiaal Alternatief „Ortolaan, vogel van het jaar 1984” zal de *Wielewaal* in 1984 een bijdrage publiceren over de **Ortolaan *Emberiza hortulana*** in Vlaanderen. De redactie doet dan ook beroep op alle Wielewalers die gegevens bezitten betreffende het vroegere en huidige voorkomen als broedvogel van deze vogelsoort in ons land, om deze spoedig te doen toekomen op het redactieadres: Langvenstraat 25, 2300 Turnhout. Op deze manier zou ook onze vereniging een steentje kunnen bijdragen tot het mogelijke welslagen van dit internationaal opgezet project. Gezien de publikatie van de *Atlas van de Belgische broedvogels* door het „KBIN” vermoedelijk nog lang op zich zal laten wachten (met waarschijnlijk totaal verouderde en voorbijgestreefde gegevens!) is ernstige medewerking van alle actieve Wielewalers aan dit project meer dan zinvol.

H. Meeus

KRAANVOGELTREK OVER VLAANDEREN TIJDENS HET VOORJAAR EN HET NAJAAR 1983.

Om een beter inzicht te krijgen in het aantalsverloop en de gevolgde trekroutes wordt gevraagd om alle gekende waarnemingen van Kraanvogels in Vlaanderen tijdens het voor- en najaar van 1983 op te sturen naar onderstaand adres.

Gelieve, indien mogelijk, de volgende gegevens te vermelden:

- aantal (per groep)
- plaats
- datum en uur
- trekrichting

Waarnemingen van roepende Kraanvogels 's avonds en 's nachts of van overnachtende Kraanvogels (+ beschrijving van de gebruikte slaapplekken) zijn eveneens zeer nuttige gegevens, evenals zomer- en winterwaarnemingen van Kraanvogels.

Gelieve ook, indien mogelijk, bij pleisterende vogels het aantal juvenielen te bepalen.

De resultaten van dit onderzoek zullen in dit tijdschrift gepubliceerd worden, vanzelfsprekend zullen alle inzenders worden genoemd.

Dank bij voorbaat.

D. Symens, Bredabaan 300, 2170 Wuustwezel.

DE DRIETEENSTRANDLOPER AAN DE BELGISCHE KUST

In het kader van een studie over het voorkomen en het gedrag van de Drieteenstrandloper *Calidris alba* wordt men verzocht alle gegevens op te sturen naar Dirk Raes, Hoogstraat 22, 1641 Alesberg, en dit voor de periode juli 1979 tot juli 1984. Het onderzoek wordt als volgt opgevat:

- a) gegevens betreffende overwinterende vogels op het strand: plaats, datum, aantal, omstandigheden, waarnemer. Een afzonderlijk hoofdstuk wordt besteed aan het gedrag, onderling en ten opzichte van andere soorten.
- b) gegevens betreffende doortrekkende vogels: hierbij wordt vooral gedacht aan gegevens van zeetrekvertellers en van de Zeevogelwerkgroep.

VERSPREIDING VAN DE WATERPIEPER *ANTHUS SPINOLETTA SPINOLETTA* IN VLAANDEREN

Omdat ik meen dat de Waterpieper één van de meest onderkende vogels van Vlaanderen is, stel ik een onderzoek in naar de verspreiding van deze soort. In Nederland werd reeds zulk verspreidingsonderzoek uitgevoerd en ook in Wallonië is dit aan de gang. Een Vlaamse bijdrage is hier dan ook op zijn plaats.

Ik zou daarom iedereen beleefd willen vragen alle bekende overwinteringsplaatsen met hun maximale aantallen te

melden aan onderstaand adres. Omdat meerdere overwinteringsgebieden in 1 gemeente kunnen voorkomen, is een meer gedetailleerde plaatsomschrijving (b.v. gehucht) + gemeente gewenst. Alle gegevens, zowel oude als nieuwe, zijn welkom, zelfs al zijn ze fragmentarisch. Een uitgebreid verslag zal in dit maandblad worden gepubliceerd. Hartelijk dank aan alle inzenders.

Herman Nuytemans, Veldvoort 12, B-2170 Wuustwezel.

KRUISBEKKENINVASIE IN VLAANDEREN

L. Matthé, Snepkenshof 47, 2451 Lichtaart, verzoekt nogmaals om toezending van alle waarnemingen van Kruisbekken *Loxia curvirostra* in Vlaanderen in 1983. Meer dan honderd waarnemers hebben reeds gevolg gegeven aan deze oproep waarvoor langs deze weg van harte dank; de puzzle krijgt stilaan vaste vorm door uw medewerking! Gelieve de waarnemingen zo exact mogelijk te specificeren en zo weinig mogelijk omschrijvingen te gebruiken als „regelmatig groepjes in de streek tussen x en y”. Een korte nota over de toch wel grote invasie die in 1983 plaats vond wordt gepland in dit tijdschrift, aansluitend op en in vergelijking met het artikel dat in *Wielewaal* 47: 225-241 (1981) over eerdere invasies verscheen. Alle inzenders worden vermeld.

DE KWARTELKONING *CREX CREX* IN VLAANDEREN

Met dank aanvaard ik alle gegevens over de Kwartelkoning *Crex crex* in Vlaanderen. Deze zeldzame vogelsoort werd in de zomer van 1983 terug waargenomen in de Scheldemeersen te Zele-Dijk, na een afwezigheid van bijna vijftig jaar. Elk gegeven, hoe klein ook, is welkom. Mag ik U vragen, indien mogelijk, telkens volgende elementen te vermelden: plaats, datum, gebied, aantal, provincie.

André van Doorselaer, Oude Kouterdreef 112, 9140 Zele

BROEDENDE EN OVERWINTERENDE BLAUWE REIGERS IN BELGIË.

Net zoals in 1981, 1982 en 1983 doen we ook dit jaar weer een oproep tot medewerking voor het opmaken van de status van het broedbestand van de Blauwe Reiger voor 1984. Het is immers interessant om het broedbestand van de Blauwe Reiger in België gedurende meerdere jaren te volgen, om aldus een verdere stijging, daling of status quo te constateren. Daarom vragen we weer aan iedereen die nog broedgevallen weet, doch vooral de gegevens van dit broedseizoen 1984 aan ons door te sturen. Alle gegevens hieromtrent zijn steeds welkom op onderstaand adres. Daar we recent ook gestart zijn met het verzamelen van gegevens in verband met de winterpopulatie, doen we ook beroep op u om waarnemingen van aantallen reigers in de winterperiode aan ons, door te geven op hetzelfde adres, evenals tellingen, reeds eerder verschenen in lokale tijdschriften. Hartelijk dank bij voorbaat aan alle medewerkers.

J. van Vessem, Laboratorium voor Ecologie en Faunabeheer, Katholieke Universiteit Leuven, Naamsestraat 59, 3000 Leuven.

DE EUROPESE KANARIE *SERINUS SERINUS* IN VLAANDEREN

De Europese Kanarie werd toenemend vastgesteld in ons land met in 1977-78 zowat 3.000 broedparen waarvan een 300-tal in Vlaanderen en Brussel. Sinds 1980 constateren we echter een duidelijke afname en zelfs het volledig verdwijnen van de soort in bepaalde gemeenten (te Ukkel bv. nog 20 paren in 1978 tegen nog slechts 1 paar sedert 1980). De exacte teruggang en de redenen hiervoor zijn ons onbekend doch een bijkomende bedreiging weegt nu op deze soort. De Waalse vogelvangers hebben namelijk officieel om de toelating verzocht de Europese Kanarie te mogen vangen. Dit zou een ernstig gevaar opleveren voor de Belgische en Nederlandse populatie. Wij doen daarom dringend beroep op Uw medewerking:

- gegevens betreffende de evolutie van het bestand sinds 1970 met vooral een vergelijking van de toestand in 1977-79 en sinds 1980, per gemeente of liefst nog per broedvogelatlas-rechthoek,
- gegevens verkregen door veldcontrole in 1984, worden tegen eind augustus verwacht op onderstaand adres.

Door mee te werken aan dit project en het samenstellen van een goed gedocumenteerd dossier helpt U de Europese Kanarie mee beschermen. Heel veel dank bij voorbaat.

D. van der Elst, Dieweg 62, 1180 Brussel.

KUIFAALSCHOLVERS IN BELGIË

Naar aanleiding van de opmerkelijke waarneming van 15 ex. te Lier verzoek ik alle ornithologen die Kuifaalscholvers *Phalacrocorax aristoteles* observeerden van 1 augustus 1983 tot heden deze gegevens te zenden aan het onderstaande adres. In de mate van het mogelijke vraag ik ook aanvullende gegevens zoals aantal, leeftijd, plaats, provincie, namen van waarnemer te vermelden. Vooral de waarnemingen uit de periode januari-februari 1984 interesseren me daar er zich een lichte influx in België ontwikkelde. Het doel van deze oproep is tweevoudig. Eerst wil ik het voorkomen van Kuifaalscholver in België tot einde 1983 behandelen. Hieraan koppel ik een overzicht van aanvang 1984.

D. Colin, Hovesesteeweg 36, 2530 Boechout.

Zeekoet met stookolie, strand Zeebrugge, februari 1983.

Foto: J. van Gompel

In dit verslag werden naast eigen tellingen gegevens verwerkt van BJN-Brugge en Blankenberge, N 2000-Oostende, Wielewaal-Midden-Kust, Vogelwerkgroep Westkust, Vogelwerkgroep Nieuwpoort, Bond voor Natuurstudie-Knokke, alsmede gegevens van J. Jacques, G. Rappé en W. Verboven. Aan allen van harte dank.

Bespreking der Soorten: zie tabellen 1 en 2

ALKACHTIGEN - *ALCIDAE*

Talrijkste groep: 78 % van het totaal aantal. Meer dan 80 % van de alkachtigen waren stookolie-slachtoffers, de niet met stookolie besmeurde vogels spoelden vooral aan na de storm, begin februari.

Zeekoet - *Uria aalge*

669 exemplaren werden geteld; het werkelijk aantal bedroeg naar schatting 1300. De meerderheid waren juveniele vogels. Bij Zeekoeten is inderdaad bekend dat juveniele vogels 's winters verder van de broedkolonies wegtrekken dan adulte.

Ter bepaling van de ondersoort werden van een 400-tal vogels de afmetingen van snavels en vleugels genoteerd en de kleur bepaald. De Noordelijke Zeekoeten *Uria aalge aalge*, zijn nl. zwarter van kleur dan de meer chocoladebruine Zuidelijke Zeekoeten *Uria aalge albionis* en hebben ook langere snavels en vleugels. Prak-

tisch gezien is het onderscheid echter niet altijd even eenvoudig: de kleur kan enkel bij droge exemplaren goed beoordeeld worden en is bovendien in vele gevallen intermediair. Juveniele vogels hebben daarenboven steeds bruinere vleugel- en schouderdekveren. Wat de maten betreft is er een sterke overlapping. Zeekoeten vertonen een zeer sterke variatie in afmetingen. Uit onze gegevens blijkt ook dat zuidelijke vogels soms maten hebben die duidelijk boven de maximum grenzen vallen die in de literatuur worden opgegeven. Van een honderdtal exemplaren waarvan we uiteindelijk de ondersoort met vrij grote zekerheid konden bepalen, behoorde 30 % tot de zuidelijke en 70% tot de noordelijke ondersoort. Dit percentage zuidelijke vogels lag hoger dan voorgaande jaren. Door de zachte winter overwinterden ze wellicht minder zuidelijk dan normaal. Vijftien gebrilde exemplaren werden ook gevonden (cfr 20 ex. tijdens de winter 1980-1981). De gebrilde vorm komt vooral bij de noordelijke ondersoort voor (Cramp *et al*, 1974).

Kortsnavelzeekoet - *Uria lomvia*

Een mogelijke vondst op 23 januari te Wenduine. Het betrof een zeekoet met blauwgrijze poten, de enige met die kleur die we vonden deze winter. Die pootkleur is een mogelijk kenmerk van de Kortsnavelzeekoet (Van Gompel, 1982). Gezien de kop echter was verwijderd, konden we de vogel niet met zekerheid op naam brengen.

maand	levend vogels in opvangcentra	geteld aantal dode vogels Oostkust	geteld aantal dode vogels Westkust	totaal geteld	geschat totaal aantal
november 1982	10	—	—	10	150
december 1982	—	2 gedeeltelijke tellingen	—		
	15	43		58 (80 % met stookolie)	350
januari 1983		10 gedeeltelijke tellingen	3 gedeeltelijke tellingen		
	220	292	96	608 (85 % met stookolie)	950
februari 1983		13 gedeeltelijke +1 volledige telling	5 gedeeltelijke +1 volledige telling		
	65	290	195	550 (71 % met stookolie)	700
maart + april 1983		2 gedeeltelijke tellingen	2 gedeeltelijke tellingen		
	19	12	4	35	150
TOTAAL	329	637	295	1261	2300

Tabel 1 : Aangespoelde zeevogels aan de Belgische kust tijdens de winter 1982-1983. Aantallen per maand.

soort	aantal geteld	% met stookolie	geschat totaal aantal
Zeekoet <i>Uria aalge</i>	669	82	1300
Alk <i>Alca torda</i>	269	84	500
Papegaaiduiker <i>Fratercula arctica</i>	14	60	
Kleine Alk <i>Alle alle</i>	5	40	
Roodkeelduiker en Parelduiker <i>Gavia stellata</i> en <i>Gavia arctica</i>	7	86	10
Fuut <i>Podiceps cristatus</i>	33	87	50
Zwarte Zeeëend <i>Melanitta nigra</i>	13	70	20
Eidereend <i>Somateria mollissima</i>	8	40	12
Noorse Stormvogel <i>Fulmarus glacialis</i>	6	50	10
Jan van Gent <i>Sula bassana</i>	6	100	10
Drieteenmeeuw <i>Rissa tridactyla</i>	143	65	200
Zilvermeeuw, Kleine en Grote Mantelmeeuw <i>Larus argentatus</i> , <i>Larus fuscus</i> , <i>Larus marinus</i>	40	50	80
Kokmeeuw, Stormmeeuw <i>Larus ridibundus</i> , <i>Larus canus</i>	32	40	60
Andere	16	20	30
Totaal	1261		2300

Tabel 2 : Aangespoelde zeevogels aan de Belgische kust tijdens de winter 1982-1983. Aantallen per soort.

Alk - *Alca torda*

Was deze winter opvallend talrijk, wat des te erger is gezien de relatief veel kleinere populaties van deze soort in vergelijking met bijvoorbeeld de Zeekoet. Naar schatting 500 exemplaren spoelden aan op onze kust. Daarenboven betrof het vooral adulte vogels, slechts 27 van de getelde 269 exemplaren waren juveniel. Het percentage met stookolie overtrof nog dit van de Zeekoet: 84 %. Twee Alken met een Britse ring werden gevonden: de ene was als nestjong geringd in Wales in 1977, de andere als reeds adult ex. in een broedkolonie in Schotland in 1979. Ook Alken vertonen een vrij sterke variatie in afmetingen: de zuidelijke ondersoort *Alca torda britannica* is echter vrij duidelijk afgescheiden van zijn veel grotere noordelijke soortgenoot *Alca torda torda*. Deze laatste is aan onze kust zeer zeldzaam en werd ook nu slechts één keer aangetroffen (op 12 februari te Nieuwpoort), alle andere waren zuidelijke vogels.

Kleine alk - *Alle alle*

Ook deze winter enkele exemplaren, zoals voorgaande jaren telkens na zware stormen: 3 exemplaren na de storm van 20 januari, 2 exemplaren na de storm van half februari. Twee van de vijf hadden kleine stookolievlekjes op buik en vleugels. Op 13 februari werd ook een levend exemplaar waargenomen voor de kust te Oostende (Wielewaal-Middenkust).

Papegaaiduiker - *Fratercula arctica*

Wordt traditioneel zeer zelden aangetroffen op onze kust. Het aantal van 14 exemplaren van deze winter, alle dood gevonden op het strand, kan dan ook beschouwd worden als uitzonderlijk. Alle exemplaren spoelden aan tussen 17 januari en 12 februari.

STORMVOGELS - *PROCELLARIIDAE*

Noordse Stormvogel - *Fulmarus glacialis*

Slechts 6 exemplaren werden deze winter gevonden, waarvan 3 met stookolie. Vroegere jaren was deze soort steeds veel talrijker, vooral na januari- en februaristormen.

JAN VAN GENTEN - *SULIDAE*

Jan van Gent - *Sula bassana*

Eveneens minder talrijk dan gewoonlijk: slechts 6 exemplaren, waarvan 1 juveniel, allen met stookolie.

EENDEN EN GANZEN - *ANATIDAE*

Zwarte Zeeëend - *Melanitta nigra*

13 exemplaren geteld, schatten we het werkelijk

aantal op een twintigtal. Dit is, net als twee winters geleden, zeer weinig in vergelijking met vroegere jaren, toen Zwarte Zeeëenden tot de talrijke stookolieslachtoffers behoorden.

Eindereend - *Somateria mollissima*

8 exemplaren geteld, wat meer is dan normaal. De Eidereend schijnt de laatste jaren weer iets talrijker voor onze kust te overwinteren, wat een mogelijke verklaring is voor de ook toegenomen sterfte. 3 van de 8 ex. hadden stookolie.

ANDERE ANATIDAE

Wilde Eend - *Anas platyrhynchos*: 1 ex., **Grote Zeeëend - *Melanitta fusca*:** 1 ex., **Bergeend - *Tadorna tadorna*:** 1 ex., **Grauwe Gans - *Anser anser*:** 1 ex.

ZEEDUIKERS - *GAVIIDAE*

5 Roodkeelduikers - *Gavia stellata* en **2 Parelduikers - *Gavia arctica*** werden gevonden; een normaal aantal. 6 van de 7 ex. hadden stookolie. Opvallend veel duikers verbleven ook voor de kust: bijv. 7 ex. op 22 januari voor Zeebrugge (T. de Schuyter), meerdere ex. op trek naar ZW op 2 februari (BJN), 23 ex. trekkend voor Oostende op 6 februari en 108 ex. op 7 februari (Wielewaal-Middenkust).

FUTEN - *PODICIPIDAE*

Fuut - *Podiceps cristatus*

33 exemplaren werden gevonden. We schatten het werkelijk aantal op een vijftigtal. Dit is veel meer dan vorige jaren; bovendien was 87 % aangetast door stookolie. Verscheidene nog levende exemplaren werden verzorgd in de opvangcentra. De Fuut blijkt talrijk voor onze kust te overwinteren. De laatste jaren werden al meerdere keren concentraties van zelfs een paar honderd exemplaren van op de kust waargenomen.

ANDERE PODICIPIDAE

Dodaars - *Tachybaptus ruficollis*: 1 ex., **Fuut spec. - *Podiceps spec.*:** 1 ex.

MEEUWEN - *LARIDAE*

Drieteenmeeuw - *Rissa tridactyla*

Een soort die elk jaar, vooral na stormen, talrijk aanspoelt. We schatten het aantal voor deze winter op minstens 200. Van de 143 getelde exemplaren waren er 67 juvenielen. 65 % was besmeurd met stookolie. Vooral op 18 januari, na de storm van de voorgaande dagen, vlogen honderden Drieteenmeeuwen over het strand en

de duinen, en zaten er ook vele tientallen uitgeput in de havens. Minstens de helft van al die vogels had in meer of mindere mate stookolie, wat ons laat vermoeden dat de werkelijke sterfte nog veel groter moet zijn geweest.

Andere meeuwen:

Een 140-tal, waarvan minder dan de helft met stookolie. Doordat meerdere vogels echter al in staat van ontbinding verkeerden, kunnen sommige met geringe stookolieaantasting over het hoofd zijn gezien. Vooral **Zilvermeeuwen - *Larus argentatus*** waren talrijk, in mindere mate ook **Kokmeeuw - *Larus ridibundus***, **Stormmeeuw - *Larus canus*** en **Grote Mantelmeeuw - *Larus marinus***. Ook enkele **Kleine Mantelmeeuwen - *Larus fuscus*** en 1 juveniele **Dwergmeeuw - *Larus minutus*** werden gevonden. Op 20 januari ook 1 **Middelste Jager - *Stercorarius pomarinus*** te De Panne (N. Roothaert).

STELTLOPERS - ARDEIDAE, HAEMATOPODIDAE, CHARADRIIDAE, SCOLOPACIDAE: in meer kleine aantallen, verscheidene ook bevuild door stookolie: **Blauwe Reiger - *Ardea cinerea***, **Scholekster - *Haematopus ostralegus***, **Kievit - *Vanellus vanellus***, **Steenloper - *Arenaria interpres***, **Houtsnip - *Scolopax rusticola***, **Tureluur -**

***Tringa totanus*, Bonte Strandloper - *Calidris alpina*, Drieteenstrandloper - *Calidris alba*.**

Besluit

Tijdens de winter 1982-1983 spoelden ongeveer 2300 zeevogels aan op de Belgische kust. Dit is dubbel zoveel dan het aantal dat normaal per jaar aan onze kust aanspoelt (Verboven, 1979). Alhoewel, vooral na de storm begin februari, ook vogels zonder stookolie omkwamen ten gevolge van het slechte weer, was het toch weer vooral de stookolie die een groot aantal slachtoffers heeft gemaakt.

De aantallen per soort zijn vergelijkbaar met deze van twee winters terug, al is het totaal aantal gelukkig wel lager, wellicht dank zij de zachtere temperaturen waardoor veel zeevogels noordelijker verbleven (cfr. totaal aantal winter 1980-1981: 4500, Van Gompel, 1981).

Net als twee jaar geleden vormden ook nu weer de Zeekoeten de talrijkste groep slachtoffers, maar ook Alken waren deze winter erg talrijk.

Andere soorten die in de laatste winter opvallend vertegenwoordigd waren zijn Papegaaiduiker en Fuut. Noordse Stormvogels daarentegen waren in zeer gering aantal aanwezig.

Deze winter stelden zich ook praktische problemen door het weinig gecoördineerd werken van de talrijke natuurgroepen en privé personen die

Stookolieslachtoffers op strand Zeebrugge, februari 1983.

aan de kust tellingen uitvoerden of vogels verzamelden. Terwijl sommige trajecten bijv. door 3 verschillende groepen in dezelfde week geteld werden, werden andere stukken helemaal niet bezocht. Hierdoor gingen ook heel wat waardevolle gegevens verloren. Teneinde hiervoor een toekomstige regeling te treffen, werd in februari jongstleden te Blankenberge een werkvergadering georganiseerd, waarop vertegenwoordigers van alle aan de kust actieve natuur- en vogelwerkgroepen aanwezig waren. Door de vergadering werden 7 trajectverantwoordelijken aangeduid, die, vanaf volgend jaar, zullen instaan voor het verzamelen van de gegevens en de organisatie van tellingen, telkens op hun gedeelte van de kust. Deze zijn:

Franse grens tot Koksijde (smeerpip):

N. Roothaert, Noordmoerstraat 15, 8491 Veurne (058/29.96.93).

Koksijde tot Nieuwpoort:

J. Borrey, Mosweg 1, 8450 Nieuwpoort (058/23.49.55).

Nieuwpoort tot Middelkerke:

J. Jacques, Halve Maanstraat 1, 8450 Nieuwpoort (058/23.57.61).

Middelkerke tot en met Oostende:

K. Ponjaert, Roemeniestraat 1 B1, 8400 Oostende (059/70.03.78)

Oostende tot De Haan:

J. Verboven, Ploegstraat 6, 8401 Bredene (059/32.41.38).

De Haan tot Zeebrugge:

J. van Gompel, J. de Troozlaan 53, 8370 Blankenberge (050/41.55.41).

Zeebrugge tot Nederlandse grens:

F. Bogaert, Keuvelhoekstraat 182, 8300 Knokke-Heist (050/60.48.03).

Voor de eindverwerking van de gegevens en het samenstellen van een eventueel jaarverslag zal volgend jaar worden ingestaan door J. Verboven. G. Rappé zorgt voor de organisatie van de internationale telling in februari, die in elk geval doorgaat, ook als er niet veel vogels aanspoelen. J. van Gompel zorgt verder voor de verwerking van biometrische gegevens. Om een zo groot mogelijke eenvormigheid te

bereiken wordt ook aan alle particuliere tellers gevraagd hun gegevens door te geven aan de trajectverantwoordelijken, en tijdens de tellingen alle vogels van het strand te verwijderen, dit om dubbeltellen te vermijden.

Gevraagd wordt ook de vogels zoveel mogelijk te meten (een handleiding werd door J. van Gompel aan alle trajectverantwoordelijken bezorgd), en in elk geval eventueel zeldzame soorten mee te nemen en te laten controleren. Levende vogels kunnen in een van de drie verzorgingscentra aan de kust worden afgeleverd: de IJzermonding te Nieuwpoort, Blankenberge, en het Zwin te Knokke.

Bibliografie

Cramp S., W.R.P. Bourne, D. Saunders, 1974. *The Seabirds of Britain and Ireland*. London.

Verboven J., 1979. *Tellingen stookolieslachtoffers aan de Belgische kust, een ecologische interpretatie*. Licentiaatsverhandeling, Rijksuniversiteit Gent.

Van Gompel J., 1981. De massale zeevogelsterfte aan de Belgische kust tijdens de voorbije winter. *Wielewaal* 47: 137-142.

Van Gompel J., 1982. Eerste waarneming in België van een levende Kortsnavelzeekoet *Uria lomvia*. *Wielewaal* 48: 169-170.

Résumé

Durant l'hiver 1982-1983, 2300 oiseaux d'eau, victimes du mazout, furent recensés à la côte belge. Le relevé par espèces accusait: Guillemots de Troil (± 1300), Petits Pingouins (± 500), Mergules nains (5), Macareux moines (14), Plongeurs (catmarin et arctique) (7), Grèbes (50), Mouettes tridactyles (± 200), autres Laridés (140). En outre, un petit nombre de Pétrels, de Fous de Bassan, de Macreuses noires, et d'autres aquatiques.

Summary

During the Winter 1982-1983 about 2300 seabirds were found at the Belgian coast, mainly as a result of oiling incidents. Involved species: Guillemot (± 1300), Razorbill (± 500), Little Auk (5), Puffin (14), Diver (Redthroated and Black-throated) (7), Great Crested Grebe (50), Kittiwake (± 200), other Laridae (140), and in small numbers: Fulmar, Gannet, Common Scoter and others.

Dr. J. van Gompel, J. de Troozlaan 53,
B-8370 Blankenberge.

ontvangen op 19 mei 1983

Foto: R. François

De betekenis van de zandwinningsvijver te Roksem (Hoge Dijken) als pleisterplaats voor watervogels, 1974/75 - 1982/1983

Frank de Scheemaeker en Jan Desmet

INLEIDING

Zandwinningsactiviteiten hebben op vele plaatsen in Vlaanderen kleine tot middelgrote vijvers doen ontstaan. Waterplassen waar zowel watersporters, vissers, jagers, vuilstorters als gewone wandelaars met begeerte ogen op toekeken. Water schept nu eenmaal een brede waaier van ontspanningsmogelijkheden. Maar ook de natuur liet zich niet uit het veld slaan, wat op zijn beurt de nodige conflictstof opleverde bij de uiteindelijke lottbestemming van zo'n ontgrondingsplassen. De zandwinningsput van Roksem staat op de drempel van de besluitvorming. Er is de afgelopen jaren zelfs zoveel om te doen geweest dat slechts twee uiterste mogelijkheden en een compromisvoorstel voor de verdere toekomst van de Roksem-put in het geding zijn: maximale recreatieve ontplooiing (surfen, roeien, zwemmen, ligstrandjes, allerhande bijkomende infrastructuur en accommodaties), intergraal natuurreservaat of een terrein toegespitst op natuureducatie, wandelgenot en andere vormen van zachte recreatie (vissen, zwemmen).

Volgende bijdrage wil de kwaliteiten van Roksem als natuurterrein bundelen en argumenteren. De Hoge Dijken hebben als natuurgebied een niet meer te miskennen waarde verkregen, een betekenis die zich voor bepaalde vogelsoorten zelfs op (inter-)nationale schaal laat situeren. Voorliggend document wordt toegespitst op de watervogelbevolking van Roksem, zondermeer de troefkaart waarmee de plas heeft uitgepakt.

Momenteel figureert Roksem in de galerij van de grote watervogelterreinen in Vlaanderen (België): het Blankaartbekken en de natuurreservaten het Zwin te Knokke en Blokkesdijk en de Kuifeend langs de Antwerpse Beneden-Schelde.

Diverse, gedetailleerde tussentijdse rapporten (zie verder) hebben de kwaliteiten van Roksem als watervogelpleisterplaats vastgelegd. Hoog tijd dus om dit materiaal in een coherentere en voor het natuurbehoud bruikbare vorm te gieten. Ons rapport werpt het licht op negen winters 1974/75-1982/83) watervogeltellingen in het gebied. Bezoeken die vanaf 1982 ook buiten het traditionele winterseizoen (oktober-maart) werden aangehouden.

HET GEBIED

De geschiedenis van de Roksemse zandput vat aan wanneer het Ministerie van Openbare Werken

in 1973 op een 60 ha groot terrein (grondgebied Roksem - Ettelgem - Jabbeke) de hand aan de ploeg slaat. Voor Roksem (gehucht Hoge Dijken) was zandontginning geen nieuwigheid. Reeds voordien hadden kleinere aannemers enkele zandgroeven, palend aan het hier besproken terrein, uitgebaat, waardoor kleine (enkele ha) (vis)vijvers ontstonden met een waterstand die ver onder het oeverplatvorm reikte. Volgens Ir. Van Steelandt (*mond. med.*) van de Diensten van het Mijnezuigen in Gent betrof het door Openbare Werken onteigende terrein veeleer een „verwoest gewest” en zou de grootschalige ontzanding voor de aanleg van de A18 de landschappelijke plooien gladstrijken.

Het gehele terrein is steeds efficiënt voor het publiek afgesloten geweest. De laatste zandzuigboot werd in 1976 uit het water gelicht. Een 30 ha grote, ovaalvormige vijver had het levenslicht gezien. Meer in detail tredende terreinbeschrijving vinden we bij Desmet (1981a).

Typerend voor de vijver te Roksem is de simpele vorm, een weinig grillige oeverlijn en de op vele plaatsen metershoge, steile oeverfronten. De vijver haalt een diepte van 14 m en een lengte van 1 km. Door de jaren heen heeft de waterwerking de oeverwanden erg aangetast en vele meters achteruit gedreven. Hierdoor ontstond een ondiepe, zandige littorale of oeverzone (zie Desmet & Royeaerd, 1983). Uitbundige waterplantengroei is hierdoor kunnen optreden.

Op het middendeel van de zuidelijke oeverzijde heeft een natuurlijke verlanding (begroeid raken van de blanke zandwanden met lagere planten en fors opschietende wilgenstruwelen) voor wat beslotenheid gezorgd. De oostelijke zijde heeft het sterkst onder de overheersende westenwinden te lijden; de oeverfronten zijn er zeer steil en dynamisch.

Enkele honderden broedparen van de op dergelijke situaties gespecialiseerde Oeverzwaluwen vinden er jaarlijks een onderkomen voor hun kroost. Oecologisch erg interessant is de levensgemeenschap van planten en dieren welke zich ophoudt op het centrale stuk van de noordelijke oever. Oeverplanten zijn er onbestaande. Het land verdwijnt met een zacht tallud in de plas. We treffen er een terreintype met stuifzand dat vrij schaars is in West-Vlaanderen. De determinerende factor wordt hier gevormd door de aanwezigheid van een kolonie konijnen.

MATERIAAL EN METHODE

In het totaal werden de resultaten van 352 tellingen uit tien winterhalfjaren (1973/74 t.e.m. 1982/83) in dit verslag opgenomen. Tabel x geeft een overzicht van het aantal tellingen per winterhalfjaar en de spreiding van deze tellingen over de verschillende maanden. Vanaf 27 november 1977 werd de put in de wintermaanden wekelijks geteld door een vaste ploeg. Daarvoor beschikken we slechts over de gegevens van toevallige bezoekers die de vijver geheel of gedeeltelijk telden. Het gering aantal tellingen uit het najaar 1978 is te wijten aan het verlies van een notaboek.

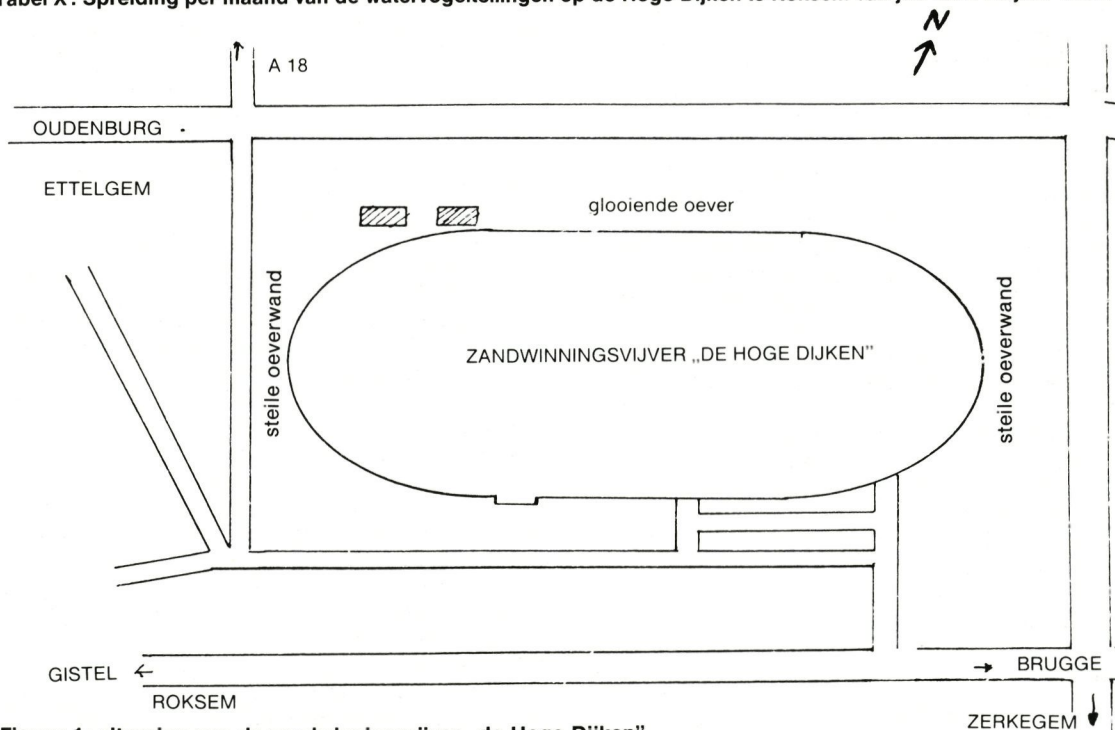
De put te Roksem wordt steeds vanop de zuidoostelijke oever geteld. Langs deze zijde heeft men het licht in de rug overdag en verstoort

men de eenden omzeggens niet. Met behulp van een telescoop kan de put met een relatief kleine foutkans geteld worden, als alle eenden zich op het water bevinden. Zitten ze echter in de oevervegetatie verscholen of worden ze voortdurend verstoord, dan kunnen fouten tot 50 % optreden. Laatsgenoemde auteur ontdekte de put op 18 april 1974; eerstgenoemde auteur telde de put wekelijks vanaf 27 november 1977. In de loop van de jaren kreeg hij hierbij de steun van Pieter Ingelaere, Geert Lejeune, Michel Seys, Jan Desmet, Thomas Defoort en Johan Maeckelbergh. Verder beschikken we over regelmatige tellingen van Marcel Pottier, Pierre Tavernier en Luc Boudolf. Waardevolle aanvullingen kregen we ook van Leo Declerq, Anny Anselin, Luc Vanrie, Stefaan Schaessens en Peter Bultinck.

	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAR	APR	MEI	JUN	TOT.
1973/74	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
1974/75	1	1	1	1	3	2	5	1	0	3	2	1	21
1975/76	0	1	3	3	7	5	6	4	5	1	0	0	35
1976/77	0	0	1	0	5	4	5	2	3	2	0	0	22
1977/78	0	0	1	2	5	5	5	8	4	2	0	0	32
1978/79	1	1	2	2	3	7	7	5	2	6	3	0	39
1979/80	4	3	3	5	6	9	7	5	3	1	0	0	46
1980/81	2	3	3	7	11	9	6	7	5	4	1	0	58
1981/82	3	4	5	3	7	8	7	3	3	4	1	1	49
1982/83	2	3	2	4	4	6	6	5	5	8	2	2	49

352

Tabel X: Spreiding per maand van de watervogeltellingen op de Hoge Dijken te Roksem van juli 1973 tot juni 1983.

Figuur 1: situering van de zandwinningsvijver „de Hoge Dijken“.

OVERZICHT LITERATUUR

Een vogelrijk en voor zijn nabestemmingsplan-ning controversieel gebied als de put van Roksem, heeft uiteraard inkt doen vloeien. Gezien het synthetiserende karakter van deze bijdrage hou- den we eraan in vogelvlucht de meest relevante publikaties aan te stippen.

Alle watervogeltellingen uit de periodes 1979/80, 1980/81 en 1981/82 zijn reeds diepgaand be- sproken in de eerste drie edities van het *Veldornithologisch Jaarboek van Noord-West- Vlaanderen* (Desmet 1980, 1982a, 1982b, 1983a, 1983b).

In een speciaal Roksemmnummer van het mede- delingsblad van de Vogelwerkgroep Oostende werd begin 1981 een beknopte avifauna van de put samengesteld (Tavernier & De Scheemaeker, 1981). Tevens leest u meer over Roksem Hoge Dijken in de inventaris van de Brugse zand- winningsvijvers (Desmet, 1981a).

Voorts zijn er de tijdschriftjes van lokale natuur- verenigingen (*VWG mededelingen Oostende, Roerdomp, Doedeljoë*) waarin bij herhaling korte impressies of excursieverslagen verschenen, ondermeer van de hand van de heer M. Pottier (Wielewaal Brugge).

Visies over de toekomstige inrichting van de Roksempas vindt men bij Vanhee (1980) en Tavernier & De Scheemaeker (1981). Ook in de pers vult Roksem dikwijls de kolommen.

BESPREKING PER SOORT

ROODKEELDUIKER - *Gavia stellata*

Solitaire ex. werden waargenomen op 4 februari 76, 15 januari 77, 5, 8, 14, 15 en 18 januari 78, 3 januari 82 en op 5, 12, 19 en 26 maart 83.

PARELDUIKER - *Gavia artica*

Solitaire ex. werden vastgesteld op 22 december 76, 17 december 77, 15 februari 78, 20 november 78, 20 en 21 december 78, 16 december 79, 7 en 9 december 80 en op 29 november 81.

DODAARS - *Tachybaptus ruficollis*

De Dodaars is te Roksem bijna uitsluitend een najaarsdoortrekker. Maxima werden steeds in

	SEP	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAR
1977/78	1	6	5	1	2	4	4
1978/79		10	10	6	5	0	0
1979/80	1	11	7	3	0	0	0
1980/81	0	0	1	0	0	3	0
1981/82	12	3	8	1	0	0	0
1982/83	4	3	0	0	0	0	0

Tabel 1: Dodaars *Tachybaptus ruficollis*: maandma- xima op de zandwinningsvijver Hoge Dijken te Roksem in de periode september 1977 - maart 1983.

september en oktober opgetekend (Tabel 1). De soort ontbrak bijna volledig in de winter 1980/81 en 1982/83.

FUUT - *Podiceps cristatus*

De Fuut vertoeft het gehele jaar door op de put. De hoogste aantallen werden van 1977 tot 1980 steeds in het najaar en de winter opgetekend (Tabel 2). In 1981 en 1982 vormde zich echter een zomerconcentratie met maxima van 34 en 76 ex. die de daaropvolgende winteraantallen overtrof. Deze laatste correleren grotendeels met de temperaturen uit de beschouwde winterhalfjaren. Bij strenge vorst verliet de Fuut (1978/79 en 1981/82) geleidelijk aan de put; bij zachtere temperaturen in de winter wist hij zich in hoge aantallen te handhaven (1982/83). De voorjaars- trek is veeleer onbeduidend. Slechts na de strenge winter 1978/79 en in het voorjaar 1983 waren toen meer dan 10 ex. te gast. In 1978 en 1979 noteerden we één geslaagd broedgeval.

ROODHALSFUUT - *Podiceps grisegena*

De Roodhalsfuut werd de afgelopen vijf winters op de vijver vastgesteld. Meestal in november of in het begin december.

In het najaar van 1979 en 1982 verbleef 1 ex. lange tijd op de put. In totaal liggen 17 solitaire waarnemingen voor: 2 en 5 november 1978, 2, 4, 17, 18, 24 november 1979 en 1, 2 en 9 december 1979, 9 augustus 1980, 26 november 1980, 5 december 1981 en 11, 20 en 27 november 1982.

KUIFDUIKER - *Podiceps auritus*

In totaal werden één september-, twee november- twaalf december- en één maartwaarneming verzameld. Ook hier betrof het steeds solitaire ex. Alle waarnemingen: 22 en 26 november 1978, 17, 20, 23, 27 en 30 december 1978, 18 maart 1979, 30 september 1979, 16, 21, 22, 25 december 1979 en 27 december 1981.

GEOORDE FUUT - *Podiceps nigricollis*

Van de Geoorde Fuut liggen vijf september, vier oktober en één januariwaarneming voor, alle solitaire ex.: 2, 9 en 17 september 1975, 31 ok- tober 1975, 11 januari 1976, 11 september 1977, 15 oktober 1977, 30 september 1979, 12 en 18 oktober 1980.

AALSCHOLVER - *Phalacrocorax carbo*

De Aalscholver werd in het najaar van 1978 voor het eerst op de Hoge Dijken waargenomen. Van 1978 tot 1981 betroffen alle waarnemingen voor- of najaarsdoortrekkers die eventjes kwamen uit- rusten of vissen.

In het najaar 1981 verbleven 1 adult en 1 juveniel ex. van 29 oktober tot 20 november onafgebroken op de put. Afgelopen winterhalfjaar 1982/83

	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAR	APR	MEI	JUN
1977/78			5	6	8	12	19	20	10	6	2	
1978/79	5	4	10	14	14	24	20	0	13	17	6	2
1979/80	6	13	15	13	12	12	5	5	6			
1980/81	9	14	17	17	10	12	5	10	6	2	0	
1981/82	34	22	17	15	25	30	0	3	5	3	3	
1982/83	76	74	31	23	35	41	58	46	20	26	8	5

Tabel 2: Fuut *Podiceps cristatus*: maandmaxima op de zandwinningsvijver Hoge Dijken te Roksem in de periode juli 1977 - juni 1983.

vertoefden van 14 november t.e.m. 20 februari steeds Aalscholvers op Roksem. We noteerden volgende maandmaxima: 4 ex. op 27 november, 29 ex. op 31 december, 18 ex. op 8 januari en 37 ex. op 18 februari. De Aalscholvers sliepen in de reigerkolonie van Westkerke (een voormalige Aalscholver-broedplaats) en ondernamen vandaar dagelijks voedselvuchten naar de vijver te Roksem. De vorstinval eind februari bracht mee dat de put dichtvroor en de Aalscholvers het veld dienden te ruimen.

KNOBBELZWAAN - *Cygnus olor*

De Knobbelzwaan is een onregelmatige verschijning op de Hoge Dijken. Voor de winter 1980/81 zijn slechts vier waarnemingen gekend, twee november, één januari en één aprilwaarneming. Uit de winters 1980/81 en 1981/82 liggen telkens 10 waarnemingen voor. Maxima vielen steeds in het voorjaar: 7 ex. op 16 mei 1981 en 5 ex. op 26 april 1982. Uit de afgelopen winter 1982/83 lagen opnieuw slechts twee waarnemingen voor.

KLEINE ZWAAN - *Cygnus columbianus*

De Kleine Zwaan deed alleen tijdens de koudste winterhalfjaren zijn verschijning op de plas. Uit de winter 1978/79 liggen zes waarnemingen voor met als maxima 29 ex. op 2 januari. Op 13 januari werd zelfs één dode adult gevonden. Uit de winter 1981/82 liggen drie waarnemingen voor met als maxima 11 ex. op 16 januari 1982.

BERGEEND - *Tadorna tadorna*

De Bergeend verscheen de afgelopen jaren steeds regelmatig op de vijver te Roksem. Tot voor het winterhalfjaar 1979/80 maximaal vijf maal per winter waargenomen. Maximum 36 ex. op 18 april 1974. In de winter van 1979/80 liep het aantal meldingen op tot negen (maximum 16 ex. op 8 november). In 1981/82 bereikten we een piek van 30 waarnemingen (maximum 11 ex. op 22 december). In 1981/82 nog 28 waarnemingen (maximum 14 ex. op 23 maart) en in 1982/83 nog 18 waarnemingen (maximum 20 ex. op 8 januari). In 1981, 1982 en 1983 broedden telkens twee paren op de noordwestelijke oever.

SMIENT - *Anas penelope*

De Smient is vooral de laatste winterhalfjaren een steeds gewonere wintergast op de vijver te Roksem. Was in klein aantal aanwezig in de winter 1977/78 met als maximum 110 ex. op 11 februari bij vorstinval. In de strenge winter 1978/79 enkele pieken: 310 ex. op 3 januari en 600 ex. op 24 februari.

In de winterhalfjaren 1979/80 en 1980/81 lagen de maxima op 250 en 385 ex. Verder stelden we in 1981 de overzomering van één man en twee vrouwtjes vast. In het winterhalfjaar 1981/82 noteerden we net als voor de Wilde Eend een spectaculaire aantalsstijging. Op 17 december reeds 639 ex., op 20 december 1100 ex. en 1950 ex. op 30 december. Na het dichtvriezen van de put bleven tot 16 januari circa 2000 ex. op het ijs en in de omliggende polder. In de afgelopen winter 1982/83 liep het aantal Smienten tegen 11 december reeds op tot 760 ex. In de uiterst zachte januarimaand daalden de aantallen echter pijlsnel (tot 60 ex. op 30 januari).

Tijdens de laatste week van februari liep hun aantal opnieuw op tot meer dan 1000 ex. (vorstinval). Begin april waren de laatste ex. verdwenen.

	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAR	APR
1977/78		29	20	42	110	15	0
1978/79	A	A	140	310	600	A	A
1979/80	15	15	170	250	29	0	0
1980/81	94	242	385	200	125	30	1
1981/82	78	281	1950	2160	207	78	24
1982/83	90	393	760	215	1040	393	0

Tabel 3: Smient *Anas penelope*: maandmaxima op de zandwinningsvijver Hoge Dijken te Roksem in de periode oktober 1977 - april 1983.

KRAKEEND - *Anas strepera*

De Kraakeend is doortrekker en wintergast in zeer klein aantal op de zandwinningsvijver. Er liggen slechts één september- en vijf oktoberwaarnemingen voor. In november, december, januari en februari was de Kraakeend op ruim 65 % van de tellingen (n = 111) aanwezig. De jaarlijkse maxima situeren zich op één uitzondering na telkens tussen de 11 en 15 ex. Na half maart liggen geen waarnemingen meer voor.

	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAR
1977/78	0	1	11	11	12	2
1978/79	0	3	5	2	0	0
1979/80	0	1	9	12	4	0
1980/81	1	15	6	12	2	5
1981/82	3	13	12	4	3	1
1982/83	5	2	3	3	11	2

Tabel 4: Krakeend *Anas strepera*: maandmaxima op de zandwinningsvijver Hoge Dijken te Roksem in de periode oktober 1977 - maart 1983.

WINTERTALING - *Anas crecca*

De Wintertaling was de afgelopen zes winterhalfjaren (1977/78 - 1982/83) een steeds sterker opzettende doortrekker en wintergast op de Hoge Dijken. Enkel in de winters 1977/78 en 78/79 in zeer klein aantal aanwezig (Tabel 5). Tijdens de winter 1979/80 van oktober t.e.m. januari constant aanwezig met een maximum van 88 ex. op 13 januari. De laatste winterhalfjaren echter steeds van eind augustus tot begin april ter plekke. Maxima 220 ex. op 7 december 1980, 465 ex. op 17 december 1981 en, 555 ex. op 11 december 1982. De aantallen nemen steeds fors toe in de loop van de maand november om half december te cumuleren. Bij strenge vorst, zoals in de winter 1981/82, daalden de piekaantallen scherp; bij zachtere temperaturen bleven ze constant of daalden lichtjes (1982/83). Eind februari nemen de aantallen spoedig af en in de loop van maart verdwijnen alle Wintertalingen van de vijver.

WILDE EEND - *Anas platyrhynchos*

De Wilde Eend kende de afgelopen zes jaar een met elkaar vergelijkbaar aantalsverloop. In augustus stijgen de aantallen fors, wellicht voor een deel als gevolg van de toenemende landbouwintensiteit en jachtdruk in de polder. In september en oktober noteren we meestal constante of licht stijgende aantallen. Bij de eerste vorstinval pieken de aantallen voor het eerst. In strengere winters vielen de maxima in januari; tijdens zachtere winters bleven de novembermaxima overeind. Hier volgen de respectievelijke jaarmaxima op een rijtje: 8 januari 1978 1800 ex., 1650 ex. op 3 januari 1979, 1556 ex. op 21 november 1979,

	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAR	APR
1977/78		50	12	5	4	3	5	0	0
1978/79		A	A	A	15	72	4	3	1
1979/80		12	52	24	40	88	0	8	0
1980/81	6	10	45	162	220	127	200	48	2
1981/82	8	15	85	409	465	310	39	38	46
1982/83	0	22	29	255	555	448	220	24	2

Tabel 5: Wintertaling *Anas crecca*: maandmaxima op de zandwinningsvijver Hoge Dijken te Roksem in de periode augustus 1977 - april 1983.

3240 ex. op 9 januari 1981 en 2500 ex. op 26 november 1982.

Bij stormweer gaat de Wilde Eend vaak beschutting zoeken in de nabijgelegen polder, wat de aantallen tijdelijk erg kan doen krimpen.

In februari vangt de paarvorming aan en verlaat de Wilde Eend de vijver. Eind maart vallen nog slechts enkele tientallen mannetjes in de oevervegetatie te bespeuren.

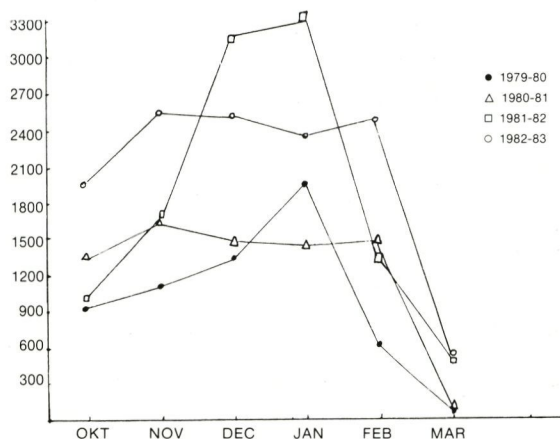
De Wilde Eend gebruikt de put voornamelijk als dagrustgebied. Vaak zit een groot gedeelte, beschut tegen de wind, tegen de steile oeverwanden of in de oevervegetatie te rusten. Worden de vogels niet gestoord dan komen alle delen van de vijver hiervoor in aanmerking. 's Avonds verzamelt zich het merendeel op het open water en vertrekken grote groepen naar de bijgelegen polder, maar ook naar de zandstreek, om er de kost bijeen te zoeken. In de loop van de morgen komen ze de put in kleine vluchten (20 à 50 ex.) weer opzoeken.

Zoals Tabel 6 aangeeft, lagen de gemiddelde aantallen de laatste twee winterhalfjaren beduidend hoger. Deze stijging viel samen met een algemene toename in NW-Vlaanderen (Desmet, 1983 a en b) en zelfs in geheel Vlaanderen en was grotendeels te wijten aan de bijzonder strenge weersomstandigheden eind december - begin januari. Ondanks de zachte temperaturen in het afgelopen winterhalfjaar 1982/83 stegen de aantallen regelmatig boven de 2000.

De Wilde Eend is tevens een schaarse broedvogel op de put. Nauwkeurige gegevens werden echter nooit opgetekend.

	NOV	DEC	JAN	FEB
1977/78	919	1185	867	371
1978/79	800	850	1130	195
1979/80	848	1158	1244	294
1980/81	1159	1234	1030	740
1981/82	1459	2776	2582	1193
1982/83	2336	2166	2010	1221

Tabel 6: Wilde Eend *Anas platyrhynchos*: maandgemiddelden op de zandwinningsvijver te Roksem van november 1977 tot februari 1983.

Figuur 2: maandmaxima van de Wilde Eend *Anas platyrhynchos* op de zandwinningsvijver de Hoge Dijken te Roksem van 1979/80 tot en met 1982/83.

PIJLSTAART - *Anas acuta*

Sinds 1975 jaarlijks gesignaleerd, zij het in zeer klein aantal en erg onregelmatig. Talrijkst in de winters 1980/81 en 1981/82 met respectievelijk acht en elf waarnemingen. Maxima: 7 ex. op 1 maart 1981 en 14 ex. op 17 december 1981.

ZOMERTALING - *Anas querquedula*

De Zomertaling werd slechts viermaal vastgesteld: 1 ex. op 10 oktober 1979, m + v op 30 augustus 1980, 1 ex. op 2 augustus 1981 en 5 ex. op 17 augustus 1981.

Wordt in de nazomer vermoedelijk wel eens over het hoofd gezien.

SLOBEEND - *Anas clypeata*

Net zoals de Wintertaling is de Slobeend een steeds in aantal toenemende doortrekker en wintergast op de vijver te Roksem. Vanaf eind september kunnen een kleine honderd ruiende ex. in de noordwestelijke oevervegetatie opgemerkt worden.

Gedurende de tweede helft van oktober nemen de aantallen vlug toe. Bij strenge vorsttemperaturen poetst deze vorstgevoelige soort snel de plaat. Dit aantalsverloop is ongeveer identiek aan dat van de Wintertaling en tegengesteld aan dat van de Smient en de Wilde Eend (zie fig.).

Begin februari zijn de aantallen fel geslonken. Forse voorjaarscijfers werden nooit gescoord.

KROONEEND - *Netta rufina*

Slechts in het winterhalfjaar 1979/80 waargenomen: op 24 november 1 vrouwtje, op 1 december, 2 december en 9 december 2 vrouwtjes, op 25 en 31 december en op 5 januari opnieuw 1 vrouwtje. Uitwisseling met andere vijvers in de streek tussen 9 en 25 december werd niet mogelijk geacht (Desmet, 1980).

TAFELEEND - *Aythya ferina*

De Tafeleend heeft de afgelopen acht winterhalfjaren (1975/76 tot 1982/83) een eigengereide aantalsevolutie gekend. Tijdens de winters 1975/76 en 1976/77 was de Tafeleend op alle tellingen in behoorlijk aantal aanwezig, zodat we kunnen stellen dat ze samen met de Wilde Eend en de Meerkoet als eerste de put koloniseerde. Maximale aantallen werden bereikt in het winterhalfjaar 1977/78 toen op alle tellingen een vaste populatie van 180 à 220 ex. aanwezig was. Tijdens de strenge winter van 1978/79 lagen de aantallen reeds gevoeliger lager. Tot de vorstinval op 30 december verbleven nog slechts 100 à 200 ex. op de put; in het voorjaar kregen we nog een kleine doortrekkie. In de daarop volgende jaren tekende zich een ander overwinteringspatroon af: een overwinteringspopulatie werd niet meer gevormd. De aantallen verschilden nu zeer van telling tot telling, terwijl dit voor 1978/79 niet het geval geweest was. In het najaar bleven de aantallen laag, namen fel toe in december en januari en scoorden ook in het voorjaar piekwaarden. Begin april zijn de meeste Tafeleenden van de put verdwenen.

We konden een groot verschil in gedrag opmerken tussen de overwinteringspopulatie vóór en na 1979.

Eerstgenoemde vogels zaten overdag meestal in één grote groep tegen de zuidoostelijke oever. Bij verstoring zwommen ze rustig naar het midden om daar verder te dutten. Na 1979 zaten de aanwezige ex. verspreid over de put, vlogen bij de minste verstoring op en foerageerden regelmatig overdag.

Het nachtleven van de Tafeleend op Roksem is nooit diepgaand onderzocht.

	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAR	APR
1977/78			36	25	82	80	150	21	0
1978/79		A	A	105	120	150	4	0	15
1979/80	0	12	85	130	213	145	60	8	10
1980/81	0	41	184	222	165	150	68	12	35
1981/82	14	71	185	342	461	155	67	20	45
1982/83	8	109	290	252	237	232	155	83	34

Tabel 7: Slobeend *Anas clypeata*: maandmaxima op de zandwinningsvijver Hoge Dijken te Roksem in de periode augustus 1977 - april 1983.

	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAR	APR
1975/76	64	109	32	82	55	51	
1976/77		104	112	187	50		
1977/78	130	188	205	210	232	52	
1978/79	A	100	120	165	0	125	68
1979/80	20	7	46	95	100	46	
1980/81	34	90	78	120	192	75	15
1981/82	31	89	139	96	108	26	24
1982/83	28	21	127	130	130	51	15

Tabel 8: Tafeleend *Aythya ferina*: maandmaxima op de zandwinningsvijver de Hoge Dijken te Roksem in de periode oktober 1975 - april 1983.

De afgelopen winters werd dan ook meer aandacht besteed aan de geslachtsverhoudingen. Daar de aantallen sterk wisselden bij elk bezoek tijdens de diverse jaren, zijn steekhoudende conclusies zo goed als onmogelijk. Nemen we alle groepen van meer dan 30 ex. in beschouwing, dan komen we tot een verhouding van vijf mannetjes tegen drie vrouwtjes (n = 1147).

KUIFEEND - *Aythya fuligula*

Ook de Kuifeend kende een geheel eigengereide aantalsevolutie de afgelopen acht winterhalfjaren (1975/76 - 1982/83). Tijdens de winters 1975/76 tot en met 1978/79 steeds aanwezig van begin november tot eind maart, zij het klein in aantal. Na de strenge winter 1979/80 plots fel toenemend en voor het eerst de sterk afgenomen tafeleendenkern overtreffend (fig. 3).

Tijdens de winters 1979/80 en 1980/81 vormde zich duidelijk een overwinteringspopulatie van een honderdtal ex. (Tabel 9).

In tegenstelling tot de Tafeleend, werd hier bij de aanvang overdag gevoerageerd en wel langs alle oeverkanten.

In 1982 en 1983 was de voorjaarsaanwezigheid opmerkelijk. De maximale aantallen Kuifeenden werden toen zelfs telkens begin april genoteerd, respectievelijk 121 ex. op 4 april 1982 en 158 ex. op 12 april 1983.

	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAR	APR
1975/76	16	20	5	6	4	4	0
1976/77	0	6	55	55	17	20	9
1977/78	0	16	42	53	45	20	0
1978/79	0	15	9	25	55	60	0
1979/80	23	81	111	100	97	34	0
1980/81	30	58	126	120	180	145	16
1981/82	40	72	72	55	102	89	121
1982/83	36	34	119	102	131	72	158

Tabel 9: Kuifeend *Aythya fuligula*: maandmaxima op de zandwinningsvijver de Hoge Dijken te Roksem in de periode oktober 1975 - april 1983.

TOPPEREEND - *Aythya marila*

De Toppereend werd 28 maal vastgesteld in de laatste negen jaar (1975 - 1983) Uitschieters in de positieve zin zijn de winters 1975/76 met zes waarnemingen, 1979/80 met zeven waarnemingen en 1980/81 met tien waarnemingen. De soort ontbrak volledig in 1977/78 en 1978/79. Het aantal ex. per waarneming bedroeg meestal één à twee. Maximaal werden 11 ex. geteld op 27 oktober 1979. Er liggen slechts twee waarnemingen van mannetjes voor: 1 mannetje op 28 januari 1976 en 1 mannetje op 14 april 1983.

EIDEREEND - *Somateria mollissima*

Slechts één waarneming: 1 ex. op 23 november 1975.

IJSEEND - *Clangula hyemalis*

De IJseend werd reeds tweemaal tijdens een langer verblijf opgemerkt. In het winterhalfjaar 1975/76 bevonden zich van 22 november tot 7 december 1975 twee juvenielen op de Hoge Dijken. In het voorjaar van 1981 vond een vrouwtje hier van 14 februari tot 10 april onderdak.

ZWARTE ZEEËEND - *Melanitta fusca*

In totaal liggen vijf waarnemingen voor. Ze vonden meestal plaats tijdens of na stormweer in het kustbekken.

Alle waarnemingen: 12 april 1975: 2 ex.; 11 november 1977: 10 vrouwtjes; 15 november 1981: 1 vrouwtje; 14 maart 1982: 1 mannetje; 16 oktober 1982: 2 vrouwtjes.

GROTE ZEEËEND - *Melanitta fusca*

Van de Grote Zeeëend ligt één waarneming voor: 3 januari 1979: 1 mannetje.

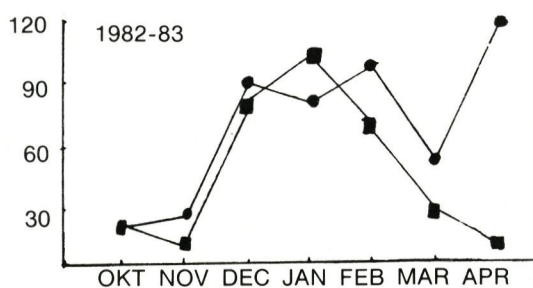
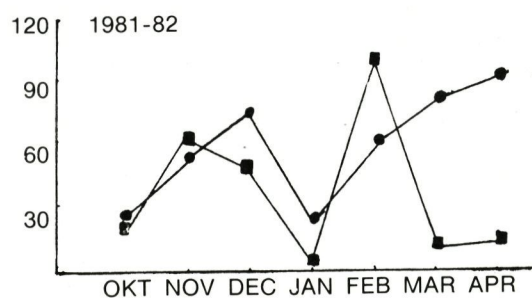
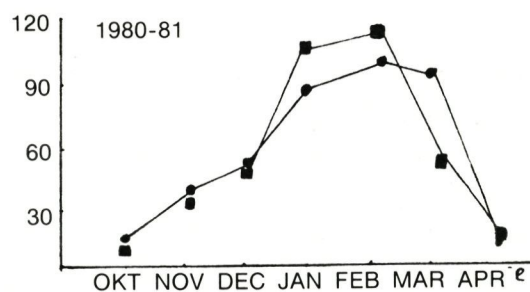
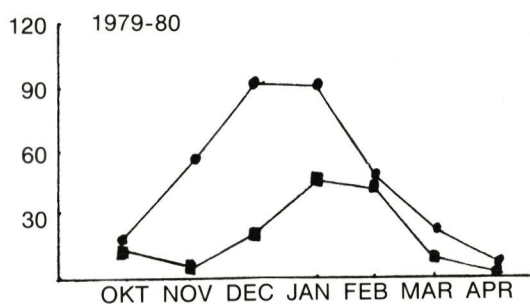
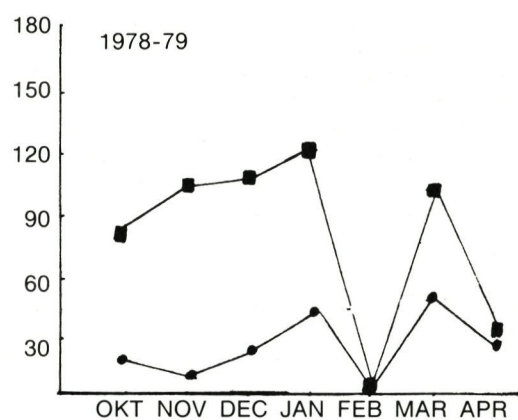
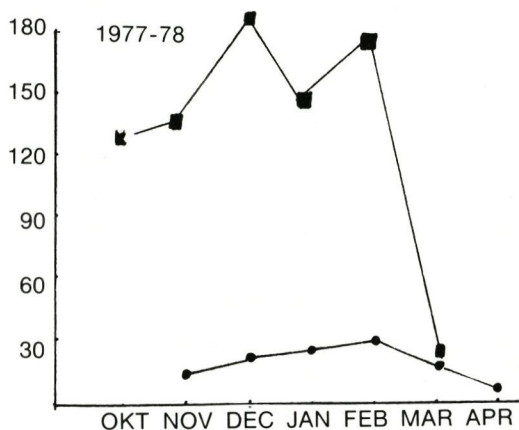
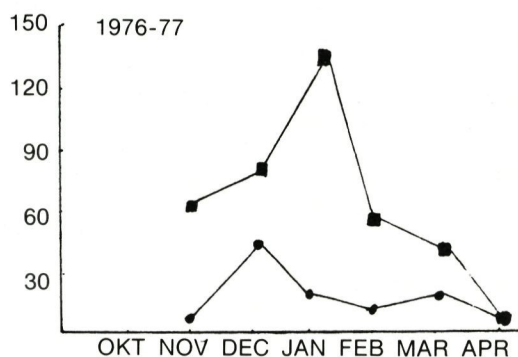
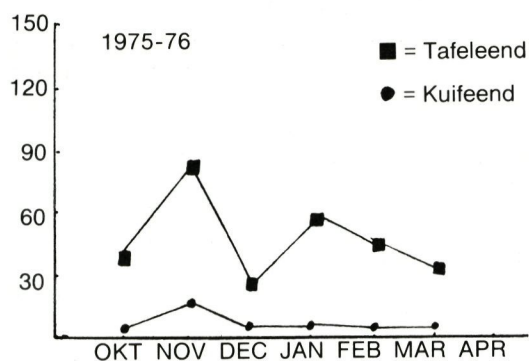
BRILDUIKER - *Bucephala clangula*

De Brilduiker is een schaarse wintergast en voorjaarsdoortrekker op de zandwinningsvijver. De eerste exemplaren worden traditioneel eind oktober begin november waargenomen.

De aantallen bereiken hun maxima steeds in februari, maart of april (Tabel 10). Ook het aantal mannetjes ligt hoger in het voorjaar.

	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAR	APR
1977/78		0	4	5	9	2	2
1978/79	0	2	2	5	0	5	7
1979/80	2	1	6	4	7	4	0
1980/81	1	17	7	22	22	24	15
1981/82	0	3	4	4	6	11	12
1982/83	0	2	6	11	9	10	6

Tabel 10: Brilduiker *Bucephala clangula*: maandmaxima op de zandwinningsvijver Hoge Dijken te Roksem in de periode augustus 1977 - april 1983

Figuur: 3: gemiddeld aantalsverloop van de Kuifeend *Aythya fuligula* en de Tafeleend *Aythya ferina* op de zandwinningsvijver de Hoge Dijken te Roksem van 1975/76 tot en met 1982/83

NONNETJE - *Mergus albellus*

Nonnetjes werden jaarlijks waargenomen op de put. Hun aanwezigheid viel steeds samen met strengere temperaturen in de streek. Alle waarnemingen betroffen 1 à 4 ex. uitgezonderd op 6 januari 1979 toen zich 39 ex. in een klein wak tussen het ijs ophielden.

MIDDELSTE ZAAGBEK - *Mergus serrator*

De Middelste Zaagbek is een schaarse gast op de Hoge Dijken. In 1976, 1978 en 1979 verbleven in februari en maart steeds één of meerdere exemplaren langere tijd op de put. Voorts zijn slechts één oktober-, drie december- en twee januari-waarnemingen bekend uit de afgelopen zeven winterhalfjaren. Opgemerkt dient dat de waarneming van 3 vrouwtjes op 12 december 1980 samenviel met de eerste zeetrekwaarnemingen langs de Oostkust (Lust, 1982).

GROTE ZAAGBEK - *Mergus merganser*

In de winter 1976/77 van 15 december tot 6 februari steeds 1 à 2 vrouwtjes aanwezig. Uit het winterhalfjaar 1977/78 liggen twee november-, zes december-, vier januari-, zeven februari- en drie maartwaarnemingen voor. Het betrof hier waarschijnlijk dezelfde vogels, aangezien meestal 1 mannetje en 8 à 11 vrouwtjes in de kijker verschenen. Enkel op 15 en 26 februari waren twee mannetjes aanwezig.

Tot eind december bracht de winter 1978/79 eenzelfde beeld: steeds waren 8 à 11 vrouwtjes aanwezig. De vorstinval vanaf 30 december bracht een grondige wijziging in het overwinteringspatroon: op 2 januari telden we 3 mannetjes en 10 vrouwtjes, op 3 januari 5 mannetjes en 45 vrouwtjes. In de daarop volgende dagen vvoor de put dicht en werden geen Grote Zaagbekken meer gesignaleerd, ook niet tijdens de terugtrek. Uit het daarop volgend winterhalfjaar liggen slechts elf waarnemingen voor, met als maximum 7 ex. op 12 en 13 januari 1980. In de winter 1980/81 was de Grote Zaagbek weer op alle tellingen vertegenwoordigd. Opvallend waren toch wel de grote schommelingen in de aantallen en de geslachtsverhoudingen. Tevens waren op

	NOV	DEC	JAN	FEB	MAR
1976/77		2	1	1	0
1977/78	3	11	12	15	11
1978/79	0	5	50	0	0
1979/80	0	4	7	4	0
1980/81	4	15	8	5	0
1981/82	0	12	2	0	0
1982/83	2	2	2	4	0

Tabel 11: Grote Zaagbek *Mergus merganser*: maand-maxima op de zandwinningsvijver Hoge Dijken te Roksem in de periode november 1976 - maart 1983.

zeven van de negentien tellingen evenveel of meer mannetjes aanwezig dan vrouwtjes.

De afgelopen twee winterhalfjaren liep het aantal waarnemingen en exemplaren flink terug.

MEERKOET - *Fulica atra*

De Meerkoet is een intensief bestudeerde water-vogel op de vijvers in NW-Vlaanderen. Wat betreft de put te Roksem beschikken we over regelmatige tellingen van 1974/75 tot en met 1977/78 en daarna over tellingen gespreid over geheel het jaar.

De tien tellingen in het winterhalfjaar 1974/75 wijzen uit dat de Meerkoet toen reeds goed vertegenwoordigd was op de „jonge” put. In de winter 1975/76 lagen de aantallen beduidend lager. In de daaropvolgende twee winters kregen we het typisch overwinteringspatroon te zien waarbij het gemiddeld aantalsverloop een normale verdeling volgt met piek in december en januari.

Vanaf de strenge winter 1978/79 krijgen we een onregelmatiger aantalsverloop. Opvallend daarbij was de grote aantalsstijging bij plotse vorstinval, gevolgd door een vaak even grote wegtrek of verschuiving naar de omliggende polders bij aanhoudende vorst. Zo liep het aantal Meerkoeten van 250 ex. op 30 december 1978 op tot 500 ex. op 2 januari 1979 en tot 900 ex. op 3 januari 1979. Op 6 januari was het aantal al opnieuw tot 200 ex. geslonken. Een even mooie illustratie biedt de aantalsevolutie in de winter 1981/82. Toen steeg het aantal exemplaren van 78 op 10 december over 325 ex. op 17 december naar 520 ex. op 20 december. De aanhoudende koude bracht met zich mee dat op 27 december nog 360 ex. en op 31 december nog slechts 140 ex. ter plaatse vertoefden. Het winterhalfjaar 1982/83 kende weer het traditionele aantalsverloop: een aanhoudende stijging in november en december en een late piek in februari.

Naast de winterpopulatie stelden we sinds 1978 ook een concentratie vast van Meerkoeten in de maanden juli en augustus. Dit verschijnsel deed zich nadien jaarlijks en in steeds sterkere aantallen voor (Tabel 12). Eind juni komen tientallen adulte Meerkoeten op de put toe. Ze voeden zich bijna uitsluitend met waterplanten.

Eind augustus worden de maxima bereikt. Vermoedelijk door het verminderen van de waterplanten, daalt ook het aantal Meerkoeten snel in september. Pas eind oktober, begin november bieden de nieuwe Meerkoeten zich aan. Deze houden er overigens een geheel andere levenswijze op na. Zij verkiezen immers de oeverplatforms als foerageerplaats waar ze zich voorname-lijk aan het gras te goed doen.

Of de Meerkoet ooit op de vijver heeft genesteld is nooit met zekerheid vastgesteld. Desmet (1983c) maakt er geen gewag van. In kleinere plassen in de directe omgeving staat de soort wel als broedvogel geboekt.

	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAR	APR	MEI	JUN
1974/75	0	17	70	88	200	150	252	205			1	4
1975/76					150	100	120	120	80			
1976/77					100	260	270	200	115			
1977/78			A	A	102	200	208	260	132	30		
1978/79		40	40	A	100	350	900	300	50	18	1	
1979/80	64	64	201	300	200	400	600	270	75	A	0	
1980/81	75	130	100	110	260	307	100	137	125	5		
1981/82	145	158	164	114	65	520	330	65	80	6	17	18
1982/83	169	303	65	64	249	343	380	492	192	24	12	23

Tabel 12: Meerkoet *Fulica atra*: maandmaxima op de zandwinningsvijver Hoge Dijken te Roksem in de periode juli 1974 - juni 1983.

DISCUSSIE

BELANG VOOR WATERVOGELS

Van alle in ons land voorkomende duikers *Gaviidae*, futen *Podicipedidae*, en eenden *Anatidae* — in totaal 46 (waaronder 13 zeldzame) — werden er op Roksem tot op vandaag 27 waargenomen. Roksem haalt dus ongetwijfeld een grote verscheidenheid.

Van groter gewicht als waardemeter vormen de aantallen en de verblijfsduur van enkele soorten.

Van de eerder zeldzame Parel- en Roodkeelduiker liggen meer dan 20 observaties voor. Bij de futen is de Fuut een gewone verschijning en onregelmatige broedvogel. Van Futen is geweten dat hun aanwezigheid een betrouwbare afspiegeling vormt van het voedselpakket (vis). Vooral vanaf 1981 is de vijver zeer in trek bij Futen op doortocht (nazomer). Aantallen van meer dan 70 in juni-juli 1983 behoren ongetwijfeld tot de hoogste cijfers die ooit in het Belgische binnenland zijn opgetekend. Ook de sterke winterpopulatie uit 1982/83 mag bij deze gelegenheid aangestipt (40-55 ex.).

Wanneer men vaststelt dat het aantal vogeldagen door de Fuut op Roksem doorgebracht flink toeneemt kan verondersteld dat Roksem een gezonde vispopulatie herbergt. Van hengelaars weten we dat vooral de baars zeer talrijk voorkomt. Ook de activiteiten van enkele op paling gespecialiseerde vissers duidt op het aanwezig zijn van deze vissoort in de Roksempot.

De Dodaars stelt dan weer teleur. Wel is vastgesteld dat dit kleine fuutje veeleer de brakke waters in de regio verkiest. De schaarse aanwezigheid van Dodaarsen is dus niet te verklaren in de grootschaligheid van het wateroppervlak — de soort behoort tot de gewoonste gasten op de nabije brakke Oostendse spuikom — maar in het vermoedelijk ontbreken van een bepaald soortenspectrum aquatische prooidieren uit zijn menu. Een vergelijkend onderzoek tussen de aquatische fauna in de waterplantenpakketten uit de oeverzones van de zandputten van Roksem en St.-Pieters (druk bezochte plas door Dodaarsen), zou hierbij nog heel wat aan het licht kunnen brengen. De zeldzamere fuutachtigen, Roodhalsfuut, Kuifuiker en Geoorde Fuut worden geregeld op

Roksem aangetroffen. Dikwijls wordt dan voor langere tijd verpoosd.

De Aalscholver is ongetwijfeld een van de grootste revelaties uit de laatste twee winterhalfjaren. Was hij voordien een onregelmatig opduikende passant, dan overwinterde in 1982/83 voor het eerst een mooie vertegenwoordiging van deze vaardige viseters. Door de uitwisseling met de reigerkolonie van Westkerke is er plots ook hoop herrezen voor een nieuwe vestiging van de „schollewaers” in onze kuststreek.

Oude pogingen om Aalscholers hier in te voeren, ondermeer in het natuurreservaat De Blankaart in de IJzerpolder, zijn vooralsnog zonder resultaat gebleven, zij het dat zich ook daar recent een winterpopulatie heeft geïnstalleerd.

Mocht een vestiging in Westkerke tot stand komen dan mag verwacht dat de hier broedende Aalscholers voor de voedselgaring, op drie verschillende plaatsen zullen opereren: de zee (zout), de Oostendse Spuikom (brak), en de zandput van Roksem (zoet). De kans is niet uitgesloten dat de creatie van de Roksempot voor de Aalscholers de slotvoorwaarde vormt om opnieuw op de lijst van de Belgische broedvogels te worden genoteerd. Het zou te betreuren zijn mocht deze kans niet met beide handen worden aangegrepen!

De Aalscholver was broedvogel in West-Vlaanderen in Meetkerke tot 1965, Woumen tot 1955, Koolkercke tot 1936, en had tijdelijke vestigingen in Westkerke, Steenkerke, Wulveringham en De Moeren (Lippens & Wille, 1972).

Zwanen (Knobbelzwaan en Kleine Zwaan) laten zich op Roksem slechts bijwijken zien. Ook de Bergeend doet het op bescheiden wijze het hele jaar door. Van in den beginne werd wel uitgekeken naar broedsel van Bergeenden op de noordelijke oever. En die kwamen er ook, vanaf 1981 jaarlijks twee paren. Zoals reeds aangestipt betreft het hier een van merkwaardigste oeverdelen van de Roksempot.

Door zijn expositie naar de zonnewarmte heeft de zandgrond hier vermoedelijk een extremer microklimaat. Dit maakt het voor planten minder makkelijk voet in huis te krijgen.

Komt daarbij de aanwezigheid van graaf- en wraatlustige konijntjes en het vele geloof van meeuwen en andere (water)vogels en je hebt

ideale voorwaarden om deze plek voor zand-verstuivingen vrij te houden.

Bergeenden, echte broedvogels van de duinen, zijn daar wellicht heel erg op gesteld. Daarenboven bieden de konijnen hun afgedankte pijpen aan als nestplaatsen. Bij de toekomstige inrichting van het Roksemdomein is het aangewezen de vingers van dit merkwaardig natuurpareltje af te houden. Een schuilhut op de zuidelijke oever zou trouwens toestaan om onder ideale omstandigheden (gunstige belichting, „veilig dicht” en lekker beschut) het reilen en zeilen van dit plekje te begluren.

Elke dag zou te genieten vallen van een prachtige natuurdocumentaire. Taferelen zoals een konijn dat vol jolijt doorheen een verbouwde uitwijkend troepje meeuwen of eenden rent zullen voor iedere aandachtige bezoeker zijn weggelegd. Aangekomen bij de omvangrijke groep van de zweemenden legt Roksem zijn sterkste troeven op tafel.

Het aantal Smienten op Roksem volgt in tegen-gestelde beweging de grillen van de barometer. Hoge temperaturen betekenen weinig Smienten, vorst veroorzaakt een forse Smiententoevoer. Vanaf 1980/81 merken we duidelijk de neiging tot overwinteren van meerdere tientallen tot honderden vogels.

Er bestaat veel uitwisseling met de polders. De vijver wordt niet enkel benut als rust- en poetsplaats. Steeds frequenter toeven grazende Smienten op de noordelijke oever.

Door het nakend verlies van de Smientenpleisterplaats van Ramskapelle-Dudzele als gevolg van de havenuitbreiding van Zeebrugge (Desmet, 1983 d) mag gehoopt worden dat Roksem nieuwe perspectieven voor overwinterende Smienten in onze kustprovincie heeft geopend, waarmee nogmaals kan beklemtoond worden dat de uiteindelijke toekomst van Roksem meer is dan een louter lokale aangelegenheid.

Pijlstaarten, Zomertalingen en Krakeenden behoren tot de mindere goden onder de aanwezige zweemenden op de Hoge Dijken.

Daarentegen is de Wintertaling bezig zijn wintermaxima telkenjare zonder mankeren op te trekken. Mogelijks begint bij deze soort „traditie” sterk door te wegen. Wintertalingen houden nochtans van besloten oevers. Op Roksem toeven ze rustig duttend langsheen de waterlijn of tussen de begroeide zandblokken aan de voet van verweerde zandwanden. Roksem heeft zich voor de Wintertaling opgewerkt tot een van de beste Belgische pleisterplaatsen met een procentueel aandeel in de Vlaamse totalen dat zich rond de 6 % situeerde, bijvoorbeeld in november 1981. (zie Desmet *et al.*, 1983).

De Wilde Eend laat zich vooral numeriek sterk vertegenwoordigen. Ook bij deze eend is vermoedelijk een steeds grotere gewenning aan de vijver in het spel, wat zich weerspiegelt in de sterk gestegen maandgemiddelden midwinter.

Mogelijks zullen deze cijfers zich van nu af aan wat gaan stabiliseren.

In november 1981 werd in Vlaanderen een recordaantal van ca. 4000 Slobeenden geteld (Desmet *et al.*, 1983). 81 % van dit aantal bevond zich in slechts 6 „wetlands”. Hoeft het verwondering te wekken dat Roksem met 8 %, 300 ex., mee op het schavotje mocht? Het staat buiten kijf dat Roksem bij wijlen 10 tot 15 % van de Belgische Slobeendenpopulatie huisvest, hetzij enkele procenten van de voor West-Europa geschatte populatie (I.W.R.B.- cijfers Slimbridge)! De Hoge Dijken zijn stellig van internationale betekenis voor deze erg aantrekkelijke grond-eend.

De noordelijke oever met zachte helling is voor Slobeenden van cruciaal belang in het gebied. Of deze eenden er een nachtelijke foerageeractiviteit in de polders op na houden is momenteel nog in vraag. Vast staat dat overdag „slobberende” dieren op Roksem niet ongewoon zijn. Eveneens opmerkenswaardig vormt de aanwezigheid van ruiende Slobeenden vanaf september.

Met de Tafeleend openen we de rij van de duikeenden.

De Tafeleend kende zijn sterkste seizoen in 1977/78, wat hem tot de echte „pioniers” van Roksem laat klasseren. Dit pionierstemperament van Tafeleenden hebben we in het Brugse reeds bij andere gelegenheden kunnen vaststellen (hoge aantallen in de eerste jaren volgend op de aanleg van zo' vijver).

Spijts het eigenzinnig verloop van de Tafeleenden is toch een gevoelige gedragsverandering vastgesteld. Terwijl de winterpopulaties op de zandputten rondom stad Brugge op een nachtleven zijn ingesteld (zie ondermeer Desmet, 1982b, 1983b) ontplooiën de Roksemse Tafeleenden grote activiteit overdag. Vooral in de westelijke en oostelijke uithoeken van de vijver wordt druk gedoken. Bijkomend onderzoek is wenselijk.

Een andere doortrekkende en overwinterende duikeend op Roksem is de Kuifeend. De aanwezigheid van dit duikeendje valt in tegenstelling tot de Tafeleend wel in twee duidelijk afgescheiden episodes in te delen, met 1979 als scharnierperiode. Tot 1978/79 maximaal 40-60 ex., vanaf 1979/80 regelmatig zo'n 100 à 140 ex. te gast.

Kuifeenden hebben zich op Roksem steeds als erg ondernemende vogels laten kennen. De toename van hun aantallen is daarom naar alle waarschijnlijkheid toe te schrijven aan een toenemend voedselaanbod.

Gezien het vele duiken en regelmatig rondtoeren van vliegende groepjes liggen sex-ratio steekproeven niet zo makkelijk. Nochtans zou hier veel uit te leren zijn.

Brilduikers verschijnen elke winter op Roksem. 1980/81 was hun beste seizoen met langdurig verblijf van meer dan 20 ex.

Bij de zaagbekken zien we vooral de Grote

	DD	FU	SI	KE	WT	WE	SE	TE	QE	BD	YZ	MK
1977/78	6	19	110	12	50	1800	150	232	53	9	15	260
1978/79	10	24	600	5	72	1650	150	1100	60	7	50	900
1979/80	11	15	250	12	88	1890	213	100	111	7	7	600
1980/81	3	17	385	15	220	1556	222	192	180	24	15	307
1981/82	12	34	2160	13	465	3240	461	108	121	12	12	520
1982/83	4	76	1040	11	555	2500	290	130	158	11	4	492

Tabel 13: Wintermaxima van enkele watervogelsoorten op de zandwinningsput van Roksem (West-Vlaanderen), 1977/78- 1982/83.

Zaagbek die in 1977/78 een hoogtepunt haalt. Naar alle waarschijnlijkheid heeft een klein groepje hier toen overwinterd. Spijts de uitzonderlijke, door koude, veroorzaakte piek in januari 1979 is de Grote Zaagbek misschien wel de enige soort die de gewekte verwachtingen tot op heden niet heeft ingelost. Ook hier kan de oorzaak gezocht bij de leeftijd en opbouw van de aanwezige vispopulaties.

Andere duikeenden die, net als op zovele andere plaatsen, ook te Roksem veeleer tot de buitenbeentjes behoren zijn: IJseend, Zwarte Zeeëend, Middelste Zaagbek, Nonnetje, Toppereend, Grote Zeeëend en Eidereend.

Een soort 'buiten categorie' die toch onafwendbaar in vogelrapporten wordt betrokken is de Meerkoet. Bij nader toezien van ons cijfermateriaal valt het niet mee enige trends af te leiden. Wel reikten de maxima vanaf 1974/75 t.e.m. 1977/78 nooit boven de 300 ex. Vanaf 1978/79, toen de eerste echte winter sinds jaren, wordt deze kaap telkens overschreden met vooral in 1981/82 en 1982/83 pieken rond de 500 vogels. Helaas is de betrouwbaarheid van meerkoeten-tellingen op een plas als Roksem niet altijd even groot. Zo liggen cijfers van onervaren of slordige tellers 50 à 75 % onder de reële aantallen. Omzichtigheid is dus geboden. Met name tijdens de winterperiode is dit euvel groot, gezien de koeten dan bij voorkeur op de oeverplatforms foerageren. Honderden Meerkoeten kunnen zo makkelijk aan het oog worden onttrokken! Met de nazomerpopulatie die zich van 1978 en 1979 steeds duidelijker is gaan opbouwen ligt die telfout wel lager daar het gros zich dan op het water bevindt. Wat niet belet dat het vele duiken van de Meerkoeten het telwerk ook dan weer tot geen pretje maakt. Al zet de mildere temperatuur 's zomers minder sterk aan om de telklus gauw-gauw af te wikkelen. De genoemde vorming van een najaarsconcentratie is in de Brugse regio merkwaardig.

Hetzelfde fenomeen deed zich tijdelijk voor op de zandput Blauwe Toren te St.-Pieters-Brugge in 1980 (Desmet, 1982a).

Al bij al zijn de tot op heden waargenomen winteraantallen op Roksem aan de lage kant. Hiervoor kunnen enkele verklaringen geopperd. Vooreerst is er de scherpe hellingsgraad die op de meeste plaatsen dient overwonnen om op het

grasrijke oeverplatform te geraken. Bij veel verstoring en het af en aan lopen naar het water - ten einde de grasmaaltijd te onderbreken voor een korte maar noodzakelijke drinkbeurt - vergt het moeizame inspanningen om telkens weer tegen de zandwanden op te klimmen.

Ook gaat de voorkeur van grazende Meerkoeten uit naar een korte grasmat en die is op Roksem niet aanwezig. Voor de directe toekomst mag op een verdere aangroei van de nazomerpopulatie worden gerekend.

Afsluitend moge nog verduidelijkt dat Roksem niet enkel de hier geciteerde (water)vogelsoorten aanlokt. Zo verschijnen in de winter 1981/82 soms enkele duizenden Kol- en Kleine Rietganzen op de plas wat het globaal aantal aanwezige eendachtigen dikwijls rond de 10.000 ex. liet schommelen. Dit op zich is een norm van internationaal belang.

DE TOEKOMST VAN ROKSEM

Nog niet zo heel lang geleden raakte het natuurbehoud in ons land doordrongen van de biologische potenties waar bepaalde ontgrondingsgebieden blijf van geven. Zowel binnenlandse als buitenlandse experimenten inzake 'natuurbouw' op vergraven gronden zouden hier niet de minste twijfel meer over mogen laten bestaan.

Ontgrondingsplassen, in casu zandputten, kunnen wel degelijk tot waardevolle, ja zelfs tot heuse natuurmonumenten evolueren (zie Desmet, 1981b; Desmet & Royeaerd, 1983).

West-Vlaanderen heeft op dit vlak reeds enige originele sporen verdiend. Er is de aankoop door de overheid van de kleiputten te Stuivekenskerke (IJzervallei) met de bedoeling dit terrein als volwaardig staatsnatuureservaat te laten inrichten en de beveiliging van een natuurzone op de zandput De Gavers te Harelbeke-Kortrijk, een initiatief dat zich in de volle belangstelling van het provinciebestuur kon verheugen.

Wanneer men het natuurbehoudsfacet voorrang wil verlenen, dan moet daar alle redenen toe zijn. We menen dat voorgaand feitenmateriaal onomwonden vastlegt dat de Hoge Dijken in een klein decennium is geëvolueerd tot een gereputeerd Belgisch watervogelgebied dat geenszins in de schaduw hoeft geplaatst van bestaande natuur-

reservaten met een voor watervogels internationale betekenis zoals De Blankaart en het Zwin.

De zandwinningsvijver te Roksem is dus een natuurmonument, ontstaan door mensenhand. Of dit kan? Verwijzen we enkel naar diezelfde Blankaart (historische turfontginning) en Stuivekenskerke (vrij recente kleiwinning).

Maar naast de sterke watervogelvertegenwoordiging telt Roksem nog troeven die sterk durven pleiten voor omzichtig gebruik van het huidige terrein.

Vooreerst is er de uitgestrektheid van de droge zandgrondvegetaties. In de hele zandstreek is er nog weinig 'braakland' met dergelijke allures. Ontmoet men ze toch dan prijkt er maar al te vaak het bekende bordje „bouwgrond te koop”. Roksem schept de kans om zo'n levensgemeenschappen voor de toekomst veilig te stellen.

De boeiendste oeverplatforms situeren zich in de oostelijke helft van het domein.

Voor bezoekers speelt de landschapsbeleving te Roksem een grote rol. Dit wordt gesterkt door de grootschaligheid en openheid van het terrein „met zicht op de poldervlakte”, en bij zeer helder weer tot aan de kustduinen!

Wie vanuit natuurbehoudsoogpunt de verwikkelingen rond Roksem volgt kan niet anders dan hopen dat Roksem méér natuurreservaat dan recreatiedomein moge worden.

Voor de toekomst is het in Vlaanderen meer dan waarschijnlijk de allerlaatste kans om een zandwinningssterrein van zo'n formaat en natuurwetenschappelijke waarde tot 'recreatief natuurreservaat' in te richten, met andere woorden een terrein waar men na grondig vooronderzoek van alle facetten en belangen tot glasheldere afspraken komt om zekere vormen van zachte recreatie (vissen, zwemmen, zonnen, wandelen) en accommodaties te gedogen.

Het reeds van diverse zijden bepleite natuur-educatief uitgangspunt is in dit verband een gezonde leidraad (zie ondermeer de realisaties van de Wildfowl Trust in Engeland) om tot een consensus te komen.

Ook durven de auteurs vurig pleiten voor het betekenen van het definitief klasseringsbesluit voor Roksem.

Bibliografie

- Desmet J., 1980 Watervogels in het Brugse, periode VII. 1979-VII.1980. *Orn. Jb. van het Brugse* 1979-1980: 7-46.
- Desmet J., 1981a. Schets van het zandwinningsfenomeen in Vlaanderen. Historiek, achtergronden en plaats van het natuurbehoud. *Stentor* 17 (2): 1-22.
- Desmet J., 1981b. Inventaris van de zandwinningsvijvers in het Brugse, anno 1980. *Stentor* 17 (2): 23-75.
- Desmet J., 1982a. Overzicht van de belangrijkste watervogelgebieden in noordelijk West-Vlaanderen tijdens het winterhalfjaar 1980/1981. *Veldorn. Jb. van NW-Vlaanderen* 1980/81: 12-33.
- Desmet J., 1982b. Voorkomen en bijzonderheden over de zwemvogels in noordelijk West-Vlaanderen, periode VII.1980-VI.1981. *Veldorn. Jb. van NW-Vlaanderen* 1980/81: 51-89.
- Desmet J., 1983a. Watervogelaantallen in de 'wetlands' van NW-Vlaanderen, juli 1981-juni 1982. *Veldorn. Jb. van NW-Vlaanderen* 1981/82: 17-37.
- Desmet J., 1983b. Broedbestand, verspreiding, aantalsverloop en geslachtsverhouding van watervogels in het Brugse en de Oostkustpolders, juli 1981-juni 1982. *Veldorn. Jb. van NW-Vlaanderen* 1981/82: 47-90.
- Desmet J., 1983c. De Meerkoet *Fulica atra* als broedvogel in NW-Vlaanderen. *Wielewaal*: in druk.
- Desmet J., 1983d. Ramskapelle-Dudzele, een polder in de branding. *Natuurreservaten* 5 (4): 107-112.
- Desmet J., D. Draulans, J. Royeaerd, 1983. Watervogels in Vlaanderen gedurende het winterhalfjaar 1981-1982. *Wielewaal* 49: 3-28.
- Desmet J., J. Royeaerd, 1983. Ontgrondingen in het Vlaamse landschap, gaten in onze cultuur? *Natuurreservaten* 5 (3): 68-76.
- Lippens L., H. Wille, 1972. *Atlas van de vogels in België en West-Europa*. Tielt, Lannoo.
- Lust P., 1982. Zeetrekwaarnemingen tussen augustus 1980 en januari 1981. *Veldorn. Jb. van NW-Vlaanderen* 1980/81: 34-50.
- Tavernier P., F. de Scheemaeker, 1981. De Hoge Dijken, watersport of natuureducatie? *VWG Mededelingen Oostende*.
- Vanhee D., 1980. De put van Roksem: natuurgebied of recreatiecentrum? *Groenkontakt* 6 (5): 17-19.

F. de Scheemaeker, Pastoriestraat 5, 8200 Brugge.
J. Desmet, Wijngaardplein 5, 8000 Brugge.

ontvangen op 1 december 1983.

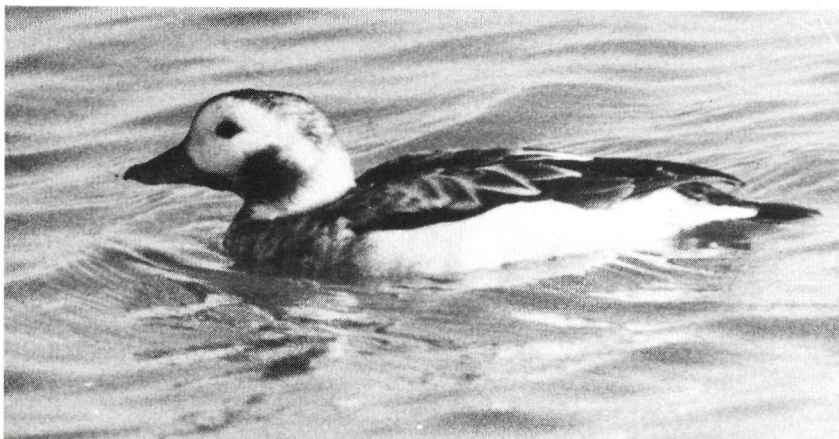

Foto: R. François

AANWIJZINGEN VOOR DE AUTEURS

Het maandblad *Wielewaal* publiceert in principe alle artikels waarvan de inhoud strookt met de doelstelling van de Vereniging De Wielewaal: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels. De redactie behoudt zich nochtans het recht voor te beslissen welke artikels of bijdragen worden geplaatst.

Kopij moet in drievoud in machineschrift worden ingeleverd bij de hoofdredacteur. Uiterlijk twee maanden na het insturen van de kopij ontvangt de auteur bericht of zijn artikel al dan niet zal worden opgenomen. Eventueel kan de auteur gevraagd worden wenselijke veranderingen aan te brengen.

De auteurs zijn persoonlijk verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikels.

Elk artikel wordt gevolgd door het volledig adres van de auteur(s).

De redactie dringt er op aan om artikels en belangrijke bijdragen te doen volgen door een samenvatting in de Nederlandse, Franse, Duitse en Engelse taal. Op verzoek van de auteur zal de „résumé”, „Zusammenfassung” en „summary” door de redactie worden opgesteld.

In het maandblad wordt de voorkeurspelling toegepast. Nederlandse vogelnamen beginnen steeds met een hoofdletter (bv. Witte Kwikstaart). Groepsnamen (bv. steltlopers) beginnen niet met een hoofdletter. Dezelfde schrijfwijze geldt voor namen van planten, insecten, enz... De eerste vermelding in een tekst van een soort wordt steeds gevolgd door de Latijnse geslachts- en soortnaam, onderstreept.

In datumvermeldingen dienen de namen van de maanden bij voorkeur voluit geschreven. Het gebruik van afkortingen dient vermeden te worden.

Referenties in de tekst worden aldus vermeld: (Segers, 1948); bij meerdere referenties: (Segers, 1948; Grootaers, 1958); en verwijzen naar een alfabetisch gerangschikte bibliografie. Deze bibliografie wordt als volgt opgesteld:

- voor een artikel: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. Volledige titel. *Naam van het tijdschrift*, jaargang: eerste pagina van het artikel - laatste pagina.
bv. Grootaers F., 1958. Glanskop (*Parus palustris*) en Matkop (*Parus atricapillus*). *Wielewaal* 24: 1 - 16.
- voor een boek: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. *Volledige titel*. Stad van uitgifte, naam van de uitgever.
bv. Segers F., 1948. *Broedvogels in de Kempen*. Antwerpen, Nederlandsche Boekhandel.

Als er meerdere auteurs zijn: Lippens L., H. Wille, 1972. *Atlas van de vogels in België en West-Europa*. Tielt, Lannoo.

In de bibliografie worden slechts die titels vermeld waarnaar in de tekst wordt verwezen. Alle literatuurgegevens moeten bij hun oorspronkelijke bron gecontroleerd worden.

Ter illustratie van bijdragen kunnen in aanmerking komen: zwart-wit- en kleurenfoto's, diapositieven, zwart-wit-tekeningen. Grafieken, tabellen en kaarten dienen met zwarte inkt op wit papier getekend.

Aan de auteur van een artikel (of aan één van hen indien er meerdere zijn) zullen 5 exemplaren van het maandblad worden verzonden. Meer exemplaren (tot maximum 30) kunnen bekomen worden, indien de hoofdredacteur hierom verzocht wordt bij het inzenden van het artikel.

De hoofdredacteur zal graag eventuele bijkomende inlichtingen of adviezen verstrekken aan mogelijke auteurs.

Wij ontvangen wisselnummers van *Ardea*, *Limosa*, *Vogeljaar*, *Vogels*, *Dutch Birding*, *Aves*, *Gerfaut-Giervalk*, *Nos Oiseaux*, *Mens en Vogel*, *l'Homme et l'Oiseau*, *Falke*, *Regulus*, *Ornithologische Mitteilungen*, *Vogelwarte*, *Ornithologische Beobachter*, *Milu*, *Egretta*, *Héron*, *Ciconia*, *Tijdingen van de Vrienden van Heverlee-bos en Meerdaalwoud*, *Natuurreservaten*, *Wetenschappelijke Mededelingen KNNV*, *Parcs Nationaux*, *Hautes Fagnes*, *Natuurhistorisch Maandblad*, *Natura*, *Natuurbehoud*, *Mededelingenblad Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon*.

WIELEWAAL

JAARGANG 50 — APRIL 1984

J. HENDERICKX, H. MEEUS. De Steppearend <i>Aquila rapax</i> , een nieuwe soort voor België.	133
G. HARDY. Eerste waarneming van de Sporenkievit <i>Hoplopterus spinosus</i> in België.	137
R. DE FRAINE. Aanwezigheid van eerstejaars-Grasmus <i>Sylvia communis</i> in het broedgebied van de Demervallei (1971-1982)	139
K. DESENDER, P. HOUWEN. Voedseltrek van eenden - slaaptrek van meeuwen. Verslag van een gedetailleerde avondtelling in het Blankaartgebied.	143
J. VAN GOMPEL. Opnieuw massale zeevogelsterfte aan onze kust tijdens de winter 1982-1983.	150
F. DE SCHEEMAEKER, J. DESMET. De betekenis van de zandwinningsvijver te Roksem (Hoge Dijken) als pleisterplaats voor watervogels, 1974/75 - 1982/83.	156

Titelblad: Jonge Havik *Accipiter gentilis* — Foto: J. Devocht